

§ 1 Justerades protokollet för den 27 februari.

§ 2 Meddelande ang. plena den 14–16 mars

Herr TALMANNEN yttrade:

Såvitt nu kan bedömas blir det nödvändigt att dels anordna kvällsplena onsdagen den 14 och torsdagen den 15 mars, då sammanträdena börjar kl. 10.00 respektive kl. 12.00, dels anordna arbetsplenium fredagen den 16 mars. Sammanträdet sistnämnda dag tar sin början kl. 10.00 och avslutas senast omkring kl. 15.30.

§ 3 Meddelande ang. inbjudan från Operan och Dramatiska teatern

Herr TALMANNEN anförde:

Operan anordnar tisdagen den 3 april en föreställning av operan Carmen av Bizet för riksdagens ledamöter m. fl. inbjudna. Föreställningen börjar kl. 19.30. Under pauserna inbjudes samtliga deltagare att intaga förfriskningar i teaterns olika publika utrymmen.

Riksdagens ledamöter m. fl. har även inbjudits att bevista Dramatiska teaterns föreställning Gruffet i Chiozza av Carlo Goldoni på Stora scenen tisdagen den 10 april kl. 19.30.

Till såväl Operan som Dramatiska teatern är de som så önskar välkomna att medföra en gäst.

Teckningslistor finns utlagda i foajén. Listorna till Operan indrages fredagen den 23 mars och till Dramatiska teatern fredagen den 30 mars.

§ 4 Herr talmannen meddelade att herr *Eriksson* i Bäckmora enligt till kammaren inkommet läkarintyg var sjukskriven ytterligare under tiden den 1--31 mars.

Herr Eriksson i Bäckmora beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgörömlen.

§ 5 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner
nr 30 till justitiekottet och
nr 34 till konstitutionsutskottet.

§ 6 Föredrogs och hänvisades berättelserna nr 13 och 14 till finansutskottet.

§ 7 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1591–1593 till trafikutskottet och
nr 1594- 1596 till socialutskottet.

§ 8 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 55 och 56.

§ 9 Den kommunala demokratien

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 7 med anledning av motioner angående den kommunala demokratien.

I detta betänkande behandlades motionerna
1973:116 av herr Helén m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes
att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att förslag skyndsamt framlades om sådan ändring av kommunal-
lagen, att kommunerna gavs möjlighet att inrätta direktvalda kommun-
delsråd i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att förslag skyndsamt framlades om sådan ändring av kommunal-
lagen, att kommunerna gavs möjlighet att anordna rådgivande kommuna-
la folkomröstningar,

1973:966 av herr Fälldin m. fl. (c) vari föreslagits att riksdagen
hemställde hos Kungl. Maj:t att motionen överlämnades till utredningen
om den kommunala demokratien för att beaktas i dess arbete samt

1973:970 av herrar Komstedt (m) och Werner i Malmö (m) vari
hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en
utredning syftande till åtgärder för en vidgad kommunal demokrati.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. förklara motionen 1973:966 besvarad med vad utskottet anført
samt avslå motionerna 1973:116, såvitt avsåg hemställa punkten 1, och
1973:970,

2. avslå motionen 1973:116 såvitt avsåg hemställa punkten 2.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar Larsson i Luttra, Boo och Fiskesjö (samtliga c), vilka
ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1973:116, såvitt avsåg
hemställa punkten 1, och 1973:970 samt med bifall till motionen
1973:966 begärde hos Kungl. Maj:t att sistnämnda motion överlämnades
till utredningen om den kommunala demokratien för att beaktas i dess
arbete,

2) av herrar Werner i Malmö (m), Norrby i Äkersberga (fp), Schött
(m) och Molin (fp) vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:116, såvitt avsåg hem-

ställan punkten 1, samt med anledning av motionerna 1973:966 och 1973:970 hos Kungl. Maj:t begärde att utredningen om den kommunala demokratin fick i uppdrag att skyndsamt framlägga förslag som möjliggjorde för kommunerna att införa direktvalda kommundelsråd och att frågan därefter förelades riksdagen så att beslut kunde fattas i god tid före 1976 års val.

3) av herrar Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Norrby i Åkersberga (fp), Schött (m) och Molin (fp) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1973:116, hemställa punkten 2, hos Kungl. Maj:t begärde att kommunaldemokratiutredningen gavs i uppdrag att skyndsamt framlägga förslag om sådan ändring av kommunallagen att möjlighet öppnades för kommunerna att anordna rådgivande folkomröstningar.

Herr BOO (c):

Herr talman! Den kommunala verksamheten utgör grundstenen och basorganisationen för vår folkstyrelse. Genom sin närhet till människorna öppnar den de bästa och närmaste möjligheterna för medborgarna att påverka det samhälle som de lever i. Det måste därför vara av vitalt intresse att slå vakt om och vidareutveckla den kommunala demokratin, särskilt i en tid då kraven på medinflytande från enskilda gör sig allt starkare gällande på olika områden.

Detta krav på medinflytande är naturligt och det är ett svar på de tendenser till centralisering och byråkratisering som länge har präglat vårt samhälle.

För centerpartiet, som ser ett decentraliserat samhälle som riktmärket för de politiska strävandena, är det naturligt att med särskild kraft värna om den kommunala demokratin.

Vårt parti har också under en lång följd av år fört fram krav för att stärka den kommunala självstyrelsen och ge den bättre arbetsmöjligheter. Under 1960-talet var det tre riksdagsbeslut som på ett avgörande sätt förändrade den kommunala självstyrelsens innehåll och status. Det var 1962 års beslut om kommunblocksreformen, 1968 års beslut om den gemensamma valdagen och 1969 års beslut om tvångssammanläggning av kommuner inom kommunblocken senast vid årsskiftet 1973-1974.

När kommunblocksreformen beslöts 1962 var vi från centern starkt kritiska. Vi hävdade att reformen var dåligt underbyggd i kommunaldemokratiskt avseende liksom med hänsyn till den utveckling som skulle följa i de nya storkommunerna. Vi var inte emot en reform och menade att det var naturligt att en sådan skulle ske under medverkan av kommunerna och på frivillighetens väg. Men uppläggningsen blev annorlunda. En frivilliglinje var inskriven i beslutet, men vi var från centern tveksamma om huruvida den målsättningen skulle kunna upprätthållas ända fram till det slutliga genomförandet. Vi har faktiskt blivit sannspädda i det avseendet – tvångsbeslutet kom år 1969.

En annan central tanke i den beslutsomgången var att de nya kommunerna skulle omspanna ett sammanhållet näringsgeografiskt om-

Onsdagen den
7 mars 1973

*Den kommunala
demokratin*

råd. Även i det avseendet har vi senare fått rätt. Jag skall återkomma till det.

Först i slutet av 1960-talet kom utredningen om den kommunala demokratin, och det var enligt vår uppfattning alltför sent. Tvångsbeslutet som jag nämnde kom år 1969. Innehållet i detta beslut blir mer och mer ödesmättat ju närmare man kommer årsskiftet 1973-1974, och det är väl inget tvivel om att det i nuläget finns många redovisningar som besannar vår uppfattning om det olyckliga i tvångsbeslutet. Jag behöver bara nämna de olika opinioner som under de senaste veckorna kommit till uttryck i t. ex. Alfta kommun i Gävleborgs län, Riseberga kommun i Kristianstads län och - för att också nämna mitt hemlän - Ore kommun i Kopparbergs län.

Många av tillskyndarna av reformen var en smula aningslösa, och det är väl bara att konstatera att det efter tio år inte har varit möjligt att övertyga svenska folket om att den reform, vars grundförutsättningar lades fram 1962 och om vars tvångsvis genomförande det fattades beslut år 1969, är särskilt starkt underbyggd. Den har således inte blivit förankrad ute bland människorna. Det är också förstäeligt med hänsyn till att de löften som gavs om de nya kommunernas höjda status, som jag ser det, icke har infriats. Den statliga styrningen av kommunerna har inte minskat. Det finns t. o. m. områden där den statliga styreffekten har skärpts under de senaste åren. Jag tänker då på att konstruktionen av flera statsbidrag har haft denna innebörd.

En annan fråga som med stor tyngd kommer in i detta resonemang är den kommunala beskattningsrätten. Jag vill bara erinra om att även denna grundfråga har kommit i fokus genom regeringens initiativ till en uppgörelse med kommunförbundens styrelser om att skatteutdebiteringen under de två närmaste åren helst skall vara helt oförändrad.

Jag vill vidare erinra om att den mycket väsentliga bit av den kommunala självstyrelsen som beskattningsrätten utgör också har kommit in i diskussionen i och med direktiven till utredningen angående den kommunala ekonomin. Finansministern har där antytt ett s. k. skattetak, och det är ju en direkt hänvisning till att han kan tänka sig tumma på den kommunala beskattningsrätten, en rätt som jag anser vara en av hörnpelarna för den kommunala självstyrelsen och som självklart bör finnas inskriven i grundlagen.

Ett annat löfte som inte heller infriats gäller de sammanhållna näringsgeografiska områden som kommunerna skulle utgöra. När riksdagen i höstas antog principerna om regionalpolitiken, förvånade det många att regeringen från början - och senare också med en viss modifiering - lade fram en ortsklassificering som helt gav bevis för att man hade glömt löftena från 1962. Riksdagens majoritet glömde vad riksdagen lovat 1962. En centralt uppgjord ortsklassificering har också beslutats i riksdagen. Centern står fast vid sin grundtanke om ett decentraliserat ansvar för regional och lokal planering och lade därför sin röst för en sådan ordning.

Kontakterna blir i de nya stora kommunerna självklart svårare att uppehålla. Vi kan bara peka på det välkända förhållandet att antalet kommunala förtroendemän minskar. Det har redovisats att antalet

förtroendemän skulle ha minskat med 100 000. Man har också genom analyser och bedömningar lagt fast att vid varje kommunsammanläggning minskar antalet kommunala förtroendemän med i runt tal 50 procent, och det är väl alldeles uppenbart att med detta följer minskad kontakt mellan de styrande och de många medborgarna i kommunen. Det är nödvändigt att i framtiden verkligen beakta de här frågorna och vidta åtgärder som kompenserar dessa förändringar och om möjligt stärker möjligheterna till kontakt och inflytande.

Jag vill för min del slå fast att i denna kontaktverksamhet skall i en demokrati de politiska partierna spela en betydande roll. Ett av de få beslut som bidragit till att stärka kontakterna i kommunerna och som jag hälsar med tillfredsställelse är att riksdagen och senare landsting och kommuner har gått in för att ge partistöd. Jag tror att det är en viktig bit i detta väsentliga arbete, och jag vill slå fast att det här har skett en utveckling som är riktig. Partierna har ju ett stort ansvar i detta avseende.

En annan positiv sak skall inte heller förnekas, nämligen införandet av suppleantinstitutionen i kommunerna. Den åtgärden har främjat kontaktytorna, och vi får väl hoppas att alla kommuner, sedan riksdagen nu har antagit nya regler för suppleantsystemet, uppmärksammar att man skall besluta om och till länsstyrelsen anmäla sin önskan om suppleanter, så att kommunen inte när nästa valperiod börjar är utan suppleantinstitution. Här behövs en ordentlig information, ty jag har fått den uppfattningen att man i många kommuner trott att när man en gång har infört suppleantsystemet detta också automatiskt skulle tillämpas för nästa valperiod, men så är ju icke fallet.

För den kommunala demokratin är det nödvändigt att följa en sådan linje att medborgarnas inflytande på samhällets utformning vidareutvecklas. I det avseendet är information väsentlig. Jag vill också lägga in information om hur medborgarna kan få inflytande på utformningen av samhället.

Utredningen om den kommunala demokratin har att belysa förhållandena och lägga fram förslag inom detta stora område. Vi har från centern självklart menat att utredningens tillkomst och arbete är betydelsefullt och att man bör invänta utredningens förslag i de olika frågorna. Utredningen har också inför utskottet meddelat att man kommer att lägga fram sitt förslag i god tid före 1976 års val.

Det är emellertid en sak som vi från centerpartiet gärna har velat markera redan på det här stadiet och föra fram till utredningen, och det är den kommunala självstyrelsens lokala förankring. Det är viktigt att man gör bedömningar och vidtar åtgärder för att uppnå bättre förhållanden på det området. I den diskussionen har frågan om kommunalråd spelat en stor roll. Vi från centern är angelägna om att öppna möjligheter för kommunerna att införa kommunalråd, men det är viktigt att detta blir en frivillig sak för kommunerna. Man bör således göra den ändringen i kommunallagen att dessa möjligheter öppnas.

Det finns också andra principiella saker som bör beaktas i detta sammanhang, t. ex. vilket underlag som bör finnas för kommunalråd. Om sådana införes skall de finnas för hela kommunen. Det skulle annars kunna bli en viss snedbalans i kommunen, om man införde kommunalråd endast för vissa områden.

När frågan om kommunaldelsråd från början diskuterades var det kanske mest angeläget att få sådana i stora kommuner – alltså i städerna. Men i dag är denna reform lika angelägen i glesbygdskommunerna. För den som upplever de stora avstånden i de nya kommunerna är det självklart att man måste hitta möjligheter till en lokal förankring av den kommunala verksamheten genom någon typ av kommunaldelsråd. Jag vill bara hänvisa till en kommun i mitt eget län, Älvdalens kommun, där de kommunalt verksamma från Idre ner till Älvdalens centralorter har att resa 11 mil. Till kommunens ytterkanter är det ytterligare 10-12 mil. Det är väl alldeles uppenbart att de avstånden väsentligt försvårar det kommunala arbetet. Därom råder inget tvivel.

Vi har för centerns del skissat två modeller i fråga om kommunaldelsråd, dels direkt valda, dels indirekt valda. Det är önskvärt att man om möjligt inför modellen med direkt valda. Den typen får ju sin förankring i direkta val. Det finns vissa hakar i det sammanhanget, t. ex. frågan om när de valen i så fall skall ske. Kan vi lägga på ytterligare ett val på de tre vi redan har på den gemensamma valdagen, eller skall vi ha särskilda val? Hurdant kan vi då räkna med att valdeltagandet blir?

Det finns andra saker som kommer in i bilden och som vi tryckt på i vår motion, bl. a. hur de bestämmelser skall utformas som reglerar antalet grupper och partier som skulle medverka i sådana val. Där har vi sagt att det vore lämpligast att ha någon typ av spärregel som anknyter till de partier som deltagit i de ordinarie valen med viss komplettering.

Det är väl också viktigt att man undersöker möjligheterna till indirekta val av kommunaldelsråd. Enligt den modell som vi har skisserat skulle det lämpligast kunna ske så att eventuellt två tredjedelar av ett kommunaldelsråd skulle kunna utses av fullmäktige men i så fall enligt de fördelningar över partierna som det område, som kommunaldelsrådet avser, hade vid ordinarie val. Sedan skulle den av fullmäktige utsedda delen av kommunaldelsråden till sig kunna knyta ytterligare representanter för lokala opinioner.

Det är alltså de två modellerna. Jag vill understryka att vi finner det angeläget att man gör modeller som kommuner med olika förutsättningar kan anpassa till sin verksamhet.

Till sist några ord om de kommunala rådgivande folkomröstningarna. Utan tvivel är det ett system för att få fram opinioner i betydelsefulla kommunala frågor. För närvarande sker sådana här omröstningar även fast de inte finns förankrade i kommunallagen. Det är partierna eller andra grupper som står som arrangörer av dessa s. k. folkomröstningar. Utredningen om den kommunala demokratin har enligt sina direktiv att pröva också frågan om de kommunala folkomröstningarna, och utredningen har i sitt arbetsschema lagt fast att man skall ta upp frågan och om möjligt lägga ett förslag före 1976 års val.

Det är alltså inte mycket som skiljer uppfattningen i reservationen 3 från den uppfattning som utskottsmajoriteten på den punkten har redovisat.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Det är något av en truism att säga att den kommunala självbestämmanderätten är omistlig för ett demokratiskt statskick. Men man måste likväl framhålla det gång på gång. Makten blir så lätt koncentrerad på ett håll och gärna centraliserad – det är dess natur. I stater där sådan maktcentralisering förekommer har alltid individens rätt och frihet varit i fara. Den kommunala självbestämmanderätten är en garanti mot sådan ofrihet, och därför får den inte på något sätt naggas i kanten. Om den kommunala självbestämmanderätten får god lokal förankring kan den hävda sig på ett meningsfullt sätt.

När det gäller det ärende som vi nu behandlar föreligger tre motioner från oppositionen, och jag skall bara beröra dem i den del de talar om kommunaldelsråd och kommunala folkomröstningar. De är förvisso inga nyheter, och jag kunde fatta mig kort dels med tanke på de anföranden som under många år har hållits om dessa frågor, dels med tanke på herr Boos anförande nyss. Men jag vill ändå tillfoga några ord.

Vi talar gärna vackert om demokratin och i synnerhet om den representativa demokratin som något fint och hederligt, som ger reda och ordning åt beslutsfattandet. Systemet bygger på folkviljan uttalad i val, och med mandat från folket tolkar ett antal beslutsfattare folkets vilja, beslutar å folkets vägnar efter vederbörlig beredning i olika mellaninstanser. Systemet med den representativa demokratin ser förvisso mycket korrekt ut och är det naturligtvis också. Men i sanningens namn måste man säga att det går lättare att uppleva det representativa i beslutsfattandet om man själv tillhör beslutsfattarna.

Ser man systemet så att säga nerifrån ter det sig för många annorlunda. Det får då lätt tycke av elfenbenstorn, där beslutsfattare sitter avskilt och högt över gemene man. Nerifrån måste man lätt få en känsla av att besluten fattas över ens huvud.

Med kommunreformen, som herr Boo talade ingående om, får vi ju dessa mammutkommuner, bestående av en tätort och en stor kringliggande landsbygd. I det läget kommer den representativa demokratin lätt i kläm. Medan man i den lilla kommunen hade en rad egna representanter i en beslutsfattande församling, har man nu i det som blivit en kommundel kanske inte någon representant eller i varje fall få. Man är väl alltfört representerad – men av folk man inte känner. Det är inte underligt om man i ett sådant läge känner sig utanför, utan möjlighet att komma till tals, utan någon medbestämmanderätt. Man kan inte påverka vad som sker omkring en. Och den olusten skapar olust också inför politiskt arbete över huvud. De här känslorna kan man förvisso uppleva i storstaden också, i varje fall i vissa stadsdelar.

Det är, herr talman, i det läget som tanken på kommunaldelsråd kommer in som något för den kommunala självbestämmanderätten omistligt. Vi upplever ju numera ganska ofta hur beslut som fattas i vederbörlig demokratisk ordning av olika instanser – kommun, länsstyrelse, Kungl. Maj:t – dimper ner som en fullständig överraskning för just dem som särskilt kommer att beröras av besluten. Det må gälla en väg genom en bokskog eller en "Fälla" eller en uppseendeväckande bebyggelseplanering. Det blir bråk och skrivelser och demonstrationer mot i laga

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Den kommunala
demokratin*

ordning tagna beslut – men beslut som på något sätt har gått förbi de människor som besluten verkligen berör. Hade man haft ett kommunalråd på platsen, hade både informationer och medbestämmanderätt borgat för mindre överraskande lösningar.

Kommundelsråden skulle också kunna animera till ett politiskt intresse och till villighet att ta politiskt ansvar, något som märkbart är på avskrivning i våra stora kommuner.

Mycket av det som sagts om kommunalråden kan också sägas om de kommunala folkvalkommittéerna. Där får gemene man verkligen uppleva att han påverkar ett visst ärende i enlighet med sin egen vilja. Att i stället hänvisa till den nuvarande representativa demokratin håller inte, för man kan inte begära att gemene man skall kunna nöja sig med att endast i allmänna val uttrycka sin mening. Det ger honom inte garantier för bestämda lösningar på praktiska problem i hans närhet. Det har också visat sig att de kommunala folkvalkommittéerna som skett, mer eller mindre utanför gällande lag, har rönt ett mycket stort och intresserat deltagande.

Nu vet vi, som herr Boo också påpekade, att de här bägge frågorna kommer att behandlas i utredningen om den kommunala demokratin. Men huruvida utredningen kommer att stanna för de här förslagen vet man ju inte något om. Det kan vara rätt tveksamt. Man märker inte någon översvallande entusiasm från utskottsmajoriteten, som i stället påpekar att det nu redan finns andra möjligheter för lokala opinioner att göra sig gällande. Ungefär på samma sätt resonerar departementschefen i direktivet till utredningen om den kommunala demokratin vad beträffar folkvalkommittéerna. Nu har vi visserligen fått veta att den frågan skall tas upp, och förmodligen före 1976, men med tanke på direktivet har man inte anledning att hysa alltför stora förhoppningar om resultat. Därför yrkar vi i motionerna på införande av kommunalråd och kommunala folkvalkommittéer, och vi vill också samtidigt framhålla att vi anser att dessa frågor bör behandlas skyndsamt så att vi kan få besked i god tid före 1976.

Jag går inte in på frågan hur man kan tänka sig att dessa kommunalråd skall väljas; från vårt håll menar vi att det får bli en fråga för utredningen att finna de olika modeller som härvidlag kan vara tänkbara.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3.

I detta anförande instämde herr Komstedt (m).

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! På många håll i landet känner människorna oro för den egna kommunens framtid. De ställer sig frågan: Hur kommer det att bli när min kommun försvinner i samband med att den slutliga tvångsvisa sammanläggningen av kommunerna äger rum vid nästa årsskifte? Hur blir det med den kommunala servicen när kommunen förlorar sin ställning som självständig kommun? Vilka blir möjligheterna att hålla kontakt med de förtroendevalda kommunalmännen, och vilka blir möjligheterna att påverka besluten i kommunen?

På några håll, t. ex. i Alfta och i Askim, frågar man sig i samband med att beslut har fattats om kommunsammanläggningar mot den överväldigande majoriteten av kommuninvånarna: Vem är det egentligen som bestämmer över kommunen? Är det vi som bor här i kommunen, eller är det överheten i Stockholm?

På andra håll finns människor som känner oro över hur oersättliga naturvärden spolieras, t. ex. för anläggande av motorvägar. Morgontidningarna i dag innehåller ett sådant exempel. Också de människorna frågar sig: Vem är det egentligen som bestämmer över vår livsmiljö? Är det vi själva på platsen, eller är det andra långt borta därifrån?

Det är uppenbart att det för flertalet människor är ett värde att få påverka sin närmiljö. Men det är också uppenbart att många inte anser sig ha den möjligheten till påverkan. I det läget ligger tanken nära till hands att också i en demokrati kan det bildas en styrande elit, också i en demokrati kan det bli så att folkets representanter inte företräder folket utan bara sig själva. Den känslan rymmer i sig en fara för demokratin, och det är inför det perspektivet som vi liberaler reser kravet på närdemokrati. Vi har därför från folkpartiets sida i olika sammanhang lagt fram förslag som har syftat till att öka människornas möjligheter att påverka de lokala, vardagsnära besluten, och självfallet kommer då kommunerna i blickfältet.

Senare under den här månaden kommer vi från folkpartiets sida att lägga fram ett förslag till konkreta åtgärder som kan genomföras för att förbättra demokratin i kommunerna. Vi kommer att presentera ett 40-tal olika sådana konkreta åtgärder. Många av de åtgärderna kan genomföras av kommunerna utan att det krävs någon ändring i gällande lagstiftning och utan att riksdagen i och för sig lägger sig i saken.

När det däremot gäller kommunalråden, som jag ser som en väg bland många för att förbättra den kommunala demokratin, kan man inte utan vidare i kommunerna genomföra de lösningar som man önskar. Den nuvarande lagstiftningen ger ju bara möjlighet för kommunerna att utse kommunalråd som väljs på indirekt väg av fullmäktige eller av kommunstyrelsen. Sådana kommunalråd kommer i första hand att bli en avspeglning av den politiska sammansättningen av fullmäktige. För att kommunalråd skall kunna utses i ett allmänt val krävs således att riksdagen beslutar om en ändring av kommunallagen. Vi har från folkpartiets sida i flera olika sammanhang krävt att förslag skall läggas på riksdagens bord som ger de kommuner som så vill en möjlighet att införa direktvalda kommunalråd. Förslag i den riktningen har avvisats av riksdagsmajoriteten både 1971 och 1972, och det betyder att de kommuner som vill införa den här formen av kommunalråd har inte fått möjlighet att göra det före årets val.

Jag tror att kommunalrådets möjligheter att fylla sin uppgift, kommunalrådets möjligheter att bli en ytterligare kanal för inflytandet för människorna i kommunerna, i hög grad beror på hur kommunalråden utses. Om man väljer lösningen med direkta val, så kan dessa ske antingen i samband med övriga val – kommunalval, landstingsval, riksdagsval – eller också fristående vid en annan tidpunkt. Självfallet är detta också beroende på huruvida systemet med gemensam valdag skall

tillämpas även fortsättningsvis.

En gemensam konsekvens av de båda metoderna för direkta val är att kommunedelsråden kommer att uppvisa skillnader i partifördelning jämfört med fördelningen i fullmäktige. Detta är, som jag ser det, en fördel. Man kommer därigenom att bättre kunna spegla skilda lokala opinioner än om partifördelningen överallt blev densamma i alla kommunedelsråd, vilket skulle följa av indirekta val. Från folkpartiets sida förordar vi därför lösningen med direkta val, och vi uppfattar frågan om *valen* av kommunedelsråden som så väsentlig att vi på den här punkten inte har kunnat ansluta oss till de resonemang som finns i centerpartiets motion nr 966, till vilken centerpartisterna i konstitutionsutskottet har hänvisat.

Herr talman! Vi har varit pådrivande i den här frågan ett antal år. Vi vill fortsätta att vara det — inte på det viset att vi vill tvinga några kommuner att införa kommunedelsråd, utan genom att statsmakterna skall erbjuda de kommuner som så önskar möjligheten att införa direktvalda kommunedelsråd. I och för sig tycker jag att det kunde ha varit rimligt att begära ett omedelbart förslag av den här innebörden. Vi har emellertid, med hänsyn till de uppgifter vi har fått om arbetet i utredningen om den kommunala demokratin, avstått från att ställa det kravet och nöjt oss med att yrka på att arbetet inom utredningen i det här avseendet skyndas på.

Jag ber, herr talman, med detta att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Under den senaste tiden har vi vid upprepade tillfällen nåtts av uppgifter om folkomröstningar eller opinionsundersökningar, som i kommuner anordnats för eller emot en förestående kommunsammanslaggnings. Man har upptäckt att en folkomröstning i en stor och viktig fråga kan innebära en betydelsefull fördjupning av den kommunala demokratin, ett nytt sätt för de enskilda människorna att uttrycka sin mening och att påverka besluten. Men kommunerna själva får inte ordna folkomröstningar. I stället har en särskild organisation måst tillskapas, trots att kanske samtliga fullmäktigeledamöter i kommunen har varit ivriga förespråkare för tanken på en folkomröstning. Under de senaste åren är det framför allt i fem kommuner som sådana opinionsundersökningar eller folkomröstningar har ägt rum. Dals-Ed, Mullsjö, Alfta, Essunga och Riseberga är de mest kända fallen.

Om man ser litet närmare på dessa fall — jag tar fallet Mullsjö som exempel — kan man konstatera att deltagandet i folkomröstningen där var 76,7 procent, alltså en siffra som väl kan mäta sig med siffrorna vid allmänna val. Vidare fick man där en mycket klar opinionsyttring; 93,5 procent av de i valet deltagande röstade för att man skulle bibehålla Mullsjö som egen kommun och inte göra en kommunsammanslaggnings med Habo kommun, vilket var den fråga som folkomröstningen gällde.

Det påvisade faktiska värdet av ett kommunalt folkomröstningsinstitut står enligt vår uppfattning i klar kontrast mot den snäva behandling som frågan har fått i direktiven till utredningen om den kommunala demokratin. Där redovisas endast nackdelar men inga fördelar med

kommunala folkomröstningar, och följdriktigt har utredningen givit den delen av sitt arbete låg prioritet. Visserligen säger utskottet i förevarande betänkande att utskottet har erfårit att utredningen tar upp denna fråga i samband med huvudparten av utredningsarbetet, dvs. i god tid före 1976 års val, men de uppgifter som utskottet har haft tillgång till pekar på att man kommer att ta denna fråga bland de senare i utredningsarbetet. Och med hänsyn till att utredningen är omfattande och har många stora och viktiga frågor att handlägga är det inte säkert att utredningen med den låga prioritering man givit åt den kommunala folkomröstningen kommer att hinna bli färdig med den frågan inom den förutsedda tiden.

Från folkpartiets sida hävdar vi att rådgivande kommunala folkomröstningar är ett betydelsefullt komplement till det representativa system, som den kommunala självstyrelsen vilar på, och vi vill därför att frågan om kommunala folkomröstningar dels ges en mera positiv behandling i utredningsarbetet, dels att behandlingen påskyndas. Folkomröstningen kan vara dels en ny kanal mellan väljarna och beslutsfattarna, dels ett sätt att aktivera den lokala opinionsbildningen även mellan de allmänna valen. Likaså kan folkomröstningen vara ett medel för en kommun att för överordnade myndigheter påvisa tyngden av och förankringen i en åsikt som kommunen hävdar i en viktig fråga.

Kungl. Maj:t tar visserligen — exempelvis i de kommunsammanläggningsärenden som har varit föremål för folkomröstning — formellt bara hänsyn till fullmäktigebeslut, men det vore märkligt om Kungl. Maj:t inte i praktiken har påverkats i sina ställningstaganden av de opinionsundersökningar som har gjorts. I fallet Mullsjö och Habo har ju Kungl. Maj:t också beslutat att den sammanläggningen inte skall genomföras.

Om den glädjande ökningen under de senaste åren av intresset för kommunala frågor skall kunna fortsätta, måste nya vägar prövas för att ge väljarna möjlighet att delta i den kommunala beslutsprocessen även mellan kommunalvalen. Rådgivande folkomröstningar kan härvid vara ett värdefullt instrument, ett bland flera men alltför viktigt för att skjutas undan i det pågående utredningsarbetet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 3 vid konstitutionsutskottets betänkande nr 7.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! När denna fråga behandlades i fjol framhöll jag att vi bör sträva efter att ha en fungerande mellanvalsdemokrati. Det räcker inte att medborgarna är aktiva i valen, de bör vara det även mellan valen. Som de främsta instrumenten för medborgarnas aktivitet mellan valen pekade jag redan då på de politiska partierna och de andra folkrörelserna.

Det är inget tvivel om att de utgör det viktigaste inslaget i vår mellanvalsdemokrati. Flera organisationer har ett nät av föreningar över hela landet, där medborgarna kan utveckla sin aktivitet, där de kan delta i samhällets beslutsprocesser och över huvud taget medverka i samhällsarbetet.

Kanske kan jag få sammanfatta dessa partiers och folkrörelserns roll i tre punkter. För det första utgör de demokratiska miljöer, där man lär sig demokrati genom att praktisera den. För det andra är de kanaler för

medborgarnas påverkan på stat och kommun. För det tredje ger de åt sina medlemmar inflytande på förhållandena utanför stat och kommuner genom organisationernas egen verksamhet och genom påverkan. Vid sidan av detta framträder företagsdemokratin som ett mycket viktigt inslag i mellanvalsdemokratin. En fördjupad företagsdemokrati betyder ökat inflytande för de många i samhället.

Ytterligare en sida av mellanvalsdemokratin representeras av de goda kontakterna mellan väljarna och de valda. Sådana kontakter förutsätter information, och den bör gå i båda riktningarna. Medborgare som inte har kommunala och andra förtroendeuppdrag bör få information, men det är lika viktigt att de får möjlighet att ge till känna sina meningar för de valda.

Tidigare i debatten har förekommit en del uttalanden, som jag gärna vill ta upp i detta sammanhang.

Herr Werner använde sig nu som ofta annars av uttryck som kan missförstås. Man kan få uppfattningen att han själv har de meningar som han lägger i andras mun. Han talade även nu om att det finns de som anser att de valda förtroendemännen befinner sig högt över huvudet på och avskilda från väljarna. Det vore bra om herr Werner kunde förklara att han inte delar den uppfattningen.

När herr Werner talade om de stora kommunerna i detta sammanhang, skulle jag vilja be herr Werner att fundera något över situationen i Malmö. Endast ett fåtal av de nya kommunerna får ett befolkningstal som går upp till det som Malmö har haft sedan årtionden tillbaka. Har inte den indirekta, den representativa demokratin fungerat i Malmö?

Herr Molin manade fram den fara som kunde ligga i att väljarna inte upplevde sig som representerade av de valda representanterna. Givetvis finns det en sådan fara, och den ökar påtagligen ifall riksdagsledamöter och andra talar om att det finns klyftor fastän dessa inte existerar; ett sätt att skapa ett avstånd är att ständigt tala om att det finns stora klyftor. Vi skall naturligtvis utveckla kontakterna mellan väljarna och de valda och försöka föra dem så nära som möjligt. På det kommunala området arbetar kommunaldemokratiutredningen för att finna lösningar på dessa problem.

I en fungerande mellanvalsdemokrati utgör massmediapolitiken ett mycket väsentligt inslag. Till den frågan skall jag återkomma här i kammaren vid ett senare tillfälle.

Sedan kommer jag då till frågan om man behöver bygga ut den kommunala verksamheten med nya organ av typen kommundelsråd och kommunala folkomröstningar. Frågan om dessa organ är en detalj i ett stort sammanhang. Självfallet skall vi slå vakt om den kommunala självstyrelsen och demokratin. Men här gäller det ju att pröva om dessa former tillför den kommunala demokratin sådana värden att de bör införas.

Med tillfredsställelse konstaterar jag att vi numera tycks vara överens om att det endast skall röra sig om frivilliga institutioner och att de alltså inte skall påtvingas någon kommun. Då kommer den här frågan i ett annat läge; det blir inte så särskilt mycket det gäller.

Kommunerna kan för närvarande införa kommundelsråd, men dessa

har endast rådgivande befogenheter, och de måste väljas av fullmäktige. Nu prövas hela denna fråga av kommunaldemokratiutredningen. Från utskottets sida betraktar vi frågan som betydelsefull, och därför vill vi också ha den utredd.

När man tar del av de reservationer som fogats till utskottets betänkande och som talare nu har pläderat för kan man konstatera den skillnad som finns mellan å ena sidan centerpartireservationen och å andra sidan den reservation som folkpartister och moderater tillsammans har avgivit. Folkpartiet har ju sin egen metodik när det gäller reservationer – den har vi lärt oss nu, och den förvänar mig inte längre – nämligen att man skall fatta beslut under pågående utredningar. Nu har moderaterna slagit följe med folkpartisterna. Lägga märke till att vad man föreslår i reservationen är att utredningen får i uppdrag att skyndsamt framlägga förslag som möjliggör för kommunerna att införa direktvalda kommunedelsråd och att frågan därefter framläggs riksdagen så att beslut kan fattas före 1976 års val. Bifalles detta förslag innebär det att de olika alternativ, som föreslås i centerpartireservationen och som herr Boo för en stund sedan talade för, är bortspolade; det finns bara detta. När frågan kommer igen från utredningen har riksdagen redan träffat sitt val; man skall ha direktvalda kommunedelsråd. Ingen här vet vilka befogenheter dessa kommunedelsråd skall få, när riksdagen skall besluta redan nu.

Centerpartireservationen har jag uppfattat på det sättet att man vill markera centerns ståndpunkter i denna fråga. Naturligtvis kunde herr Boo som ledamot av kommunaldemokratiutredningen ha utvecklat dessa synpunkter inför utredningen, och jag föreställer mig att herr Boo kommer att använda många tillfällen att göra det. Vi kommer att uppmärksamt lyssna till honom. Men tydligen vill han genom denna reservation göra klart att även hans parti står för dessa ståndpunkter. Det blir alltså en markering. Men det är väl omöjligt för oss andra att så där utan vidare ställa oss bakom centerpartiets program i dessa frågor. Det liknar den metod som de moderata begagnade sig av under diskussionerna om grundlagen. Då hände det att man bjöd in oss i kammaren att ställa oss bakom högerprogrammet i grundlagsfrågorna. Jag säger avsiktligt "högerprogrammet", eftersom det hette högerpartiet på den tiden. Den inbjudan avvisade vi alla och tyckte att det programmet kunde högern bära fram. Det program det nu är fråga om kan väl centerpartiet föra fram, utan att vi andra i riksdagen nödvändigtvis behöver ställa oss bakom det.

Beträffande frågan om de kommunala folkomröstningarna upphör jag aldrig att förväna mig över herr Werners sätt att tala om direktiven. Nu berättade herr Boo om direktivens innebörd och om vad utredningen hade redovisat för utskottet. Trots detta fortsätter först herr Werner och därefter herr Norrby att tala om att direktiven skapar svårigheter. Jag vet inte hur många gånger jag för herr Werner försökt tala om direktivens innebörd och vad utredningen arbetar med. Men jag hoppas att i privata sammanhang herr Werners minne inte skall vara så kort som i de politiska.

En annan sak när det gäller omröstningarna är att man har hänvisat till att partierna i vissa kommuner ordnat omröstningar och att många har

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Den kommunala
demokratin*

deltagit i dessa omröstningar. Egentligen vore det väl förvånansvärt, om det bara vore ett fåtal deltagare i dessa omröstningar, eftersom de ju utgör kulmen på opinionsrörelser som har förekommit i dessa kommuner. Med dessa folkomröstningar har man velat manifesteras sin enighet. Men gör folkomröstningarna till ett vanligt instrument i den kommunala vardagen, då en majoritet eller kanske t. o. m. en minoritet i fullmäktige kan lägga ut en fråga till folkomröstning. Hur många möter då upp och hur stort intresse kommer då att finnas för detta?

Även denna fråga skall utredas. Den kommer igen.

Till sist, herr talman, vill jag ta upp ett annat perspektiv på detta ärende. Särskilt herr Molin markerade att man borde skynda på denna utredning. Nu är vi alla inom utredningen överens om att arbeta på ett sådant sätt att förslag kan läggas fram i så god tid att åtgärder kan genomföras i anslutning till 1976 års val efter vederbörlig remissbehandling, propositionsskrivning och riksdagsbehandling. Tidigare kan man inte komma med detta. Menar herr Molin att vi nu skulle påskynda denna fråga på ett sådant sätt att beslut skulle fattas, innan denna riksdag åtskiljs? Det betyder att man skjuter åt sidan kommunerna, vilkas mening vi ändå bör höra i en fråga som denna. Men det är heller inte utredningstekniskt möjligt. Vi kommer fram till 1975, innan ett förslag kan framläggas av utredningen. Snabbare går det inte. Vårt sekretariat arbetar föredömligt snabbt och effektivt. Vi har nu fått en rad promemorior som gör det möjligt att relativt snabbt ta ställning till frågan om kommundelsråden. Jag hoppas det även skall bli möjligt att relativt snabbt ta ställning till frågan om kommunala folkomröstningar. Såvitt jag förstår lägger också ledamöterna ned ett betydande arbete för att utredningen skall kunna arbeta snabbt och effektivt. Herr Molin kan ta ett samtal med en av sina bankkamrater och få detta bekräftat.

Herr talman! Med det anförda ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan säger att det är väsentligt att folket får reagera mellan valen. Det är helt riktigt. Därvidlag hänvisar han till de politiska partiernas och folkrörelsernas aktivitet. Men herr Johansson vet mycket väl att det är en ganska blygsam procent av svenska folket som vi får med i partierna – med en liten reservation för socialdemokraterna, som fortfarande har möjlighet att kollektivansluta mycket folk. Detta till trots är det ändå en rätt liten grupp människor som verkligen är aktiva i partiarbetet; de flesta medlemmarna känner sig väl mest förpliktade att ekonomiskt stödja verksamheten.

Herr Johansson menar också att jag framför meningar som är skrämmande när jag säger att det finns en distans mellan väljare och beslutsfattare. Han undrar om det är mina egna åsikter liksom han ställer sig undrande till min syn på den representativa demokratin över huvud taget. Jag framhöll i mitt anförande att den representativa demokratin naturligtvis är korrekt och riktig, men det är ju inte bara fråga om hur vi upplever systemet, herr Johansson, utan om hur medborgarna – de många väljarna, gemene man – upplever systemet med denna representa-

tiva demokrati sådan den nu är utformad. Jag tror säkert att också herr Johansson i Trollhättan har mött människor som känner sig utanför och som upplever att besluten fattas över deras huvuden. Varför i all världen skulle man annars ha konstituerat byalag och andra sådana opinionsrörelser? Varför har vi protester som jag nämnde, om vägar genom bokskogar, om Fällan osv? De är tecken på att man upplever distansen till den grad att man inte vet vad beslutsfattarna har beslutat.

Vad gäller den representativa demokratin i Malmö menar jag på samma sätt; visst fungerar den, men den kan bli bättre. Allting kan bli bättre, t. o. m. i Sverige, herr Johansson!

Jag är tacksam för herr Johanssons vänliga omtanke om mitt minne. Jag måste tillstå att mitt minne inte längre är vad det har varit; så går det utför med oss alla. Men på denna punkt kontrollerade jag mitt minne just nu genom att läsa direktiven. Där står det uppenbart beträffande kommunala folkörmöstningar att man ”i första hand skall undersöka andra möjligheter”. I mitt inlägg poängterade jag att utredningen kommer att ta upp detta, men direktiven måste väl ha en viss genomslagskraft även i fortsättningen.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan inledde sitt anförande med att säga att riksdagsledamöter som titt och tätt talar om avstånd mellan folket och dess representanter bidrar till att undergräva demokratin — nämligen om det inte finns några sådana avstånd. Detta är naturligtvis riktigt och skulle kunna vara en allvarlig anklagelse mot mig.

Jag vill då börja med att säga att jag är övertygad om att det finns många människor här i landet som har en känsla av att de inte får vara med och bestämma i tillräcklig utsträckning. Jag tycker att de delvis har rätt; jag tycker att man bör finna ytterligare vägar för människorna att vara med och bestämma. Det finns också undersökningar som tyder på att folk har denna inställning. Nyligen gjordes en sådan undersökning i Skövde av Folkpartiets ungdomsförbund.

Men jag måste då rikta frågan tillbaka till herr Johansson i Trollhättan: Tror herr Johansson att alla är nöjda? Tror han att de människor som vill ha möjlighet att vara med och påverka sin miljö i större utsträckning egentligen inte är missnöjda, utan att de faktiskt anser sig få vara med om att bestämma i full utsträckning? Antingen menar herr Johansson i Trollhättan att allt faktiskt är väl beställt, eller också att så inte är fallet. Om han inte anser det, bidrar han ju genom sin argumentation till att sopa dessa viktiga problem under mattan.

Sedan säger herr Johansson att vi kräver förslag om direktvalda kommunalsråd. Det är riktigt, och det gör vi därför att just formen direktval kräver en lagändring, medan den andra formen, indirekta val, går att genomföra redan med nuvarande lagstiftning, varför det där inte behövs något förslag.

Sedan kommer herr Johansson i Trollhättan tillbaka till folkpartiets ”egen utredningsmetodik”. Det har man gjort flera år tidigare och precis det uttrycket använde herr Johansson i debatten den 15 mars 1972.

Får jag bara lämna en uppgift. En undersökning visar, att av de

motioner som väcktes under allmänna motionstiden 1971 motiverades avslag i 481 fall med sittande utredningar 481 idéer kunde alltså avvisas med angivande av sittande utredningar! Det är socialdemokratiens beslutsmetodik.

Jag frågade i debatten i mars 1971 och i debatten i mars 1972: Var står socialdemokraterna? Är ni för eller emot den kommunala när demokratin? Är ni med på att inrätta direktvalda kommunalråd eller i varje fall att ge kommunerna den möjligheten? Är ni för eller mot kommunala folkomröstningar? Jag fick inget svar 1971, inget svar 1972 och hittills inget svar 1973. Det är svårt att befria sig från tanken att ni är mot, ni vill inte vara med att på det här viset sprida makten och ansvaret till de många människorna.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Först en kommentar till herr Molins tidigare inlägg. Han sade att indirekta kommunalråd skulle representera en annan politisk sammansättning än som kommit till uttryck vid de allmänna valen. Jag vill erinra herr Molin om att centern i sin motion och i reservationen I klart slagit fast att det skall vara en metod som garanterar att rådets partipolitiska sammansättning överensstämmer med valutslaget i respektive kommunalråd vid senaste allmänna kommunalval. Det är alltså den modell vi förordar och den kräver också en lagändring.

När herr Johansson i Trollhättan säger att frågan om kommunalråd är en detaljfråga, kan jag för min del inte vara med om den bedömningen. Den kommunala självstyrelsens lokala förankring på det sätt som dessa modeller ger utrymme för är inte någon detaljfråga. Den är väsentlig. Jag vill bara erinra om att diskussioner om någon typ av kommunalråd är i gång, inte minst i Stockholms kommun. Jag vill också erinra om att man i Oslo inom kommunen beslutat införa någonting som man kallar "bydelsutvalg", vilket betyder att man även där är inne på samma tanke att förankra den kommunala självstyrelsen på detta sätt. Jag tror sålunda att denna fråga är mycket viktig och alls ingen detaljfråga som herr Johansson gav uttryck för.

Det är riktigt, herr Johansson, att centern velat markera sin linje i dessa betydelsefulla frågor. Den kommunala självstyrelsen är oerhört viktig, och naturligtvis har vi från centern under årens lopp funnit anledning att i olika sammanhang bestämt markera vår vilja att ge förutsättningar för en vidareutveckling av den kommunala självstyrelsen till gagn för de många människorna ute i kommunerna.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Molin frågade mig om jag trodde att alla var nöjda i Sverige. Mitt svar är nej, absolut inte.

Men sen kommer frågan: Hur skall människorna få möjlighet att påverka förhållandena så att de förbättras sett ifrån deras utgångspunkter? Ja, då är fortfarande den viktigaste vägen den som många här i landet har valt sedan årtionden tillbaka, nämligen att bilda organisationer eller ansluta sig till organisationer, till politiska partier, till andra folkrörelser. Den väg herr Molin, herr Werner och andra anvisar är att man skall ha

kommundelsråd. Jämför antalet människor som får vara med i samhällsarbetet genom de stora folkrörelserna och den lilla skara som deltagarna i kommunalsrådet representerar!

Jag har studerat det. I vissa kommuner har man t. ex. tio ledamöter i varje råd. Ställ detta mot de stora fackföreningarna, de stora jordbrukarorganisationerna, de stora partierna i samma kommun! Lägg också märke till att när det gäller vissa frågor som blir aktuella, bildar man aktionsgrupper, precis som man en gång i tiden bildade folkrörelserna. Ingen tror väl att om man har ett kommunalsråd i ett område, därmed alla aktioner är slut, byalagens verksamhet bli överflödig osv. Vad är ett kommunalsråd? Jo, ett representativt, kommunalt organ med ett mycket begränsat antal människor.

Herr Molin talade om folkpartiets utredningsmetodik. Det är möjligt att jag har använt samma ord som jag använde förra året, men det är samma metod och då är det kanske inte så farligt att ha samma ordval.

Jag fördömer den metodiken fortfarande. Den socialdemokratiska utredningsmetodiken, som herr Molin frågar efter, är att man först utreder och därefter beslutar. Den folkpartistiska tycks vara att man först beslutar och därefter möjligen utreder.

Jag är mycket angelägen om att vi har en fungerande mellanvalsdemokrati, eller för att använda ett ord som herr Molin kanske förstår bättre, en kommunal när demokrati. Även jag är anhängare av detta. Vad vi nu undersöker och prövar är inte detta, utan det är formerna för den. Innan jag tar ställning vill jag ha fullgjort utredningen.

Jag skulle här kunna presentera en rad modeller och ta upp invändningar och skäl som talar för de olika modellerna. Men det vill jag vänta med tills vi utrett färdigt.

Det är betydelsefullt med kommunalsråd och därmed sammanhängande frågor men, herr talman, det är ändå endast en del av den stora frågan om mellanvalsdemokrati.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan har uppenbarligen inte någon entusiasm för kommunalsråd. Han framhåller nu att det kommer att bli en väldigt liten skara i förhållande till de stora grupper som finns i fackföreningar, folkrörelser o. d. Men det är ju inte riktigt jämförbara storheter. Kommunalsrådet är ju en grupp som står i nära kontakt med människorna och problemen i just den kommunal där de agerar. I kommunalsrådet har medborgarna en naturlig kanal för sina idéer liksom också för sin information, så att man kan hinna påverka det som sker i just den del där man bor.

Har man förlorat 100 000 kommunala förtroendemän, måste det ändå mellan beslutsfattarna och medborgarna ha blivit ett tomrum som på något sätt måste fyllas.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstär inte riktigt vad det är för glädje med att ställa kommunalsråden mot partier, organisationer och byalag. Det är naturligtvis inte så att den som talar för en vidgning av den kommunala

demokratin därmed är emot partiernas, organisationernas eller byalagens verksamhet. När det gäller byalagen är det väl så att en del av de uppslag som förts fram av byalagen skulle snabbare och bättre ha kanaliserats till de kommunala beslutsfattarna om det hade funnits kommunalråd. Jag ser kommunalråden som ett bland ganska många medel för att förbättra den kommunala demokratin.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! I mitt första inlägg ställde jag frågan om vi behöver ha kommunalråden som ett komplement till övriga inslag i mellanvalsdemokratin. Det är fortfarande min uppfattning, men den frågan ligger under prövning i utredningen om den kommunala demokratin. Vi får vänta tills den är färdig med sitt arbete, innan vi tar upp saken. Det tycker jag är så naturligt att jag inte behöver utveckla det mera.

Sedan fanns ett inslag i herr Werners anförande som var mycket intressant. Han tycks mena att de som sitter i kommunalråd, där sådana finns, har mycket närmare kontakter med människorna än de som sitter i kommunfullmäktige eller tillhör partiernas aktiva skaror. Genom att man hade kommunalråd skulle man slippa aktioner av den typ som förekom vid Fällan osv. Ja, den som vet varifrån dessa människor kommer måste ju säga sig att då måste vi ha kommunalråd litet varstans. Det behövs inte bara i Huddinge utan också i Södertälje osv., och de skulle alla lägga sig i kommunens verksamhet.

Nej, låt oss inte överskatta kommunalrådets betydelse på det viset. Herr Werner får förlåta mig, men ju längre han talar om detta desto svårare får jag att mobilisera entusiasm för kommunalrådet. Men jag skall sakligt pröva frågan i utredningen.

Herr talmannen anmälde att herr Werner i Malmö anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Låt mig först säga till herr Johansson i Trollhättan att när han yttrar sig från denna talarstol bör han tala ut ordentligt. När han talar om herr Werner i Malmö bör det klart sägas ut. Namnen är naturligtvis lika, men skillnaden i övrigt mellan herr Werner i Malmö och mig är ganska stor, för att inte säga avsevärd.

Herr talman! I utskottets redovisning sägs det att olika former för att tillgodose de lokala intressena inom en kommuns olika delar har diskuterats vid samtliga riksdagar sedan 1967.

Frågan är faktiskt äldre än så även om den inte har behandlats vartenda år. Från kommunistiskt håll väckte vi redan 1962 en motion om ökat medborgarinflytande i den kommunala självstyrelsen genom införande av kommunalråd.

Nu är naturligtvis frågan om den kommunala demokratin inte enbart eller främst en fråga om kommunalråd, utan den är betydligt vidsträcktare än så. En meningsfull diskussion borde ha ett grundligare underlag än vad som nu är fallet.

De reservationer som har gjorts av center- och folkpartiledamöterna i

utskottet var för sig vill man skall överlämnas till utredningen om den kommunala demokratin. Tågordningen är något märklig eftersom representanter för just dessa partier sitter med i utredningen, varför de synpunkter de har och som de har fört fram i reservationerna ju med fördel kunde ha förts fram direkt i utredningen – de är ju på inget sätt nya och faller inte heller utanför utredningens direktiv.

Låt mig sedan, herr talman, kommentera reservationen 1 från centerledamöterna, vilken är ganska uppseendeväckande eftersom man i den pläderar för att införa odemokratiska spärregler vid val av kommunaldelsråd. Endast de partier som ställde upp i det senaste kommunalvalet och uppnådde en viss lägsta anslutning skulle enligt centerns förslag få ställa upp i valen av kommunaldelsråd. Man vill alltså införa två slags spärrar. Man vill uppenbarligen konservera en viss etablerad partistruktur. Man vill förmäna folkliga organisationer utan direkt partianknytning att ställa upp i val av kommunaldelsråd. Jag tror det vore bra om centern bekantgjorde detta sitt ställningstagande för sina anhängare i byalagen runt om i landet.

Naturligtvis bör varje som helst spärr uteslutas i detta sammanhang. Därför är centerns hållning inte bara illa övertänkt – den är också djupt odemokratisk och måste därför förkastas.

Frågan om kommunaldelsråd får naturligtvis prövas i vanlig ordning på samma sätt som andra problem som berörs i utskottets betänkande. Man kan förstå att tidpunkten för framläggande av utredningens förslag – när nu inte detta hinns med till 1973 års val – tar sikte på valet 1976. Detta är ju både utskottsmajoriteten och reservanterna helt överens om, och därför frågar man sig till vad nytta reservationerna 1 och 2 är.

Nu finns det dock andra problem sammanhängande med den kommunala demokratin, vilka det går att ta sig an redan nu -- detta år och nästa år.

Inrättandet av kommunaldelsråd löser inte alla problem, allra minst så länge man inte lättar det ekonomiska trycket på kommunerna. Utan en sådan lättnad kan kommunerna inte klara av en förbättrad service åt invånarna. Därför har vi från kommunistiskt håll i år liksom i fjol och tidigare år hävdad nödvändigheten av att få till stånd en annan kostnadsfördelning mellan stat och kommun. Det kan, menar vi, leda till ett bättre utövande av det kommunala självstyret, och jag tror att det är viktigt att det sägs i detta sammanhang.

En annan sak som kommunerna utan några beslut i detta hus kan klara av är att följa intentionerna exempelvis från statens planverk om att i alla planeringsfrågor tillämpa remissförfarande och andra åtgärder för att engagera invånarna i kommunerna, de folkliga organisationerna, hyresgästorganisationer och byalag i planeringen av bostadsbyggandet och av boendeservicen.

Vi ser för vår del stora möjligheter ligga i ett utnyttjande av dessa redan nu tillgängliga vägar, och vi kommer att begära väljarnas stöd för att få dem tillämpade. Vad anbelangar de skilda frågor som den kommunala demokratiutredningen arbetar med kommer vi förutsättningslöst att pröva dessa när de föreligger. Vi understryker att ju tidigare utredningen med sikte på 1976 års val kan framlägga sina förslag, desto bättre är det.

Låt mig till sist, herr talman, uttrycka den förhoppningen att det i varje fall inte blir förslag av sådant antidemokratiskt för att inte säga reaktionärt innehåll som återfinns i exempelvis centerreservationen 1.

Herr BOO (c):

Herr talman! Herr Werner i Tyresö har ju gjort vissa bedömningar av innehållet i vår reservation. Jag förmodar att de bedömningarna är gjorda utan att herr Werner i Tyresö har läst vad som står i reservationen. Där omnämns frågan om att någon form av spärregel bör övervägas, men detta uttalande har kompletterats med ett annat, innebärande att också andra grupper bör få utrymme i kommundelsrådet. Det framstår också som självklart för de lokala opinionerna.

Resonemanget om spärregeln baseras helt på den tanken att vi bedömer de politiska partiernas verksamhet såsom grunden för kontakten mellan de många människorna och de församlingar som skall styra samhället. Vi vill med det markera att kommundelsråden också skall förankras i samarbete med de politiska partiernas verksamhet. Det är grundtanken. Om det är denna tanke, vilken innebär att de politiska partierna skall tillmätas en väsentlig betydelse i detta sammanhang, som herr Werner i Tyresö kallar odemokratisk, må det stå för herr Werners egen räkning.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Ja, men i centerpartiets reservation förordas, som jag nyss sade i mitt förra anförande, någon form av spärregel för partier som vill ställa upp i val av kommundelsråd, t. ex. att de har ställt upp i ett tidigare val och då nådde en viss lägsta anslutning. Det är det som jag tycker är anmärkningsvärt, eftersom centerpartiet ofta har försökt och försöker framställa sig som anhängare av byalagsverksamhet och liknande former av lokal aktivitet. Men vart tar byalagen vägen i centerpartiets tappning med dessa spärrar? Är det möjligen så att man från centerpartiet numera ställer förslag allteftersom röstsiffror och opinioner svänger? För inte hade man väl varit beredd att ställa detta förslag för sju eller åtta år sedan, när centern var utan representation i Stockholms stadsfullmäktige och i en hel rad av randkommunerna kring Stockholm och på andra håll i landet.

Herr BOO (c):

Herr talman! Herr Werner i Tyresö läser fortfarande bara en del av reservationen. Det står uttryckligen i fortsättningen att man måste ha en regel som ger lokala grupper som inte ställt upp i kommunalvalen en möjlighet att delta.

Därutöver vill jag säga att med det här har vi självklart icke tagit ställning till hur det kommunala valsättet skall se ut i framtiden. Jag vill erinra om att vi från vårt håll var ytterst bestämt emot den tanke som en utredning framförde om en spärr vid 4 procent av rösterna i de kommunala valen. Enligt min mening har vi "råd" med ett valsätt i de kommunala valen som ger små grupper den representation som de enligt sitt röstunderlag är berättigade till. Den grundtanken vill jag klart

understryka att vi har, och det är mot den bakgrunden man skall se det resonemang som vi anser måste övervägas i utredningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av herr Larsson i Luttra m. fl. samt 3:o) reservationen nr 2 av herr Werner i Malmö m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Boo begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Werner i Malmö begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 1 antar reservationen nr 1 av herr Larsson i Luttra m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 av herr Werner i Malmö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	70
Nej	—	85
Avstår	—	164

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Werner i Malmö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	170
Nej	—	93
Avstår	—	57

Fröken Andersson i Stockholm (c) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Nr 37

Onsdagen den

7 mars 1973

*Den kommunala
demokratin*

Onsdagen den
7 mars 1973

*Insyn i kommunala
bolag och stiftelser*

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Werner i Malmö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Werner i Malmö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja - 198
Nej - 109
Avstår - 13

§ 10 Insyn i kommunala bolag och stiftelser

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 8 med anledning av motion angående insyn i kommunala bolag och stiftelser.

I detta betänkande behandlas motionen 1973:116 av herr Helén m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga (punkten 3), hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag skyndsamt framlades till åtgärder för vidgad insyn i och kontroll av kommunala bolag och stiftelser i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:116, såvitt avsåg hemställan punkten 3.

Reservation hade avgivits av herrar Werner i Malmö (m), Norrby i Åkersberga (fp), Schött (m) och Molin (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1973:116, såvitt avsåg hemställan punkten 3, hos Kungl. Maj:t begärde att utredningen om den kommunala demokratin fick i uppdrag att skyndsamt framlägga förslag till åtgärder för vidgad insyn i och kontroll av kommunala bolag och stiftelseföretag.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! I detta betänkande behandlas de särskilda problem som är förenade med möjligheterna till bättre demokrati i de kommunala

bolagen och stiftelserna. Vi har just haft en principiell debatt om insyn, kontroll och medinflytande på kommunal nivå. I det läget avstår jag från en utförlig sakargumentation, eftersom de principiella skälen är desamma som de för reservationerna i det förra ärendet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Även jag skall fatta mig kort. Jag vill bara framhålla att även från moderat håll har vi en följd av år framfört kravet på ökad insyn i kommunala bolag och stiftelser. Det kan inte vara rimligt att sådana skapas i allt större utsträckning och att detta medför en försämrad insyn från medborgarnas sida. Det framstår som desto orimligare som trenden på alla områden är en annan. Vi vet att medborgarna önskar större insyn och större medinflytande.

Herr talman! Även jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det är inte svårt att konstatera att intresset för de kommunala bolagen och för de svårigheter som man säger föreligger beträffande dessa är betydligt större i riksdagen än i kommunerna.

Men, herr talman, man kan inte underlåta att göra en jämförelse mellan de resonemang som förs i olika frågor. Vi har nyss behandlat ett ärende där man på alla sätt ville förstärka den kommunala demokratin. Man ville ha ännu starkare skydd. I den fråga som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande nr 8 vill man ha ett direkt statligt ingripande som reglerar den kommunala demokratin i fråga om stiftelser och bolag.

Det märkliga är att herr Schött förra året i ett mycket långt och våtligt inlägg förklarade hur förnämt man kunde ordna dessa frågor i en kommun där man ville göra det — det gick alldeles utmärkt enligt herr Schött. Jag har ingen anledning att tvivla på herr Schötts ord i det fallet, men vad har man i så fall för anledning att på nytt begära en specialreglering, där regering och riksdag skall bestämma hur kommunen skall förfara? Det är denna bristande logik som jag finner märklig. Jag konstaterar dessutom att exakt samma reserverter som i det förra ärendet talade om att man inte får tumma på den kommunala självstyrelsen i detta ärende begär ett direkt ingripande. Jag tycker att sådana utfall är ganska onödiga för att inte säga svårbegripliga — de verkar mer vara propaganda än verklig vilja att skapa något bättre.

Med det sagda yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Vad herr Henningsson ville erinra om var att jag i fjolårets debatt nämnde att inför 1972 års bolagsstämmor hade drätsel-nämnden i Stockholm på förslag av finansborgarrådet beslutat rekommendera en ordning att tillämpas på försök under 1972 efter vederbörligt beslut i respektive bolags styrelse, vilken ordning innebar att kommunfullmäktiges ledamöter hade rätt att närvara vid bolagsstämmorna. Jag tyckte att det var föredömligt och uttalade förhoppningen att man på

annat håll skulle ta efter detta. Men i huvudfrågan framhöll jag att det är majoriteten i kommunerna som bestämmer hur ordningen skall vara. Vad jag vill åstadkomma här är ett skydd för minoriteten.

Jag tycker det är en orimlig ordning att fullmäktiges ledamöter som får besluta i en massa ärenden, många av mycket liten räckvidd, inte skall ha insyn i de mycket betydelsefulla kommunala bolagens och stiftelsernas verksamhet och att en kommunfullmäktigeledamot inte har rätt att närvara vid bolagsstämmorna.

Jag noterar att intresset för att föra den här frågan framåt inte är stort inom majoritetspartiet, men att vi som representerar minoritetspartierna finner ett stort behov härav. Därför förordar vi en framställning från riksdagen till Kungl. Maj:t att utredningen skyndsamt handlägger just detta ärende.

Än en gång, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Herr Henningsson tyckte att statliga organ inte borde lägga sig i kommunala bolag och stiftelser. Det är litet överraskande, eftersom utskottsmajoriteten -- till vilken herr Henningsson hör -- som motiv för att avstyrka motionen hänvisar till att den statliga utredningen om kommunal demokrati arbetar med dessa frågor. Står herr Henningsson inte bakom utskottsmajoriteten?

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Man må tillhöra oppositionen eller majoriteten i utskottet -- i båda fallen kan det ändå finnas skäl att använda logik, och det är där jag tycker att det brister så förvånansvärt från det ena ärendet till det andra. Jag är väl medveten om att frågan ligger under utredning. Om jag skall vara uppriktig, anser jag att herrarna också skulle kunna veta detta, då frågan behandlas sedan 1969, och inte ideligen komma igen, för detta är ingenting annat än ren propaganda.

Dessutom har ni själva förklarat hur värtaligt som helst, att den kommun som vill ge information kan göra det. Varför har ni då anledning att kräva att regering och riksdag skall bestämma på vilket sätt denna fråga skall handläggas, när ni i andra frågor tigger och ber om så stor frihet som möjligt? Det är den logiken jag tycker att man skulle ha rätt att begära även av oppositionen.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag förstår svårigheten att föra en logisk debatt med herr Henningsson. Orsaken till att man vill att staten skall gå in här är att det krävs vissa lagändringar, och de beslutas av riksdagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Werner i Malmö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Molin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Werner i Malmö m. fl.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

Ökad decentralisering m. m. inom förvaltningen

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	229
Nej	--	90
Avstår	--	1

§ 11 Ökad decentralisering m. m. inom förvaltningen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 9 med anledning av motion om ökad decentralisering, stärkt lekmannainflytande och förbättrad rättssäkerhet inom förvaltningen.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:964 av herr Fälldin m. fl. vari yrkats att riksdagen hemställde hos Kungl. Maj:t om åtgärder för att tillgodose de i motionen anförda synpunkterna om ökad decentralisering, stärkt lekmannainflytande och förbättrad rättssäkerhet inom förvaltningen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:964.

Reservation hade avgivits av herrar Larsson i Luttra, Boo och Fiskesjö (samtliga c) vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:964 skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för att tillgodose de i motionen anförda synpunkterna om ökad decentralisering, stärkt lekmannainflytande och förbättrad rättssäkerhet inom förvaltningen.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Norrby i Åkersberga (fp) och Molin (fp).

Herr BOO (c):

Herr talman! I föreliggande utskottsbetänkande behandlas centerns partimotion om ökad decentralisering, stärkt lekmannainflytande och förbättrad rättssäkerhet inom förvaltningen. Detta är centrala frågor i ett samhälle som värt, och för den enskilde är de självfallet betydelsefulla. Och frågorna växer i betydelse. Utvecklingen i samhället har gått mot ökad centralisering, och därmed följer ofta byråkratisering och ökade svårigheter för de enskilda människorna att nå samhällets service och påverka sin situation. Detta är, som vi ser det, en synnerligen olycklig utveckling.

I olika sammanhang har centern markerat att frågan om ett decentraliserat samhälle är grundläggande för inriktningen av samhällets uppbyggnad och utveckling på alla områden. Partiet har i den motion som nu behandlas slagit fast att vägen för att uppnå jämlikhet och trygghet på alla områden och en livsmiljö, som är anpassad efter människans förutsättningar och behov, kan bäst nås i ett decentraliserat samhälle.

Detta innebär att vi måste ge samhällsbyggnaden en ändrad struktur. Förvaltningen bör så långt som möjligt decentraliseras från statlig organisation till folklig självstyrelse, från centrala myndigheter till regionala och lokala enheter. Många vägar kan i detta avseende anvisas. Det viktiga är att en sådan strävan finns med som en ledstjärna i alla avgöranden beträffande samhällets funktioner och ansvarsfördelning men även vid fördelningen av resurser.

I nära samband med de här berörda frågorna står också lekmannainflytandet inom förvaltningen. Sambandet är delvis rent praktiskt. Decentralisering genom överförande av uppgifter från stat till kommun och från central till regional nivå inom den statliga sektorn medför ökat deltagande av lekmän. Sambandet är också principiellt och ideologiskt. Huvudsyftet med decentraliseringen är att åstadkomma förbättrad demokratisk insyn och kontroll samt minskat avstånd mellan beslutsfattarna och de enskilda. Lekmannarepresentation i verksstyrelser och liknande ingår i det block av åtgärder som är betydelsefulla.

Som jag tidigare framhållit har den offentliga sektorn kraftigt expanderat och på ett djupgående sätt förändrat den enskilda människans situation. Denna utveckling har också påverkat rättssituationen. Aktiv samhällsomsorg och planering av produktionen, för att trygga den enskildes välfärd politiskt sett, har inverkat i detta sammanhang. I denna verksamhet ingår omfattande regleringar som på ett alltmer inträngande sätt berör förhållandet mellan det allmänna och de enskilda medborgarna. Som vi ser det behöver snara åtgärder vidtas för att man inte skall få en djungel och göra det alltför svårt för de enskilda människorna att ta kontakter och bevaka sin rätt i samhället. Från centerns sida har vi därför under en lång följd av år fört fram kravet på åtgärder för att stärka den enskildes rättsskydd inom förvaltningen. Vi är väl medvetna om den reformverksamhet som har skett och sker i den här färdriktningen, men vi menar att det måste tas ett samlat grepp och att reformverksamheten skall fortsätta. Vi har med den motion som här föreligger till avgörande också velat understryka detta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är knuten till utskottets betänkande.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Som herr Boo mycket riktigt sade är detta inte någon ny fråga som riksdagen i dag har att behandla. En motion om rättssäkerheten för den enskilde inom förvaltningen behandlades så sent som i november förra året, och de övriga problem som centerpartiets motion tar upp behandlades av riksdagen under fjolårets vårsession, då utskottsmajoriteten med hänvisning till pågående utredningar och redan fattade

beslut ansåg motionerna besvarade.

Konstitutionsutskottets betänkande angående fjolårets motioner, vilket godkändes av riksdagen, har utförligt refererats i utskottets betänkande nr 9 som vi nu behandlar. Utskottet ansåg det väsentligt att möjligheterna till ökad decentralisering togs till vara, särskilt då det innebar rationalisering, ökad effektivitet eller förbättrad service för allmänheten. Även frågan om rättssäkerheten var enligt utskottet av stor vikt. Utskottet erinrade redan i fjol om utvecklingen på området, vilken lett till att betydande lekmannainflytande införts inom allt fler grenar av förvaltningen. Utskottet uttalade även att det var ett demokratiskt intresse att medborgarinflytandet inom förvaltningen fortsatte att öka men att formerna för det givetvis måste skifta med hänsyn till de varierande förhållandena på olika områden. En form av decentralisering är ju utlokalisering av statliga verk, som inte behandlas av konstitutionsutskottet, men där även ytterligare förslag är att vänta, förutom de redan beslutade.

Vad beträffar frågan om den enskildes rättsskydd erinrade utskottet om att viktiga reformer redan hade beslutats och att ytterligare förslag kunde förväntas av betydelse för den enskildes rättsskydd inom förvaltningen.

Herr talman! Även i år har samtliga partier utom centern enats om utskottets betänkande, som jag anser borde ses positivt också från motionärernas synpunkt. Men den reservation som har avgivits av centerpartiets representanter i konstitutionsutskottet är i långa stycken en kopia av den som avgavs i fjol. Trots utvecklingen på området – en utveckling som även reservanterna är medvetna om, som herr Boo här omnämnde, som utförligt har behandlats av utskottet föregående år och som understrukits i föreliggande yttrande – har man ej kunnat avvakta resultatet av pågående arbete. Utskottsmajoriteten intar för sin del samma ståndpunkt som föregående år och vidhåller sina uttalanden i dessa frågor, som jag i mitt anförande kort har redogjort för och där jag för ytterligare redovisning vill hänvisa till utskottets betänkande. Med hänsyn till de förhållanden som vi redogjort för är det enligt utskottets mening inte erforderligt att nu ta ett särskilt initiativ från riksdagens sida i syfte att uppnå ökad decentralisering, stärkt lekmannainflytande och förbättrad rättssäkerhet inom förvaltningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 9.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Larsson i Luttra m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Boo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Larsson i Luttra m. fl.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Ökad decentralise-
ring m. m. inom
förvaltningen*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarrens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Boo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 234
Nej — 64
Avstår — 13

§ 12 Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 5 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:10 med förslag till lag om ändring i uppbördsförordningen (1953:272), m. m. jämte motion.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 13 Bostadsbeskattningen

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 6 i anledning av motioner angående bostadsbeskattningen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:384 av herr Hörberg m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde tilläggsdirektiv till bostadsskattekommittén (Fi 1972:08), utmynnande i att även sådant alternativ skulle utredas i vilket de båda boendeformerna bostadsägande och bostadsrättsandel blev föremål för vissa lättnader i beskattningshänseende,

1973:1019 av herrar Gustafsson i Stenkyrka (c) och Börjesson i Glömminge (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till höjning av det i punkt 6 av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen angivna skattefria beloppet vid uthyrning till sommargäster i egen villafastighet,

1973:1024 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen med uttalande av sin anslutning till principen om likställighet i fråga om att svara för räntekostnaden mellan hyresgäster och egenägda småhus skulle anhålla att regeringen överlämnade motionen till bostadsskattekommittén (Fi 1972:08) för beaktande i sitt fortsatta utredningsarbete samt

1973:1046 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen beslutade om införande av ett särskilt egnahemsavdrag på 1 000 kronor vid inkomstbeskattningen för reparations- och underhållskostnader, att gälla till utgången av år 1973.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle avslå
1. motionen 1973:384,
2. motionen 1973:1019,

3. motionen 1973:1024,
4. motionen 1973:1046.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bostadsbeskatt-
ningen*

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Magnusson i Borås (m), Josefson i Arrie (c), Sundkvist (c) och Söderström (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:1019 skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),

2. av herrar Magnusson i Borås (m) och Söderström (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1046 skulle anta av reservanterna framlagt förslag till förordning om särskilt reparationsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt,

3. av herrar Magnusson i Borås (m), Levin (fp), Hörberg (fp) och Söderström (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:384 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde tilläggsdirektiv till bostadsskattekommittén (Fi 1972:08), utmynnande i att även sådant alternativ skulle utredas enligt vilket de båda boendeformerna bostadsägande och bostadsrättsandel blev föremål för vissa lättnader i beskattningshänseende.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Under den senaste tiden har det såväl i motioner här i riksdagen som i tidningspressen riktats många angrepp mot beskattningen av egnahem, med förmenande att dessa skulle vara särskilt gynnade i jämförelse med hyreslägenheter i de större husen. Denna kritik är inte riktig. Bostadsproduktionen har sedan länge subventionerats. Hyrorna är visserligen höga men det beror på den nuvarande av samhället kontrollerade bostadsproduktionen.

Det är emellertid förklarligt om oron blir allmän efter de många olika attackerna mot villabeskattningen. En utredning har nyligen avslutats, och nu pågår ytterligare en. Oerhört många egnahemsägare undrar om räntecavdragen kommer att bortfalla, vilket givetvis skulle komma att få allvarliga verkningar, särskilt för dem som varit tvungna att låna till hela eller till den övervägande delen av inköpspriset. Denna boendeform är särskilt lämplig för barnfamiljer. Med tanke på den hårda beskattning som drabbat dessa genom 1970 års skattereform är det förklarligt att de känner det bittert om ytterligare svårigheter nu skulle komma.

Den kritik som nu riktas mot villabeskattningen måste givetvis avse de lägre beloppen, då den lagstiftning som genomfördes 1967 innebar en högre inkomstberäkning för ett värde över 150 000 kronor. Denna inkomstberäkning har tillkommit för att beskatta det i fastigheten nedlagda egna kapitalet. Avkastningsvärdet på de belopp som ligger över 150 000 kronor — för att inte tala om dem som ligger över 225 000 kronor, där beräkningsvärdet är 8 procent — är så högt att en sådan förräntning torde höra till rena undantagen. En höjning måste alltså inrikta sig på de små villorna.

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bostadsbeskatt-
ningen*

Herr Söderström och jag reserverade oss därför vid förra årets riksdag mot skatteutskottets uttalande att kritiken bör riktas mot beräkningen av villornas inkomstsida; vi gjorde detta därför att en sådan attack skulle komma att rikta sig mot egnahemsägarna. Ett hänsynstagande vid denna beräkning måste nämligen göras även till det förhållandet att varken reparationer eller andra kostnader är avdragsgilla vid villabeskattningen, vilket är fallet när det gäller alla andra fastigheter. Även om en villaägare har så stora ränteavdrag att han inte får någon statsbeskattning, kommer han aldrig ifrån den kommunala beskattningen, eftersom han alltid måste betala skatt på garantibeloppet. Schablonbeskattningen gäller ju även för fastigheter med bostadsrätt och för de s. k. allmännyttiga fastigheterna. Detta resonemang skulle innebära att även de hyreskostnaderna skulle höjas.

Samtliga tre reservationer som fogats till skatteutskottets betänkande nr 6 avser att tillgodose berättigade anspråk på en vettig beskattning av villorna och bostadsrättslägenheterna. Jag skall emellertid något kommentera reservationen 2, där herr Söderström och jag är ensamma reseranter.

Reparationskostnaderna är, som jag tidigare sagt, icke avdragsgilla vid villabeskattningen. Under de senare åren har emellertid kostnaderna för reparationerna på grund av den förda bostadspolitiken stigit mycket, vilket medfört att många egnahemsägare icke har haft möjligheter att reparera i tillräcklig utsträckning. Det måste dock vara ett samhällsintresse att även detta bostadsbestånd hålls i gott skick. Med hänsyn till att vi för närvarande har en mycket stor arbetslöshet och denna är särskilt stor inom byggnadsarbetarkåren är det av intresse att något göres för att förbättra sysselsättningen inom detta fack. Enligt arbetslöshetsstatistiken är för närvarande 16 000 byggnadsarbetare helt utan arbete och 4 000 går på omskolningskurs. Det bör vara vettigare att genom den av oss föreslagna åtgärden få en del av dessa människor i arbete. Vi föreslår därför att egnahemsägare som i år påbörjar ett reparationsarbete skall få göra avdrag med 50 procent av kostnaden intill ett belopp av 1 000 kronor. En sådan åtgärd är i sig självbärande då man kan beräkna att de flesta kommer att göra större reparationer än för detta belopp. Därmed befrias arbetsmarknadsmyndigheterna från att betala ut kontantunderstöd. Vad vi föreslår är sålunda icke någon permanent åtgärd, utan vårt förslag är främst betingat av dagens situation med den stora och besvärande arbetslösheten inom byggarbetarkåren. I stället för att utbetala understöd får man ett vettigt arbete utfört, och man skapar även en stimulans till ytterligare aktivitet inom näringslivet samtidigt som egnahemsägarna får sina hus reparerade.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga tre reservationer.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 6 tar man i ett flertal motioner upp frågor som har anknytning till bostadsbeskattningen.

Först vill jag göra en rättelse beträffande reservationen 1, nämligen den att även jag tillhör reseranterna.

I de motioner som behandlas i betänkandet framställs olika yrkanden

som rör bostadsbeskattningens utformning.

I motionen 1019 av herr Gustafsson i Stenkyrka och Börjesson i Glömminge tar man upp de problem som är förknippade med uthyrning av sommarbostäder och fritidshus. Det är uppenbart att det är av stort värde för vårt land om man på olika sätt kan uppmuntra till den verksamhet som motionärerna talar om, framför allt för utpräglade turistbygder. Känner man sig inte ha något stöd från samhället finns det kanske risk för att den här verksamheten avtar, något som i stället kan öka utlandsturismen, och det tycker jag är onödigt.

De nuvarande bestämmelserna innebär att man har ett skattefritt belopp på 1 200 kronor eller högst 2 procent av taxeringsvärdet, vilket vi tycker är mycket lågt. Vi har därför i reservationen 1 föreslagit att man i takt med den av någon anledning pågående penningvärdeförsämringen höjer det här beloppet till 2 000 kronor eller 2 procent av taxeringsvärdet. Vi tror att en sådan åtgärd skulle främja hemmaturismen i förhållande till den tydligen så populära och expanderande utlandsturismen.

Motionen 384 av herr Hörberg m. fl. berör huvudsakligen frågan om bostadssparandet och dess förhållande till hushållssparandet i stort. Man gör där också en koppling mellan bostadssparandet och olika typer av boendeformer. Det är i och för sig kloka synpunkter som motionärerna för fram. Vi är dock inte helt säkra på att man löser boendekostnadsproblemet genom en sådan koppling. Även om man ger ränteavdragsmöjlighet för bostadsrättsägare, vilket jag i och för sig anser bör ske, kommer vi ändå inte ifrån den orättvisa som då i stället uppkommer gentemot dem som bor i lägenhet utan bostadsrätt. Hela boendekostnadsfrågan bör därför lösas i ett sammanhang.

Vi är dock angelägna om att man snarast löser frågan om ränteavdrag för bostadsrätt m. m. Det kom bl. a. till uttryck vid fjolårets riksdag där motioner från centerhåll och socialdemokratiskt håll resulterade i att bostadsskattekommittén tillsattes i fjol höst. Jag vill med detta, herr talman, säga att jag känner vissa sympatier för reservationen 3 men att vi av de skäl jag här anfört inte ansett oss kunna tillstyrka de tilläggsdirektiv som krävs i reservationen 3.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till reservationen 1.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Den nu arbetande bostadsskattekommittén har endast ett alternativ att utreda, nämligen ett som blir neutralt i skattehänseende med hänsyn till bostadsformen. Som vi närmare utvecklat i reservationen 3 måste det anses vara ett samhällsintresse att enskilt bostadssparande äger rum både i form av egnahem och i form av delägarskap i bostadsrättsförening. Jag skall inte här i detalj utveckla vari detta samhällsintresse består men vill inte underlåta att understryka att det medansvar och den medbestämmanderätt som tillkommer andelsägare i bostadsrättsförening inte bara är en förmån för den enskilde delägaren utan även innebär ett samhällsintresse genom den träning i och det ansvar för samhällsfrågor som ofta blir följden av dessa föreningsinsatser.

Eftersom i andra motioner framförs förslag om vidgade möjligheter

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bostadsbeskatt-
ningen*

för låg- och mellaninkomsttagare att förvärva egna hem och andelar i bostadsrättsföreningar, skulle detta tillsammans med lätnader i skattehänseende för dessa båda boendeformer kunna medverka inte bara till enskilt bostadssparande och bättre boendeförhållanden för allt större medborgargrupper utan även till en ökad spridning av realförmögenheten i landet till allt flera medborgare.

Vi anser att den nu arbetande bostadsskatteskommittén även bör utreda ett alternativ, som ger vissa lätnader i skattehänseende åt dem som bostadssparar till eget hem eller till andel i bostadsrättsförening och föreslår därför att bostadsskatteskommittén ges tilläggsdirektiv med sådant innehåll.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 3.

Herr BRANDT (s):

Jag är i viss mån förvånad över reservationerna till detta betänkande. Bostadsbeskattningen är som bekant föremål för en genomgripande översyn, och med hänsyn härtill och då jag vill fatta mig kort, skall jag inte ta upp någon diskussion med reservanterna.

Bostadsskatteskommittén skall i första hand söka åstadkomma en större likformighet på detta område, men kommittén skall också göra, som det heter, en allsidig bedömning av problemen. Utskottet utgår från att kommittén utan något särskilt ställningstagande från riksdagens sida beaktar även de synpunkter som anförts i motionerna. Jag vill också understryka att det i direktiven heter att kommittén skall så skyndsamt som möjligt bedriva sitt arbete. Då tycker vi att det i avvaktan på kommitténs förslag inte bör företas några ändringar i beskattningsreglerna.

Herr Magnusson i Borås befarar skärpningar i beskattningen. Jag vet inte vad kommittén kommer att föreslå, men jag tillåter mig citera ett litet stycke ur utredningsdirektiven. "Jag har redan nämnt en grundläggande utgångspunkt för utredningen, nämligen att göra beskattningseffekterna i möjligaste mån neutrala med avseende på boendeform. Vidare bör – särskilt med hänsyn till villaägandets stora spridning bland hushåll med måttliga bruttoinkomster, främst barnfamiljer och pensionärer – de åtgärder som utredningen föreslår inte få leda till påtagliga generella skärpningar av boendekostnaderna för sådana hushåll."

Det kan vara värt att lägga märke till just vad som här sägs i direktiven.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt säger att han är förvånad över reservationen. Vad vi har eftersträvat är emellertid att man skall försöka undvika att de här boendeformerna, som man är ute för att angripa, blir dyrare.

Herr Brandt citerar utredningsdirektiven. Det är riktigt att det däri står att man skall skapa likformighet, men innebär den likformigheten att man skall se till att det blir ungefär lika dyrt i alla bostadsformer? Det skulle väl komma att innebära att det genomdrivs en höjning för villorna och egna hemmen om kostnaderna skall harmoniera med de priser som

för närvarande tas ut i de nybyggda hyreshusen, där hyrorna är oerhört höga. Därför tycker jag att det egentligen är ganska farliga direktiv. Det är tydligt att man är ute efter en skärpning för villorna. Det har visats både i motioner och i tidningsartiklar under den senaste tiden. Därför finns det all anledning att känna oro.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bostadsbeskatt-
ningen*

Herr HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets värderade ordförande var litet förvånad över att vi hade en reservation – det var kanske nr 3 han då särskilt tänkte på. Han menade att den sittande bostadsskattekommittén skall göra en allsidig översyn. Ja, det skall den göra, men det står särskilt – och detta läste herr Brandt upp – att den skall försöka åstadkomma sådana beskattningseffekter att de i möjligaste mån blir neutrala med avseende på boendeformer. Vi reser vanter tycker inte att det bör vara det enda alternativet. Vi har i reservationen rätt tydligt uttryckt att vi vill ha tilläggsdirektiv som ger utredningen i uppdrag att även utreda ett alternativ som ger delägare i bostadsrättsföreningar och egnahemsägare vissa lättnader i beskattningshänseende.

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (c):

Herr talman! Det är alltid vanskligt att ge sig in i skattelabyrinter, det vet vi alla. Motionen 1019, som jag har väckt tillsammans med herr Börjesson i Glömminge, behandlar emellertid en delfråga. Yrkandet i motionen avser att åstadkomma en höjning av den nuvarande 1 200-kronorsgränsen vid schablontaxering av en- eller tvåfamiljsfastighet, exempelvis vid uthyrning till sommarvärdar. Jag vill säga några ord om motionen.

Att sådan uthyrning sker kan konstateras vara ett samhällsintresse. Turismen har stor betydelse för vårt land från såväl sociala som ekonomiska synpunkter. Med tanke på den ogynnsamma turistbalansen finns det starka skäl att ta till vara landets egna förutsättningar för turism och fritidsliv. Målsättningen måste vara dels att öka vårt resande inom det egna landet, dels att öka den utländska turismen till vårt land.

För att på ett tillfredsställande sätt kunna ta emot en ökad resandeström och ge den service som människorna kräver i dag fordras emellertid stora investeringar i anläggningar av olika slag. Det kan gälla turisthotell, fritidsbyar m. m. sådant. På Gotland har vi kännning av detta – Gotland är en kapitalsvag del av landet, och investeringsbehoven är stora. Det måste då framstå såsom speciellt önskvärt att ta vara på de tillgångar som redan nu finns och att de utnyttjas effektivt i största möjliga utsträckning. En av dessa tillgångar är de logimöjligheter som oftast står till buds på turistorterna genom att enskilda fastighetsägare under någon sommarmånad ställer sina egna bostäder till förfogande för uthyrning. Detta sker ofta genom personliga uppoffringar: villaägare flyttar tillfälligt in i vindsutrymmen, i källare eller naturligtvis ut i den egna sommarstugan, om sådan finns. Givetvis sker detta oftast därför att den enskilde vill ha en extrainkomst, men det sker också ofta för att gynna turismen på den egna orten och ofta även för att man önskar få ett personligt umgänge med gästerna, som på allt sätt hjälps till rätta. Turisterna å sin sida uppskattar ofta denna boendeform. Den är bekväm,

billig och ger kontakter med ortsbefolkningen. Det är därför av vikt, anser vi motionärer, att den här berörda uthyrningsverksamheten inte i onödan hämmas av otidsenliga bestämmelser av olika slag.

Enligt vår mening är skattebestämmelserna på detta område otidsenliga. Deklarationsskyldighet för inkomster av uthyrning till turister i egen villafastighet föreligger för närvarande, när inkomsten överstiger 1 200 kronor eller 2 procent av taxeringsvärdet. Deklarationsskyldigheten omfattar såväl den som hyr ut direkt till enskilda turister som den som hyr ut genom turistförmedlingsorganisationerna. Dessa bestämmelser tillämpas sedan 1962 års taxering och har sedan dess varit oförändrade.

Med hänsyn till att det har skett åtskilligt när det gäller penningvärde och kostnadsutveckling sedan 1962 vore det enligt vår mening befogat att det skattefria beloppet 1 200 kronor justerades upp till ett värde motsvarande penningvärdet för försämringsringen. Vi har förslagsvis sagt 2 000 kronor. Skatteutskottets majoritet yrkar avslag på motionen med motiveringen att -- såsom vi hörde av ordföranden herr Brandt -- utredning pågår i dessa frågor.

Enligt min mening är detta inte någon särskilt stark motivering. En uppjustering av beloppsgränsen kan genomföras med bibehållande av nuvarande system och utan någon föregående utredning. Detta har också reservanterna påpekat i reservationen 1 av herr Magnusson i Borås m. fl., till vilken jag yrkar bifall.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! I motion 1024 från vänsterpartiet kommunisterna tar vi upp orättvisorna med gällande avdragsrätt för bostäder och föreslår att riksdagen uttalar sig för principen om att likställa olika boendeformer i fråga om skattemässiga avdrag vid inkomstdeklarationen. Det handlar här om att försöka skapa rättvisa mellan olika bostadskonsumenter.

Det nuvarande beskattningssystemet med avdrag för skuldräntor har stor hyressänkande effekt då det gäller egenägda småhus och är orättvist mot dem som bor på annat sätt och inte har möjlighet att göra motsvarande avdrag. Det kapitaliserade värdet av dessa skatteminskningar svarar i realiteten mot betydande årliga kapitalsubventioner för småhusbyggandet.

För många ter sig detta orimligt eftersom småhussubventionerna till sin storlek är proportionella mot såväl inkomsten som byggnadskostnaden/låneskulden. Detta innebär att ju högre byggnadskostnaden/låneskulden blivit och ju högre inkomster den enskilde har, desto lägre blir, relativt sett, hyreskostnaden.

Diskussionen om en rättvis bostadsbeskattning har pågått många år och har tilltagit i samma takt som orättvisorna har blivit uppenbara för allt fler hyresgäster och bostadsrättshavare. Effekten av avdragsrätten är störst i nybyggda stora och dyra hus och för dem som har höga inkomster, medan de som ägt ett småhus i många år eller har ett mindre och billigare hus och har små inkomster inte får samma fördelar.

Hyresgästernas riksförbund med 650 000 medlemmar hör till de stora organisationer som under flera år drivit kravet på en ändring av nuvarande orättvisa förhållanden och kämpat för jämlikhet i boendet.

Det belopp som årligen dras av för egenägda småhus och s. k. andelsbostäder uppgår enligt vissa beräkningar till omkring 1,2 miljarder kronor. Man har också beräknat att en lägenhet i ett egenägt småhus i dag kostar ca 30 procent mera att producera per kvadratmeter än motsvarande yta i flerfamiljshus, men boendekostnaden blir ändå ca 30 procent lägre för lägenheten i småhuset än i flerfamiljshuset.

Ett ensidigt slopande av avdragsrätten för småhus kan, som vi från vänsterpartiet kommunisternas sida också i olika sammanhang har anfört, inte komma i fråga, då avdragsrätten för skuldräntor ju gäller även för andra skulder. Detta skulle också medföra att många småhusägare skulle hamna i en svår ekonomisk situation och kanske t. o. m. tvingas lämna de hem som de har skaffat sig under helt andra betingelser.

I en annan motion till årets riksdag har vi ifrån vpk föreslagit att avdragsrätten för skuldräntor skall begränsas till ett sammanlagt skuldbelopp på 125 000 kronor. Med tillämpning av en sådan begränsning skulle alla småhusägare fortfarande få göra avdrag, men orättvisan i att de som har de dyraste villorna och de största inkomsterna får de största fördelarna skulle upphöra.

I den nu aktuella motionen erinrar vi om detta. I syfte att ge möjlighet till avdrag även för hyres- och bostadsrätt har vi föreslagit att man skall pröva en metod som Hyresgästernas riksförbund skisserat i sitt bostadspolitiska handlingsprogram. Enligt denna metod skulle hyresgäst och bostadsrättshavare medges rätt till avdrag med 10 procent av utgående hyra. Avdraget föreslås ske sedan taxering har verkställts i vanlig ordning. Härigenom skulle man komma ifrån att avdragets storlek blir beroende av inkomsten.

I direktiven för bostadsskattekommittén, som tillsattes hösten 1972, sägs att utredningen bör föreslå åtgärder i syfte att utjämna de skillnader som föreligger, så att beskattningseffekten i möjligaste mån blir neutral med avseende på boendeform. Man talar emellertid i detta sammanhang närmast om olika former av bostadsägande, om gällande schablonmetoder, garantibelopp, taxeringsvärden och möjligheter till avdrag för olika fastigheter.

I skatteutskottets betänkande som vi nu behandlar säger man praktiskt taget ingenting om innehållet i vår motion, annat än att utskottet utgår från att kommittén – som herr Brandt nyligen sagt – kommer att beakta synpunkter av en art som anförts i motionen utan särskilt ställningstagande från riksdagens sida.

Jag hoppas verkligen att våra synpunkter kommer att beaktas på ett sådant sätt att det blir ett positivt resultat för landets hyresgäster och bostadsrättshavare.

Frågan om hur även de som bor med hyres- och bostadsrätt, dvs. cirka en och en halv miljon hyresgäster i vårt land, skall få möjlighet att dra av de räntekostnader som de betalat i sin hyra, behandlas inte i utredningsdirektiven och i utskottsbetänkandet.

I statsverkspropositionens bilaga 13, inrikesdepartementet, har bostadsstyrelsen uppmärksammat denna fråga. Det sägs på s. 252:

”I nuvarande läge framstår det som ännu allvarligare än tidigare att olika former av bostadsinnehav behandlas olika i skattehänseende, vilket

påverkar hushållens efterfrågan och skärper problemen på bostadsmarknaden. Styrelsen vill därför på nytt understryka att lösningen av detta problem är brådskande.”

Herr talman! Mot bakgrund av bristerna i utredningsdirektiven och skatteutskottets betänkande samt frågans stora betydelse menar vi att riksdagen nu bör uttala sig i enlighet med vårt förslag. Kommunisterna har ingen representant i skatteutskottet och har därför inte kunnat delta i behandlingen där eller anföra reservation mot förslaget att riksdagen skall avslå vår motion. Jag instämmer i utskottets yrkande om avslag på motionerna 384, 1019 och 1046 men yrkar bifall till motionen 1024 av herr Hermansson m. fl.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja	–	217
Nej	–	99
Avstår	–	3

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 213
Nej - 99
Avstår - 7

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1024 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen 1024.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 300
Nej - 14
Avstår - 5

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Magnusson i Borås och Söderström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Magnusson i Borås och Söderström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 35
Avstår - 7

Onsdagen den
7 mars 1973

*Avdraget för ned-
satt skatteförmåga*

§ 14 Avdraget för nedsatt skatteförmåga

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 7 i anledning av motioner angående avdraget för nedsatt skatteförmåga.

I detta betänkande behandlades motionerna 1973:244 av herrar Börjesson i Falköping (c) och Johansson i Skärstad (c),

1973:385 av herr Jonsson i Alingsås m. fl. (fp) samt

1973:1069 av herr Söderström m. fl. (m) vari hemställdes

1. att 50 § 2 mom. kommunalskattelagen ändrades så att ordet "väsentligen" utgick,
2. att bestämmelsen om inskränkning i rätten till extra avdrag för nedsatt skatteförmåga för barn som åtnjöt allmänt barnbidrag utgick,
3. att maximibeloppet för extra avdrag höjdes till 10 000 kronor.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1973:244,
2. motionen 1973:385,
3. motionen 1973:1069.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m) och Söderström (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1069 skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Den reservation som är fogad till skatteutskottets betänkande nr 7 är en uppföljning av motionen nr 1069, där jag står som första namn.

Vi anser att det är en väsentlig brist i gällande skattesystem att man inte tar erforderlig hänsyn till den nedsatta skatteförmåga som många människor har antingen på grund av eget handikapp eller genom vård- eller försörjningsansvar gentemot barn, make eller anhöriga med nedsatt skatteförmåga. Svårigheterna uppkommer genom att det i lagen står att skatteförmågan skall vara "väsentligen" nedsatt. Att tolka detta ord exakt och objektivt torde överskrida förmågan även hos den mest nitiske och korrekte. Resultatet blir till viss del beroende av inom vilket taxeringsdistrikt man är bosatt. Till detta kommer att de som är drabbade av sjukdom eller handikapp som ej av myndigheterna anses föranleda väsentligen nedsatt skatteförmåga straffbeskattas genom att vederbörande drabbas av en extra hög progressiv beskattning. Vi anser detta orimligt, allra helst som samhället inte torde vara rustat för att överta vårdansvaret för alla dem som är drabbade i dag och som vårdas i sina hem.

I motionen har vi även krävt att maximibeloppet för extra avdrag skall höjas från 6 000 till 10 000 kronor samt att avdraget också skall få åtnjutas för underhåll av barn vilka har allmänt barnbidrag.

Med samma motivering finner vi ingen anledning att undanta en grupp från gällande förmåner därför att de vårdas i hemmet och inte på sjukhus – effekten för samhället blir enbart positiv.

Vad *maximibeloppet* beträffar är det förvånande att läsa utskottsmajoritetens betänkande och motiv för avslag på motionen: ”Inte heller i den nu förevarande motionen har något nytt framkommit som kan föranleda utskottet att från sin uppfattning, – -- –.” Det råkar vara så att det gått åtskilliga år sedan detta belopp fastställdes, och med den fart som priser och avgifter stiger med i vårt land, och därmed penningvärdet minskar med, så tycker jag att det finns stor anledning att låta även ett extra avdrag för nedsatt skatteförmåga få följa med.

När det därtill framkommer av utskottsbetänkandet att riksskatteverket skrivit till finansdepartementet i februari i år och föreslagit att maximibeloppet för extra avdrag vid existensminimum skall räknas upp från 6 000 till 8 000 kronor, så anser jag att utskottsmajoriteten borde ha haft en annan uppfattning.

Herr talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till reservationen.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig ganska kort. Utskottet har inte funnit skäl att frångå uppfattningen att extra avdrag bör medges endast när ömmande omständigheter föreligger, dvs. vid väsentligen nedsatt skatteförmåga. Där skiljer vi oss från reservanterna, som framställt samma yrkande under många år. Inte heller har vi övertygats om att beloppet som sådant, som herr Söderström sade, skulle ligga för lågt. Vi konstaterar detta kort och gott.

Det har ju införts allmänt barnbidrag i stället för avdrag för minderåriga barn vid beskattningen. Därför kan vi inte vara med om att återigen införa avdrag för minderåriga barn såsom reservanterna yrkar.

När det gäller existensminimum vill jag erinra om att riksdagen har beslutat att 1972 års skatteutredning skall överse reglerna för detta. Som herr Söderström sade skrev riksskatteverket till finansdepartementet den 20 februari och framlade förslag om att maximibeloppet för extra avdrag vid existensminimum måtte höjas från nuvarande 6 000 till 8 000 kronor och från 1 500 kronor för barn till 2 000 kronor.

Herr talman! Med hänsyn till dessa omständigheter avstyrker utskottsmajoriteten motionerna, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SÖDERSTRÖM (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt gav ett belysande exempel på hur svårt det är att tolka ordet ”väsentligen”. Han sade att endast ömmande omständigheter, dvs. väsentligen nedsatt skatteförmåga, kan motivera att extra avdrag medges. Jag tror inte att ens herr Brandt vill åta sig att definiera vad ”ömmande omständigheter” innebär. Det är sådana vaga formuleringar vi anser vara felaktiga.

Onsdagen den
7 mars 1973

*Avdraget för ned-
satt skatteförmåga*

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Skatteutskottets betänkande nr 7 behandlar bl. a. motionen 244 av mig och herr Johansson i Skärstad. I nämnda motion hemställer vi att riksskatteverket utfärdar nya anvisningar rörande extra avdrag för nedsatt skatteförmåga för diabetiker, innebärande en höjning av det extra avdraget till 1 200 kronor, om inte inkomsten överstiger 40 000 kronor för ogift skattskyldig och 50 000 kronor för gift skattskyldig.

Efter det att motionen väckts har riksskatteverket meddelat anvisningar, med verkan fr. o. m. 1973 års taxering, om höjt avdragsbelopp till 1 000 kronor och höjda inkomstgränser till 25 000 respektive 35 000 kronor. Därmed kan man konstatera att vår begäran om en höjning av det extra avdraget för fördyrade levnadskostnader för diabetiker till viss del är beaktad. Dock kan ifrågasättas om inte höjningen borde ha varit något större med hänsyn till de faktiska levnadskostnaderna sedan avdraget fastställdes 1969. Även om vi motionärer inte är helt tillfredsställda med riksskatteverkets höjning av det extra avdraget kan vi inte bortse ifrån att det här är fråga om en höjning av det extra avdraget från 800 till 1 000 kronor och en höjning av inkomstgränsen med 5 000, en höjning som jag tror att landets diabetiker hälsar med tillfredsställelse.

Med hänsynstagande härtill har jag inte för avsikt att yrka bifall till motionen 244. Dock vill jag uttala en förhoppning om att man från taxeringsmyndigheternas sida vid bedömningen av diabetikernas begäran om extra avdrag för fördyrade levnadskostnader beaktar den kostnadsfördyring som diabetikerna får vidkännas på grund av sitt handikapp. Jag vill gärna ha sagt detta, herr talman, för jag är inte alldeles säker på att alla icke-diabetiker riktigt kan sätta sig in i vad detta handikapp kan medföra i fråga om fördyrade levnadskostnader.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping talade om den höjning av avdraget för diabetessjuka som nu har beviljats. Förutom att avdragsbeloppet har höjts har också inkomstgränserna höjts. Detta har skett som svar på framställningar från de diabetessjukas egen organisation. Vi gjorde framställningen i fjol med hänvisning till dels prishöjningarna, dels det ändrade löneläget. Vi fick då besked från riksskatteverket att man gjorde en översyn och att denna skulle kunna utmynna i en förändring till detta års taxering. Den har nu kommit, och vi har spritt uppgifterna därom.

Vi uppskattar mycket att man på riksskatteverket tar kontakt med de handikappades egna organisationer. Det är ett led i en demokratisering av hela vårt samhälle att minoritetsgrupper kan få komma till tals på detta sätt och behandlas med respekt.

I det sammanhanget skulle jag vilja säga några ord. Det förs i dag en rätt hård propaganda, där man påstår att samhället och särskilt staten har börjat visa en kylig inställning till de handikappade. Jag har inte den uppfattningen. De diabetessjuka har visats stort tillmötesgående. Den stora reformen beträffande tekniska hjälpmedel har redan gällt i ett år. Den innebär stora kostnadslättnader även för de diabetessjuka. Vi har också på annat sätt fått stöd för vår verksamhet för att förändra

sjukvården. Vi tycker att alla handikappade, somliga grupper alldeles speciellt, får ett verkligt stöd genom den tandvårdsförsäkring som i år kommer att beslutas.

Det är riktigt att notera detta och inte godkänna talet om att samhället blivit likgiltigt för dessa grupper. Vi är angelägna om att man inte faller in i den föreställningen att nu skall man strama åt. Vi har inte sett några tecken till sådan åtstramning, åtminstone inte från statens sida, utan vi noterar med tacksamhet den positiva inställningen beträffande både diabetiker och många andra handikappgrupper.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Magnusson i Borås och Söderström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Magnusson i Borås och Söderström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	271
Nej	—	38
Avstår	—	4

§ 15 Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 4 angående uppskov med behandlingen av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:1 framlagda förslag rörande ändringar inom den regionala polisverksamheten jämte motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 6 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:1 gjorda framställning om anslag för

Onsdagen den
7 mars 1973

Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m.

budgetåret 1973/74 till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. jämte motion.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 4 punkten B 4 föreslagit riksdagen att till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 43 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1079 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari yrkats att riksdagen uttalade att säkerhetspolisens verksamhet i fortsättningen enbart borde inriktas på att motverka spionage och förebygga fascistiska ligors verksamhet samt att förevarande anslag i enlighet därmed reducerades till 22 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen beträffande inriktningen av säkerhetspolisens verksamhet skulle avslå motionen 1973:1079 i denna del,

B. att riksdagen beträffande medelsberäkningen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1079 i denna del till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 43 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr Lövenborg (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen beträffande inriktningen av säkerhetspolisens verksamhet med bifall till motionen 1973:1079 i denna del hos Kungl. Maj:t begärde att all åsiktsregistrering upphörde och att den särskilda polisverksamheten i fortsättningen enbart inriktades på att motverka spionage och förebygga kriminella, fascistiska ligors verksamhet,

B. att riksdagen beträffande medelsberäkningen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1973:1079 i denna del till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 22 000 000 kronor.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Säkerhetspolisens arbete står ju nu under het debatt; det gäller främst den verksamhet som rör den inre säkerheten. Man kan verkligen fråga sig vilken uppgift säkerhetspolisen har. Den skall ju skydda samhället, men vilket samhälle?

Utskottet citerar JO i sitt betänkande och framför synpunkten att det särskilt bland ungdomen finns grogrund för rörelser som kan bli besvärliga för samhället. Det är då man frågar sig: Vilka blir de besvärliga för i samhället?

Eftersom den tidigare erfarenheten av säkerhetspolisens arbete visar att den anser att det är vänstersynpunkter som är en fara för samhället, måste man utgå från att säkerhetspolisens uppgift i fråga om den inre säkerheten är att bevara detta samhälle, dvs. den kapitalistiska produk-

Onsdagen den
7 mars 1973*Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdagande av brott mot rikets säkerhet
m. m.*

tionsordningen, där få äger produktionsmedlen och där § 32 råder på arbetsplatserna.

Det har ju under 1960-talet avslöjats hur SÄPO har förföljt radikala arbetare som inte gjort något annat än kämpat för sin egen klass och sitt människovärde mot den kapitalistiska utsugningen. De har varit föremål för telefonavlyssning och utsatts för undersökningar, och de har registrerats. Registreringen har skett blott för åsiktens skull. Även det kalla kriget tidigare riktade sig mot radikala arbetare och kommunister och tog sig många uttryck.

Eftersom hela polisen och åklagarmyndigheterna riktas in på att skydda det kapitalistiska samhället, gäller det att misstänkliggöra bl. a. kommunister. Man kan också säga att det har förekommit saker och ting som kan jämföras med häxprocesser. Vi har nu i TV sett det aktuella fallet med Enbomsprocessen, och det visar ju klart och tydligt att det var en förföljelse mot oskyldiga och domar mot oskyldiga som då verkställdes. I detta fall har verkligen säkerhetspolisen ett stort ansvar för vad som hände. Säkerhetspolisens arbete var riktat mot kommunister och radikala arbetare.

Åsiktsregistreringen har uppbragt många människor i vårt land. Listan över vänsterfolk som inte fått något arbete på grund av att man funnits med i ett åsiktsregister är lång, och avslöjanden finns i långa rader. Likaså finns det avslöjanden om hur agentvärvningen till SÄPO gått till. Polisens inriktning i ett nötskal visar fallet i Hedemora där polisen försökte få en medlem i Konservativ skolungdom att rapportera vilka som var med i FNL-gruppen. Här bör ju observeras att mig veterligt ingen i FNL-gruppen blivit kontaktad för att t. ex. rapportera vilka som tillhör Konservativ skolungdom eller Demokratisk allians.

Avslöjandena om denna verksamhet har ju medfört att regeringen i flera omgångar ändrat den kungörelse som reglerar hur registrering av åsikter får ske — senast den 22 september 1972. I den senaste lydelsen står det att ingen skall registreras på grund av sina åsikter. Men med den erfarenhet som vi har av de hittillsvarande avslöjandena om säkerhetspolisens verksamhet ställer vi oss ändå tveksamma. Och ännu mer tveksam blir man över att en parlamentarisk lekmanrepresentation inte består av representanter för alla riksdagspartier, särskilt som det parti som utelämnats under årtionden blivit utsatt för SÄPO:s åsiktsförföljelse. Så länge alla nuvarande riksdagspartier inte är representerade bland de parlamentariker som skall övervaka säkerhetspolisen har man all anledning att tro att åsiktsregistreringen fortsätter.

Häromdagen stod det i våra tidningar att SÄPO-chefen ville ha ytterligare direktiv om hur kfml(r) skulle registreras. Och i höstas ropade ju justitieutskottets ordförande på att säkerhetspolisen skulle ägna ännu större uppmärksamhet åt denna gruppering. Med den kännedom om säkerhetspolisens inriktning vi har finns det all anledning att tro att kfml(r) används som en anledning att registrera och kontrollera radikala arbetare för deras åsikters skull. Reaktionen i vårt land har alltid varit pigg på att använda små sekter som kfml(r) för att legitimera sitt egentliga syfte — i detta fall att hålla arbetarklassens radikala människor under kontroll.

Onsdagen den
7 mars 1973

Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m.

Att personkontrollkungörelsen ger möjligheter för säkerhetspolisen att föra spaningsregister och utöva kontroller av vanliga radikala jobbare står utom all tvivel. Det finns i denna debatt om registrering många kusliga inslag. Bl. a. kastar ansvariga politiker ur sig att alla revolutionärer skall registreras eller hållas under uppsikt. Man vet tydligen inte vad en revolution är utan jämför revolution med våld. När politiker och tjänstemän har så ringa kunskap om det politiska språket och dess egentliga innehåll, finns det verkligen allvarliga risker.

En revolution är ju när ett samhälle genomgår en genomgripande förändring. Den behöver inte nödvändigtvis ske med våld. Att i debatten jämställa revolution med våld är därför en falsk bild av verkligheten.

En ytterligare allvarlig utveckling innebär ju regeringens förslag i proposition nr 37, den s. k. terroristlagen. Även den ger ju säkerhetspolisen stora möjligheter till schablonmässiga bedömningar och ger verkligen också utrymme för detta. Det är på tiden att säkerhetspolisen övergår till att syssla med de fascistiska kriminella elementen. Denna uppgift bör vara säkerhetspolisens huvuduppgift. Det innebär att den kostnadskrävande inriktningen på att jaga vänsterfolk kan upphöra. SÄPO:s anslag skulle därför också kunna minskas väsentligt. Om säkerhetspolisens påstådda förändrade inriktning skall bli trovärdig, måste det väl också avspeglats i medelsförbrukningen.

Det finns även en fråga som i detta sammanhang är av största vikt för att säkerhetspolisen skall bli trovärdig. Kravet på att alla partier i riksdagen skall bli representerade i den parlamentariska nämnden måste uppfyllas. Min fråga är därför till utskottets representant: Tänker utskottet ta initiativ till att regeringen skall utse representanter ur alla partier i riksdagen i den parlamentariska nämnden?

Herr talman! Vi inom vänsterpartiet kommunisterna vägrar att tro på regeringens påstådda nya inriktning av säkerhetspolisens arbete dels på grund av den verksamhet som säkerhetspolisen tidigare bedrivit och som främst haft till uppgift att skydda det kapitalistiska samhället och därmed registrera vänsterfolk för deras åsikters skull, dels för att regering och riksdag tydligen hittills vägrat ge alla riksdagspartier insyn i säkerhetspolisens arbete och dels för att kostnaderna fortsätter att stiga trots att man säger att åsiktsregistreringen upphört.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Lövenborg.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Den huvudfråga vi har att ta ställning till i detta sammanhang är ju anslagsäskandet för säkerhetspolisen i årets statsverksproposition. I anslutning till detta förslag har väckts en motion där man dels tar upp frågan om inriktningen av säkerhetspolisens verksamhet, dels yrkar på en sänkning av anslaget.

Mot bakgrunden av den diskussion som tidigare förekommit rörande säkerhetspolisens verksamhet och mot bakgrunden av den utredning som företogs av JO förra året och som har redovisats i JO:s ämbetsberättelse i

är, vilken har godkänts av riksdagen, tycker jag att vi knappast har någon anledning att ta upp den debatt som herr Hagberg här vill initiera. Den som läser utskottets betänkande och redogörelsen för hur säkerhetspolisen bedriver sin verksamhet – en redogörelse som i stor utsträckning baserar sig på dels den föredragning vi har fått i utskottet dels bl. a. den redogörelse som JO har lämnat i sin berättelse – torde ha klart för sig att den uppfattning av säkerhetspolisens arbete och uppgifter som herr Hagberg gett uttryck åt har ytterst litet gemensamt med verkligheten.

Jag skulle vilja påpeka att vi i Sverige har ett ganska unikt system med en rikspolisstyrelse där det finns lekmannarepresentanter med företrädare för denna kammare. Herr Hagberg har tydligen inte förtroende för dessa representanter, vilket jag tycker är ett anmärkningsvärt uttalande. Herr Hagberg har tydligen inte heller förtroende för justitieombudsmännen, men det är klart ådagalagt att det i denna kammare utom bland kommunisterna inte finns någon som inte helt instämmer i vad justitieombudsmännen här har anfört. Jag finner således inte någon anledning för oss att ta upp denna debatt ytterligare.

När det sedan gäller anslagsberäkningen ligger det i sakens natur med hänsyn till den verksamhet som här bedrivs att vi inte kan gå in i detalj i fråga om granskningen. Men vi har den garantin att våra lekmannarepresentanter i rikspolisstyrelsen har haft möjlighet att följa verksamheten och avge ett utlåtande rörande det berättigade i anslagsäskandet. Alla kort har lagts på bordet för regeringen. Vi anser därför att några ytterligare informationer inte behövs för att vi skall kunna ta ställning till detta anslagsäskande.

Vi har alltså tillstyrkt det ifrån utskottets sida, och jag ber att få yrka bifall till justitieutskottets hemställan.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Utskottets representant här vill tydligen inte ta upp en sakdebatt om säkerhetspolisens arbete, och det kan jag mycket väl förstå. Hon gömmer sig bakom JO, som tydligen på sitt speciella sätt har tolkat hur säkerhetspolisen skall arbeta. Men ser man till uppgiften för säkerhetspolisen och till vad säkerhetspolisens arbete har mynnat ut i, finner man att det är en klar äsiktsregistrering som har förekommit.

Att man i det enskilda fallet har sagt låt gå – som JO gjorde – måste beklagas.

Ta fallet i luftfartsverket, eller fallet när man kontaktade medlemmen i Konservativ skolungdom i Hedemora – det är ju fall som upprör människor och som inte kan vara förenliga med säkerhetspolisverksamheten. Det är en uppenbar inblandning i de inrikespolitiska förhållandena.

Jag vill också vända på frågan om lekmannarepresentanterna. Har inte regeringen och riksdagen förtroende nog för vänsterpartiet kommunisterna för att låta det sitta i denna lekmannarepresentation, eftersom det inte är med där? Min fråga till utskottets representant var just denna, men hon gled undan den. Jag tycker den är ganska väsentlig då hon ställer frågan om jag har förtroende för representanter från de andra fyra

Onsdagen den
7 mars 1973

*Nedbringande av
balansen av skatte-
mål i regeringsrätten
och i kammarrätt*

partierna. Har hon förtroende för någon representant för vårt parti när det gäller att sitta i denna lekmanrepresentation?

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	293
Nej	—	15
Avstår	—	4

§ 17 Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 7 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1973/74 till åklagarväsendet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18 Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 8 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1973/74 till domstolsväsendet, m. m. jämte motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan biföll.

Punkten 2

Nedbringande av balansen av skattemål i regeringsrätten och i kammarrätt

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! Vi går nu att behandla en fråga som är synnerligen betydelsefull för den enskilde medborgaren och den mindre och medelstore företagaren.

Då frågan vilka åtgärder som lämpligen kunde vidtagas för att få ned regeringsrättens arbetsbalans och att nedbringa behandlingstiden till mer rimlig nivå behandlades vid 1972 års riksdag, uttalade utskottet att önskemålen tillgodosetts genom den omorganisation av förvaltningsrättskipningen som innefattades i förvaltningsrättsreformen.

Jag fann den gången inte någon anledning att betvivla justitiekot-
tets uppfattning och nöjde mig med att konstatera att behandlingstiden
inom en snar framtid tydligen skulle avkortas väsentligt.

Då det nu gått ett år kan man säga att justitiekottets betänkande nr
7 år 1972 icke innehåller någon direkt felaktighet. De balanserade målen
i regeringsrätten har minskat från 6 196 per den 31 december 1971 till
5 537 per den 31 december 1972, således en nedgång med ca 650 mål.
Det kan man hälsa med tillfredsställelse.

Tyvärr synes det — som närmare framgår av uppställningen på s. 3 i
betänkandet — som om behandlingstiden icke minskats i motsvarande
mån. Men det torde finnas gott hopp om att så skall kunna ske redan
under innevarande år.

Naturligtvis, herr talman, får icke kravet på en omsorgsfull och
noggrann behandling av målen eftersättas för att nedbringa behandlings-
tiden. Av denna anledning går det inte att klara av dessa problem "över
en natt".

Om man således har skäl att i viss mån vara något så när tillfredsställd
vad beträffar regeringsrätten, blir bilden en helt annan då man ser på
arbetsbalansen i våra kammarrätter. Under år 1972 har balansen vid
kammarrätten i Stockholm ökat med ca 3 500 mål, därav ca 2 500
skattemål. Under samma år ökade balansen vid kammarrätten i Göteborg
med ca 3 400 mål, därav ca 2 600 skattemål. Vad slutligen kammarrätts-
avdelningarna i Sundsvall beträffar uppgår ökningen till ca 1 000 mål.

Under år 1972 har således förhållandet i regeringsrätten förbättrats
något medan balansen i kammarrätterna ökat med icke mindre än ca
7 900 mål, därav uppskattningsvis ca 5 800 skattemål.

Herr talman! Med tanke på det sagda torde man icke kunna påstå att
den motion som herr Levin och jag står för är obefogad. Jag tror icke att
ens justitiekotkottets värderade vice ordförande, fröken Bergegren, har
något att erinra mot att denna sak påtalats i en motion.

Utskottet skriver att väntetiderna alltjämt är besvärande. Ja, det är väl
det absolut minsta man kan säga. Jag vill påpeka att antalet skattemål
som är två år eller äldre har ökat från 514 till 694 vid kammarrätten i
Stockholm och från 248 till hela 613 vid kammarrätten i Göteborg. Om
man betänker att ett skattemål ofta har synnerligen stor betydelse för de
skattskyldigas dispositioner och ekonomiska ställning är det inte riktigt
tillräckligt att utskottet nöjer sig med att skriva att "väntetiderna alltjämt
är besvärande", då t. ex. tvåårsmålen vid kammarrätten i Göteborg
betydligt mer än fördubblats på ett enda år!

Jag hälsar med tillfredsställelse Kungl. Maj:ts förslag om medel för
besättande av ytterligare drygt tio fiskaltjänster i kammarrätterna.
Tyvärr tror jag inte att det räcker, men något är ju bättre än inget.

I det stora hela måste jag dock säga att jag är tämligen nöjd med
utskottets skrivning och jag sätter särskilt stort värde på att utskottet
framhåller angelägenheten av att den fortsatta utvecklingen på området
följs med stor uppmärksamhet. Detta torde vara absolut nödvändigt för
att den enskilda människan icke även i fortsättningen skall komma i kläm
på grund av orimliga balanser och eftersläpningar av framför allt
skattemålen i regeringsrätt och kammarrätter.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Herr Taube hade ju inget yrkande så jag har ingen anledning att gå i polemik. I sak tycks vi ha ganska överensstämmande åsikter om behovet av att den här frågan följs.

Även om jag givetvis inte tycker att motionen är obefogad – den har pekat på förhållanden som vi är överens om inte är tillfredsställande – har vi inte funnit anledning att tillstyrka motionen med hänsyn till att den omorganisation som beslutades förra året dragit med sig en del omställningsbesvär. Ändringarna kan inte få full genomslagskraft omedelbart. Det gäller även kammarrätternas verksamhet enär den nya organisationen i Sundsvall trädde i kraft först i somras. Vi har en alltför kort erfarenhet för att kunna göra oss en riktig bild av de fortsatta behoven.

Vi har dock kraftigt understrukit i utskottsbetänkandet att utvecklingen måste följas med uppmärksamhet. Om det visar sig erforderligt skall vi givetvis vidta åtgärder för att få den förstärkning som behövs och för att även kammarrätten i Sundsvall så småningom skall bli en självständig kammarrätt.

Jag tror att herr Taube har gott hopp om att så småningom se sina önskemål uppfyllda. Jag vill bara varna honom för att avge några bragelöften som kan ställa till besvärligheter för våra frisörer i fortsättningen. Ta det litet lugnt!

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3–8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 19 Tilläggsdirektiv för brottskommissionen m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 13 i anledning av motioner om tilläggsdirektiv för brottskommissionen m. m.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Vårt parti har i motionen 1078 påpekat att den grundläggande utgångspunkten för brottsbekämpningen måste vara en väl genomtänkt analys av orsakerna till brott.

Vi tror inte att huvudingrediensen i den medicin som bör användas för att bekämpa ungdomsbrottslighet och asocialitet är fler och fler poliser. Vi är i själva verket ytterst betänksamma mot en sådan utveckling. De grundläggande åtgärderna måste vara av ett helt annat slag, nämligen det förebyggande, och där tycker vi inte att samhället satsar tillräckliga resurser. Som kontraster anför vi i motionen att i kommande budget satsas 6 250 000 kronor i ökat stöd till ungdomsorganisationernas verksamhet medan polisväsendet i ökning tillförs 203,7 miljoner kronor.

Till bilden hör naturligtvis också det vi nyss diskuterade här i

kammaren, nämligen en ökning av anslaget till SÄPO. Vi tror att om man vill förebygga kriminalitet och minska ungdomsbrottsligheten hade det varit bättre att satsa mera pengar till konstruktiv ungdomsverksamhet i stället för att rundhänt förse SÄPO med ännu fler miljoner.

Vi har nu en parlamentarisk kommission i arbete som skall föreslå åtgärder för brottslighetens bekämpande och som skall komma med förslag någon gång i vår. Ett centralt råd kommer också att tillsättas.

Det står helt klart att frågan om ungdomsbrottsligheten, den höga återfallsprocenten och asocialiteten kräver en annan medicin än hårdhäntare polisiära metoder eller andra åtgärder för att så att säga förbättra renhållningen.

Det är möjligt att man med mycket stora polisiära insatser skulle kunna förhindra klungbildningen vid tunnelbanestationerna, att man skulle kunna minska den synliga delen av prostitutionen, de störande inslagen på torg och andra allmänna platser. Ja, det är möjligt att man skulle kunna driva den typen av brottslighet och asocialitet under jorden, alltså se till att den inte syns i den omfattning som den gör i dag.

Men med det löser man ju inga problem. Kampen mot brottslighet – och inte minst den mycket omdebatterade ungdomsbrottsligheten – måste föras på ett helt annat plan om man skall kunna uppnå verkliga och varaktiga förbättringar. Det handlar helt enkelt om att skapa ett mänskligare, ett människovänligare samhälle. Det är framför allt de sociala insatserna som måste ökas, man måste ge människorna en chans – en chans till meningsfull fritid, en chans att få växa upp i ett samhälle som präglas av värme och gemenskap i stället för cynisk och kallhamrad kommersialisering och profitjakt. Man måste ge människor en verklig chans till rehabilitering när de träder ut i samhällslivet efter avtjänat straff.

Under den korta tid jag har deltagit i justitieutskottets arbete har vi besökt flera fängelser. Att sitta inspärrad är alltid ett hårt straff, men materiellt torde svenska fängelser hävda sig väl internationellt sett.

Vi har studerat en intressant försöksverksamhet vid fängelset i Gävle, där man går in för att skapa ökad demokrati och medinflytande för de intagna. Allt skall göras i syfte att underlätta återanpassningen till ett normalt liv, sade man där. Jag tror också att det är ett oerhört väsentligt arbete, som måste mana till efterföljd i andra anstalter. Men samtidigt inser man ju att ansträngningar av den karaktären blir ett slag i luften och mister sin mening om man inte kan garantera de människor som skrivs ut en ordentlig bostad, en känsla av gemenskap och – det som är det primära – ett meningsfullt arbete. Löser man inte de problemen, då garanterar man att den svenska riksdagen och dess justitieutskott år efter år kommer att kunna studera siffror som visar på en skrämmande hög återfallsfrekvens – ja, man garanterar att en deprimerande och nedbrytande kretsgång ut och in i fängelser kommer att fortsätta för ett stort antal människor som har kommit på sned i livet någon gång.

När det talas om den ökande ungdomsbrottsligheten, frågar man sig: Kan man vänta sig något annat när massor av ungdomar inte har chans att få arbete? Snart muckar 150 000 ungdomar. Man har räknat med att upp emot tredjedelen av dessa direkt kastas ut i arbetslöshet. Ungdomsarbets-

Onsdagen den
7 mars 1973

*Tilläggsdirektiv för
brottskommis-
sionen m. m.*

lösheten är stor sedan tidigare och drabbar ungdomen hårt: "Fåfång gå lär mycket ont" sade alltid min gamla farmor, och det torde hålla även rent vetenskapligt. Vi lever i ett samhälle som i hög grad präglas av arbetslöshet och en rigorös, kapitalistiskt styrd strukturomvandling. Folk rycks upp ur sin invanda miljö och kastas in i en baracktillvaro eller i betonggetton i storstäder där både yngre och äldre har svårt att anpassa sig. Däri ligger förklaringen till att många har kommit på sned.

Jag skall inte gå längre in på hela denna problematik, som enligt vårt sätt att se utgör den grundläggande förklaringen till ökande brottslighet. Det är problem som man inte löser med de polisiära förstärkningarna, vilka framför allt krävs av dem som högljuddast skriker på "lag och ordning".

Olof Palme, som ibland säger kloka saker, har i en tidigare riksdagsdebatt om brottsligheten framhållit bl. a. följande: "Den enda hållbara lösningen ligger enligt min mening i en politik som botar brister och orättvisor och utjämnar ekonomiska, sociala och kulturella skillnader i samhället. En sådan politik borde kunna ge förutsättningar för en lugn och fredlig samhällsutveckling och för ökad förståelse för människorna." I de orden kan man ju bara instämma, men jag anser att tyvärr åtskilligt i dagens samhälle och i den regeringspolitik som förs motverkar de lösningar som han pekar på och som också enligt vår mening måste vara det grundläggande för att motverka att folk kommer på sned här i livet och hamnar i brottstatistiken.

Jag har inte i utskottet yrkat bifall till vår motion, och jag skall givetvis inte göra det i kammaren heller. Det heter ju i skrivningen att de i motionen framförda synpunkterna skall överlämnas för beaktande, och det ger oss med all sannolikhet tillfälle att återkomma.

Herr NILSSON i Norrköping (s):

Herr talman! I motion nr 613 betonas vikten av förebyggande sociala insatser för att förhindra uppkomst av brottslighet.

År 1968 fick vi ett tillägg till socialhjälpslagen som innebär att de socialvårdande myndigheterna skall bedriva uppsökande verksamhet. Den nya lagen har nu fungerat i cirka fem år. En undersökning som det socialdemokratiska partiet har utfört visar att kommunerna bedriver uppsökande verksamhet i huvudsak bland äldre och handikappade. Uppsökande insatser bland alkoholskadade, narkomaner och ungdomar i den s. k. riskzonen förekommer endast undantagsvis. Det sannolika är att kommunerna saknar ekonomiska möjligheter att helt förverkliga socialhjälpslagens krav på och intentioner om uppsökande verksamhet, dvs. förebyggande insatser. I motionen framhålls att uppsökande verksamhet är ett medel, ett instrument att förebygga exempelvis ungdomskriminalitet och att staten därför borde överväga att ge kommunerna ekonomiska bidrag till uppsökande verksamhet.

Regeringen har, som alla känner till, tillsatt en kommission som snabbt skall komma med förslag för att minska brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen. Kampen mot brottsligheten måste i det längre perspektivet inriktas på att undanröja brottslighetens orsaker, och detta måste ske genom en social reformpolitik — helst en

intensifierad sådan. I motionen sägs att brottskommissionen borde överväga att föreslå att staten helt eller delvis tar initiativet till att finansiera en uppsökande social verksamhet på försök i ett antal kommuner. Försöksverksamheten skulle ske i samverkan mellan stat, kommuner och landets socialhögskolor och resultaten skulle redovisas till den nu arbetande socialutredningen, som ju har till uppgift att föreslå en socialvårdslagstiftning som sätter förebyggande sociala insatser i förgrunden.

I betänkandet över motionen säger utskottet att motionen överlämnats till brottskommissionen och att den fråga som tas upp i motionen ligger inom ramen för kommissionens uppdrag. Utskottet nämner också det centrala rådet som skall samordna förebyggande åtgärder. Mot den bakgrunden har jag inget yrkande, då jag förutsätter att motionens synpunkter nog kommer att beaktas av kommissionen. Med mitt inlägg har jag bara velat betona angelägenheten av att samhället parallellt med konventionella insatser från polis, åklagare och domstolar försöker förebygga brott genom insatser främst inom socialpolitiken men också inom arbetsmarknads-, bostads- och kulturpolitiken.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Gemensamt för de tre motioner vi här har att behandla är ju att de tar upp en problematik som motionärerna menar borde behandlas av brottskommissionen, och det begärs alltså att tilläggsdirektiv skall utfärdas för kommissionen. Nu har vi i utskottet konstaterat att det enligt direktiven redan är ganska klart att frågorna kommer att behandlas av kommissionen, och motionerna har också kommit kommissionen till handa. Under sådana förhållanden finns det ingen anledning att bifalla motionerna, och det har motionärerna också insett — de som talat här har inte framställt några yrkanden. Men jag kan väl förstå att de velat ta tillfället i akt att säga några ord om sina motioner, som ligger dem varmt om hjärtat.

Utskottet har självfallet inte haft anledning att gå in på någon sakbehandling av motionerna, därför att vi kommer — som herr Lövenborg mycket riktigt sade — att få ta upp en debatt om de här frågorna längre fram, när resultatet av brottskommissionens arbete föreligger och vi alltså har ett bredare bakgrundsmaterial att utgå från.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20 Föredrogs lagutskottets betänkande nr 3 i anledning av motion om översyn av preskriptionsförordningen.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
7 mars 1973

*Översyn av hem-
försäljningslagen
m. m.*

§ 21 Översyn av hemförsäljningslagen m. m.

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 4 i anledning av motion om översyn av hemförsäljningslagen m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:274 av herrar Möller (fp) och Romanus (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om dels översyn av hemförsäljningslagen i syfte att ångervecka skulle gälla även vid kontantköp och samtidig leverans, dels förslag om bättre konsumentskydd vid telefonförsäljning.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. avslå motionen 1973:274, såvitt avsåg frågan om telefonförsäljning,
2. avslå motionen 1973:274, såvitt avsåg frågan om kontantköp.

Reservation hade avgivits av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m) och Sjöholm (fp), fru Jonäng (c) samt herrar Winberg (m) och Olsson i Sundsvall (c), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen

1. med bifall till motionen 1973:274, såvitt avsåg telefonförsäljning, hos Kungl. Maj:t begärde att frågan om ett bättre konsumentskydd vid telefonförsäljning snarast blev föremål för utredning,

2. med bifall till motionen 1973:274, såvitt avsåg kontantköp, hos Kungl. Maj:t begärde att den under 1. begärda utredningen även prövade frågan om en utvidgning av hemförsäljningslagens tillämpning till att avse jämväl kontantköp vid samtidig leverans av varan.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Israelsson (vpk).

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det här betänkandet handlar om hemförsäljningslagen. När den lagen antogs var alla ense om att det var en bra lag. Men på två punkter var meningarna litet skiljaktiga, nämligen dels när det gällde telefonförsäljning, dels sådana kontantköp där hela köpeskillingen erlaggs med en gång. Man sade då – och det har också sagts åtskilliga gånger senare -- att man skulle avvakta de erfarenheter som kunde vinnas, innan man tog itu med dessa två delfrågor. Nu har erfarenheter vunnits, och det har visat sig att telefonförsäljningen har ökat starkt. Det är ju alltid på det sättet att så fort man lämnar ett hål öppet, så utnyttjas det. Som alla vet förekommer det en hel del skojarföretag i den bransch det här gäller, och många människor är ute efter att tillvinna sig icke acceptabla fördelar.

Telefonförsäljningen har som sagt ökat, och den har många icke önskvärda inslag. Detta har också konsumentombudsmannen uppmärksammat. När han företrädde inför utskottet – som det så högtidligt heter -- föreföll han ganska alarmerad av vad som förekommit inom telefonförsäljningsområdet. Han har också skrivit till regeringen och framhållit att

Onsdagen den
7 mars 1973*Översyn av hem-
försäljningslagen
m. m.*

här måste det göras något för att skydda de människor som blir utsatta för försäljarna. Det är alltså nu tid att ta konsekvenserna av de erfarenheter som vunnits, och då är det första man har att göra att se över hemförsäljningslagen i vad gäller telefonförsäljningen. Det förefaller också som om alla är eniga om att göra det, även utskottsmajoriteten.

Vad kontantköpen beträffar var det fel att de inte ingick i lagen när denna antogs. Jag kan klargöra det med ett exempel. Om någon blir uppsökt av en ambulerande försäljare av t. ex. mattor – vilket är ganska vanligt – och den matta som vederbörande stannar för kostar 600 kronor, så betalar kunden kanske 200, 300 eller 400 kronor genast. Då får vederbörande också ångra sig senare. Men om kunden skulle bli övertalad att köpa denna kanske ganska värdelösa matta och betala hela beloppet på en gång, så får han inte ångra sig. Om någon alltså blir mera grundlurad, så får han inte ångra sig. Det är ju en helt bakvänd ordning.

Det finns ingen anledning varför det skall vara så, eftersom hela motivet för lagstiftningen ju är att hemförsäljningen har vissa speciella drag; man blir uppsökt av försäljaren utan att själv ha tagit något initiativ till att köpa något. Man befinner sig i ett psykologiskt underläge gentemot försäljaren, som ofta är mycket talför och skicklig när det gäller att sälja. Kunden har heller inga möjligheter att i andra affärer jämföra varans kvalitet eller pris. Det är detta som är hela motivet för lagstiftningen, och där träffas naturligtvis kontantköparna precis lika mycket – eller kanske t. o. m. ännu mer – än de som köper på avbetalning. Det fanns därför ingen anledning att undanta kontantköpen, när lagen antogs.

Men nu råder det som sagt allmän enighet om att vi bör göra något när det gäller telefonförsäljningen. Utskottets majoritet säger också att om man nu skall ta upp telefonförsäljningen till förnyad utredning, så bör kontantköpen tas med i sammanhanget. Såväl logik som konsekvens och sunt förnuft påbjuder sålunda att de två delfrågorna telefonförsäljning och kontantköp utreds, och det har också reservanterna yrkat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Beträffande den tidigare handläggningen av frågan om hemförsäljningslagen kan det erinras om att lagen infördes den 1 juli 1971 och att det redan i propositionen den gången sades att den eventuellt också skulle kunna tillämpas för telefonförsäljning och för kontantköp, alltså de former av affärer som herr Sjöholm här tog upp. Även några tunga remissinstanser tillstyrkte då att lagen redan från början skulle vara så konstruerad.

Det fanns dock andra som menade att försäljningen per telefon inte skulle bli så lätt att följa upp med en bindande lagstiftning. Beträffande kontantförsäljning gjordes den invändningen att det skulle strida mot en invand köpsed att en affär skulle rivas upp sedan godset överlämnats och köparen har betalat för varan. Utskottet underströk dock, i likhet med vad som framhållits i propositionen, att utvecklingen beträffande telefon- och kontantförsäljning skulle följas med uppmärksamhet. Propositionen bifölls av riksdagen. Motionerna om att lagen skulle ges det nämnda

Onsdagen den
7 mars 1973

*Översyn av hem-
försäljningslagen
m. m.*

vidsträcktare innehållet avlogs.

Motionärerna återkom vid föregående års riksdag. Utskottet underströk då ytterligare sin mening att frågan skulle följas med uppmärksamhet och att lämpligen bl. a. konsumentombudsmannen skulle följa utvecklingen med avseende på lagens verkningar. Det har konsumentombudsmannen även gjort, och i en promemoria som tillställts justitiedepartementet – och som herr Sjöholm här berört – förordade han att det bör undersökas om telefonförsäljningen på något sätt kan inordnas under lagen. Frågan är alltså aktualiserad i departementet, och något ytterligare initiativ behöver inte tas. Utskottet yrkar alltså avslag även på den nu föreliggande motionen.

I promemorian är – som herr Sjöholm påpekade – ingenting nämnt om kontantförsäljning. Vid företräde inför utskottet sade konsumentombudsmannen att beträffande den formen av försäljning hade inga påvisbara nackdelar kunnat inregistreras efter lagens genomförande. Det finns alltså inget material att redovisa. Utskottet har dock ansett att när den tidigare aviserade översynen av lagen genomförs med avseende på telefonförsäljningen bör man se efter om några ytterligare omständigheter tillkommit även när det gäller kontantförsäljning. Utskottet har även under hand informerats om att en dylik översyn är i linje med departementschefens intentioner.

Den föreliggande reservationen kan därför rubriceras närmast som ett slag i luften, som en reservation för reservationens egen skull. Hade reservanterna beflitat sig om en saklig och objektiv behandling av ärendet, hade de kunnat följa utskottets linje och medverkat till ett enigt betänkande. Resultatet blir nämligen precis detsamma även med utskottets skrivning, som därtill harmonierar väl med utskottets tidigare ställningstagande i frågan.

När det gäller kontantförsäljning ansåg herr Sjöholm att det hade varit lämpligt att redan från början låta denna omfattas av lagen. Konsumentombudsmannen nämnde i sin promemoria och framhöll även inför utskottet att det hade visat sig besvärligt när en affär hade rivits upp att få tillbaka en vid hemförsäljning erlagd handpenning. Det går bra att returnera varan, men i några fall hade det varit svårigheter att få tillbaka erlagd handpenning.

Om lagen skulle tillämpas beträffande kontantförsäljning i allmänhet finge man förutsätta att svårigheterna skulle uppträda i större omfattning. Men även utskottet är av den bestämda meningen att om det genom de undersökningar som pågår kan påvisas att kontantförsäljning i hemmen har avgjorda nackdelar, bör även den formen av försäljning tas med i lagen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Herr Svedberg säger att det skulle strida mot svensk köpsed om hemförsäljningslagen gällde även kontantköp. Det vill jag på det bestämdaste bestrida. Enligt den allmänna köplagen kan man under vissa förutsättningar häva ett köp även om man betalat kontant och varan

är levererad. Det skulle alltså inte innebära någon ny praxis att man införde den bestämmelsen även i hemförsäljningslagen, där den dessutom skulle vara ändå mer befogad än när det gäller den allmänna köplagen.

Jag glömde att säga i mitt inledningsanförande att många tunga remissinstanser ville att hemförsäljningslagen skulle gälla även kontantköpen: statens konsumentråd, konsumentutredningen, LO – Landsorganisationen alltså, herr Svedberg – TCO och Husmodersförbundet.

I utskottsbetänkandet sägs – och det underströks nu av herr Svedberg – att man bör vänta tills det inträffar något menligt för konsumenterna. Det är ganska underligt! Jag tycker att vi i riksdagen borde vara litet förutseende och försöka skydda människor för tänkbara faror innan det händer någonting. Skillnaden mellan herr Svedberg och mig är tydligen att herr Svedberg anser att det skall inträffa någonting innan man lagstiftar, medan jag tycker att man bör vara förutseende och förebyggande.

En annan skillnad mellan herr Svedberg och mig är att herr Svedberg anser att det är opåkallat att riksdagen ger till känna sin mening hos regeringen. Det förstår jag inte. Varför skall vi i riksdagen inte kunna säga till regeringen att det och det anser vi det vara riktigt att göra? Herr Svedberg andas här en opåkallad underdånighet gentemot regeringsmakten som jag tycker är betänkelig ur många synpunkter och som i förlängningen av resonemanget i detta fall går ut över konsumenterna.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Det är här inte fråga om någon underdånighet gentemot regeringsmakten. Frågan gäller hur ärendena skall behandlas i riksdagen. När vi nu fått uppgifter från departementet att man avser att sätta i gång en liten utredning för att göra en översyn av lagstiftningen, är det väl inte nödvändigt att utskottet i samma veva beställer en utredning. Vi har i den situationen hänvisat till denna uppgift från departementet och konstaterat att det inte är nödvändigt att bifalla motionerna. Konsumentombudsmannen, som ju sysslar med dessa frågor, har inte kunnat finna att kontantförsäljningen sedan hemförsäljningslagen trädde i kraft har medfört några problem. Utskottet anser nu i likhet med tidigare att konsumentombudsmannen bör ha i uppgift att följa dessa frågor. Utskottets handläggning av ärendet är alltså helt följdriktig.

Jag kritiserar inte motionärerna för att de framlagt detta förslag. Men när vi i utskottet, där vi ändå vinnlägger oss om att objektivt och sakligt pröva ärendena, har funnit att man i departementet ämnar göra denna översyn, kan jag inte anse att det fanns några skäl att reservera sig. Vi borde ha kunnat ena oss om en skrivning.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det kan vara riktigt att konsumentombudsmannen inte har märkt att det är några nackdelar förenade med att kontantköpen inte omfattas av hemförsäljningslagen. Men kontantköpen kommer att öka i omfattning, i all synnerhet om man sätter stopp för otillbörlig telefonförsäljning. Försäljarna kommer då i större utsträckning att försöka sälja kontant för att därmed undgå lagens konsekvenser. Det kan ske t. ex.

Onsdagen den
7 mars 1973

*Översyn av hem-
försäljningslagen
m. m.*

genom att man sänker priserna vid kontantköp. Det har redan börjat praktiseras -- jag har erfarenheter av det från mitt dagliga jobb. Tyvärr kommer inte heller alla missförhållanden till konsumentombudsmannens kännedom. Det finns säkerligen massor av människor som inte ens känner till att denna lag existerar. Vi i riksdagen är till för att skydda även de fåkunniga, kanske i all synnerhet dem.

Herr Svedberg litar på regeringen, och det skall han givetvis göra. Den gör allting bäst och gör det när det skall ske. I utskottet kunde vi dock inte få klart för oss att regeringen verkligen skulle ta upp konsumentombudsmannens skrivelse och göra något åt den. Det sades inte, herr Svedberg. Man kunde inte inhämta från departementet att det verkligen skulle ta itu med detta problem. I utskottsbetänkandet står bara att man "förutsätter" att regeringen vidtar åtgärder. Varför förutsätta? Varför skall inte vi i riksdagen, om vi anser det berättigat, förklara att vi kräver att någonting görs på detta område. Det är att gagna konsumenternas intressen, herr Svedberg.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Det sades verkligen i utskottet att en översyn aviserats, men reservanterna ville liksom inte tro det utan var angelägna om att få tillstyrka motionerna. Det var där skon klämde.

Det är så som herr Sjöholm säger. Ökar kontantförsäljningen och man kan påvisa nackdelar därmed, kommer väl även den försäljningsformen att inordnas i lagen. Herr Sjöholm kan nog vara fullt trygg i detta hänseende.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det verkar nu som om herr Svedberg var inne på min linje, vilket jag naturligtvis är tacksam för. Då kan vi kanske få en enig kammare i detta fall.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Utvecklingen får visa om det går dithän att det är angeläget att inordna även kontantförsäljningen i lagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Wiklund i Stockholm m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjöholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Wiklund i Stockholm m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjöholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 164
Nej — 143
Avstår — 7

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Besökandes till-
träde till hyresfus-
tighet som hålles
låst under dagtid*

§ 22 Besökandes tillträde till hyresfastighet som hålles låst under dagtid

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 5 i anledning av motion angående besökandes tillträde till hyresfastighet som hålles låst under dagtid.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Tillsammans med två medmotionärer hade jag till fjolårets riksdag en motion i samma fråga som den vi nu behandlar, nämligen att hyresvärd bör ha skyldighet att lämna tillträde för besökare till hyresfastigheter. Motionen var föranledd av att det blir allt vanligare att portar till hyresfastigheter hålls låsta, inte bara nattetid utan också — framför allt i Stockholm i varje fall — hela dagarna, med de problem som detta medför för de boende. Jag har i min motion anfört en rad av de problem som därigenom drabbar de boende, varför jag inte skall ta upp tiden med att upprepa dem här. Speciellt besvärligt är det för dem som är gamla och ensamma.

Lagutskottet ansåg i fjol också att detta verkligen var ett problem som vållade stora olägenheter men yrkade ändå avslag på motionen. Motiveringen var att man kan räkna med att frågan blir föremål för överväganden och förhandlingar mellan partsorganisationerna på hyresmarknaden, Hyresgästernas riksförbund och Sveriges fastighetsägareförbund. Jag böjde mig för den motiveringen och trodde att det fanns skäl för den förhoppningen, men jag sade också i det anförandet jag då höll att jag avsåg att komma tillbaka, om ingenting hände i frågan. Eftersom jag har fått klart för mig att ingenting har hänt sedan i fjol, reste vi — samma motionärer — frågan på nytt i motionen 616.

Jag har svårare att förstå utskottets motivering den här gången, när man också i år vill avslå motionen. Lagutskottet säger nämligen i det föreliggande betänkandet: ”De upplysningar utskottet inhämtat ger sålunda vid handen, att arbetet på sådan lösning av frågan, som utskottet förordade i sitt till föregående års riksdag avgivna betänkande, ännu inte påbörjats inom de berörda partsorganisationerna. Någon anledning att därför frångå den av riksdagen tidigare intagna ståndpunkten, att frågan inte lämpligen bör bli föremål för en generell lagstiftning, föreligger dock inte enligt utskottets mening.” Jag tycker det är en något underlig motivering, och den vittnar enligt min mening om att utskottet är ointresserat av det aktualiserade problemet, som verkligen — det vill jag betyga — är ett svårt problem för många människor. Detta fick man också klart för sig när man såg det svar som socialförvaltningen i

Onsdagen den
7 mars 1973

*Besökandes till-
träde till hyresfas-
tighet som hålles
läst under dagtid*

Stockholm hade avgivit i fjol, när utskottet hade skickat motionen på remiss dit. Där känner man väl till frågan och hade starkt understrukt nödvändigheten av att problemet blir löst. Sedan dess har också antalet låsta portar ökat, och problemet har alltså inte blivit mindre. Det naturliga borde ha varit, tycker jag, att man i utskottet, eftersom man där är ense med oss motionärer om problemets omfattning, och då man i år kunnat konstatera att inga försök till lösningar på frivillig väg gjorts, i varje fall hade övervägt, huruvida man lagstiftningsvägen kan komma åt frågan; men ingen som helst diskussion om detta förekommer i lagutskottets betänkande nr 5.

Herr talman! Jag skall inte heller i år yrka bifall till motionen, men jag hoppas att lagutskottet nästa år, när frågan på nytt aktualiseras i riksdagen, verkligen går in på sakfrågan. Det är den faktiskt värd.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Som framgår av det enhälliga utskottsbetänkandet har utskottet kommit till samma ståndpunkt som i fjol då detta ämne också behandlades.

Jag skulle verkligen önska att den problematik som dras upp i motionen var så enkel som motionärerna anser att den är. Vi i utskottet anser liksom motionärerna att det här rör sig om en fråga som är synnerligen beaktansvärd, men den lämpar sig inte enligt utskottets mening för en allmängiltig reglering genom lagstiftning ... För närvarande har vi i varje fall inte kunnat komma till den uppfattningen att det här går att effektivt lösa frågan lagstiftningsvägen.

Utskottet har understrukt att det enda praktiska men likväl inte särskilt idealiska uppslaget för en förbättring av de hyresgästers möjligheter att normalt ta emot besökare, som bor i fastigheter med ständigt låsta portar, är att installera porttelefon. Installering av sådana fortgår i Stockholms centrala fastighetsbestånd och förmodligen även på andra håll, där man av kända skäl nödgats införa ordningen med även på dagtid låsta portar.

Denna frågas lösning borde vara av hög angelägenhetsgrad men har likväl inte tagits upp på den väg, som förefaller vara rimlig och naturlig och som också ligger närmast till hands, nämligen genom att partsorganisationerna på hyresmarknaden söker tillsammans finna former för hur problemen skall kunna lösas i det enskilda fallet. Jag är övertygad om att dessa problem kan vara mycket besvärande. Det är då märkligt att t. ex. hyresmarknadskommittén, som är ett förhandlingsorgan gemensamt för Sveriges allmännyttiga bostadsföretag och Hyresgästernas riksförbund med uppgift att bl. a. syssla med boendeförhållanden av olika slag, inte tagit upp den här frågan eller fått någon påstötning om de missförhållanden, som beskrivs i motionen.

Utskottet vidhåller att förhandlingsvägen åtminstone måste prövas och vill med sitt uttalande därom fästa partsorganisationernas uppmärksamhet på de i motionen påtalade olägenheterna i större bostadsområden med på dagarna låsta portar för de motåtgärder, som dessa organisationer gemensamt kan finna lämpliga och möjliga att vidta. Jag vill påpeka att utskottets betänkande är enhälligt och alltså stöds även av dem i

utskottet som tillhör centerpartiet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag är glad att herr Wiklund i Stockholm så oförbehållsamt erkänner problemets omfattning, men han säger samtidigt att det inte är så enkelt som motionärerna tror. Jag kan försäkra att jag aldrig trott att det är så enkelt, men i riksdagen försöker vi ju lösa inte bara de enkla problemen.

Herr Wiklund säger också att denna fråga inte lämpar sig för lagstiftning. Jag skulle önska att utskottet i sitt betänkande bättre hade motiverat detta. Jag har svårt att i betänkandet finna några sådana motiveringar.

Jag är starkt medveten om hur pass svårt problemet är att lösa, och eftersom jag är övertygad om att motionen kommer igen – vare sig det nu blir från mig eller någon annan – hoppas jag verkligen att man då kommer att ägna mer intresse åt att försöka komma litet längre på vägen mot en lösning.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23 Utgifterna inom utrikesdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:1 gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1973/74 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Forskarutbytet med Östeuropa och Kina

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 5 punkten D 3 föreslagit riksdagen att till Övrig information om Sverige i utlandet för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 3 894 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1112 av herr Wirmark m. fl. (fp, c, m) vari hemställdes att riksdagen beslutade

att Ingenjörsvetenskapsakademien för forskarutbyte med nationella vetenskapsakademier i Östeuropa och Kina inom ramen för träffade överenskommelser för budgetåret 1973/74 skulle erhålla anslag på sammanlagt 500 000 kronor, varav 350 000 kronor från Styrelsen för teknisk utveckling, 30 000 kronor från statens naturvetenskapliga forskningsråd samt 120 000 kronor från anslaget Övrig information om

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Forskarutbytet
med Östeuropa
och Kina*

Onsdagen den
7 mars 1973

*Forskarutbytet
med Östeuropa
och Kina*

Sverige i utlandet,

att till Övrig information om Sverige i utlandet för budgetåret 1973/74 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 50 000 kronor höjt reservationsanslag om 3 944 000 kronor, varav 120 000 kronor skulle användas för Ingenjörsvetenskapsakademiens forskarutbyte med nationella vetenskapsakademier i Östeuropa och Kina, samt

att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att fr. o. m. 1974/75 hela medelsbehovet för detta forskarutbyte i Ingenjörsvetenskapsakademiens regi skulle ske genom anslag under Övrig information om Sverige i utlandet.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1112 till Övrig information om Sverige i utlandet för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 3 894 000 kronor.

Reservation hade avgivits

1. av herrar Wirmark (fp), Bengtson i Jönköping (c), Korpås (c) och Turesson (m), fru Nilsson i Kristianstad (c) samt herr Ullsten (fp) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen skulle

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att fr. o. m. 1974/75 medelsbehovet för forskarutbytet med Östeuropa och Kina i Ingenjörsvetenskapsakademiens regi skulle täckas genom anslag under Övrig information om Sverige i utlandet,

2. anse motionen 1973:1112 i övrigt besvarad med vad reservanterna anfört,

3. till Övrig information om Sverige i utlandet för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 3 894 000 kronor.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Under flera år har jag tillsammans med herrar Staffan Burenstam Linder och Nils G. Åsling i motioner påvisat behovet av en utvidgning av forskarutbytet med Östeuropa och nu under senare år med Kina. Jag syftar här på det forskarutbyte som planeras och utföres av Ingenjörsvetenskapsakademien, IVA.

Vi motionärer anser att detta utbyte bör ges en högre prioritering än hittills och att det alltså bör tillåtas att expandera. Vi har också framhållit vikten av att staten genom sin anslagsgivning skapar bättre förutsättningar för en långsiktig och god planering av utbytet.

Behovet av detta samarbete är väl alla överens om. Erfarenhetsutbyte och gemensamma satsningar på större projekt har visat sig få betydelse för utvecklingen inom forskningen. Forskarutbyte överbryggar de politiska gränserna och skapar värdefulla kontakter. Forskarsamarbetet kan också i gynnsamma fall bidra till en utveckling av handeln mellan de berörda länderna, vilket också är ett angeläget önskemål från svensk sida.

De nuvarande svårigheterna sammanhänger dels med den totala anslagsvolymen och dels med den nuvarande formen för finansiering av detta utbyte. Det senare sker genom att bidrag ges ur tre olika anslag

under tre olika huvudtitlar: under anslaget Övrig information om Sverige i utlandet på utrikestiteln som vi nu diskuterar, under anslaget till Styrelsen för teknisk utveckling på industridepartementets huvudtitel och under anslaget till Statens naturvetenskapliga forskningsråd på utbildningsdepartementets huvudtitel. Detta system har medfört att man på IVA gjort upp planer på grundval av de överenskommelser om forskarutbyte med ett visst land som regeringarna ingått men att man sedan funnit att anslaget varit otillräckligt för att genomföra alla de planerade projekten.

Här behövs alltså en ökning av anslaget för att täcka den expansion av verksamheten till ytterligare östeuropeiska stater, som Ungern och Bulgarien, och till Kina som är både planerad och önskvärd.

Vår motion avsåg att genom en höjning av anslaget, som vi nu diskuterar, skapa utrymme för hela det anslagsbelopp på 0,5 miljoner kronor som IVA har begärt för 1973/74.

Vi motionärer har noterat med tillfredsställelse att bindande besked har givits av utrikesdepartementet att inom ramen för regeringens förslag till anslag för 1973/74 medge en sådan ökning att det av IVA förutsedda medelsbehovet därigenom kommer att täckas. Utrikesutskottet understriker också att man önskar att så sker. Jag finner därför att motionen i sak på den här punkten är tillstyrkt och att vi motionärer har kunnat nu avstå från att kräva en ytterligare höjning av det totala anslaget på den här posten.

Däremot kvarstår finansieringssystemet i sin splittrade och svåradministrerade form. Erfarenheterna har visat att det nuvarande systemet medför långvariga förhandlingar och diskussioner med många parter. Det innebär -- jag upprepar det -- att IVA inte i god tid innan verksamhetsåret börjar får vetskap om vilket samlat anslagsbelopp man kan påräkna för forskarutbytet med Östeuropa och Kina. Det i sin tur minskar givetvis möjligheterna till rationell planering, och det kan också i fortsättningen medföra sådana kalamiteter som inträffat i det förgångna, nämligen att man måste inställa planerade projekt. Jag vill bara hänvisa till att avtalet om utbyte med Bulgarien har måst sägas upp av det här skälet. Vår slutsats är därför att den bästa och mest ändamålsenliga ordningen är att de statliga bidragen kommer från ett enda anslag och då lämpligen via det anslag vi nu diskuterar under utrikestiteln. Det är motiverat med hänsyn till att detta samarbete rymmer viktiga utrikespolitiska aspekter, vilket ju också markeras genom de ofta mycket högtidliga och positiva deklARATIONER som göres av respektive utrikesministrar eller andra framstående ledamöter av regeringar när överenskommelser ingås. Vi har också ett motsvarande kulturellt utbyte med öststaterna. Det sker via Svenska institutet, och anslaget för den utbytesverksamheten kommer just på utrikestiteln.

Genom en sådan ändring som reservationen föreslår får IVA också besked i samband med statsverkspropositionen om storleken av de samlade bidrag som man kan påräkna precis så som Svenska institutet på den punkten nu får besked om sitt anslag.

Herr talman! När vi förra året motionerade i detta ärende fäste utrikesutskottet vikt vid att överläggningar då pågick mellan berörda

Onsdagen den
7 mars 1973

*Forskarutbytet
med Östeuropa
och Kina*

departement om en mer enhetlig finansiering. Man noterade att överläggningarna syftade till att eliminera olägenheterna med det rådande finansieringssystemet. Men som vi vet strandade dessa överläggningar på grund av rivaliteten mellan olika departement. Det är därför som nu riksdagen behöver klart uttala sin mening, vilket reservationen också föreslår.

Det kan naturligtvis hävdas att i synnerhet Styrelsen för teknisk utveckling har ett intresse av att vara med i planeringen för det här utbytet. Jag vill då understryka vikten av att detta inte nödvändigtvis måste få till följd att en del av anslaget måste utanordnas av STU. STU kan mycket väl vara inbegripen i planeringen av verksamheten även om man på det sätt som reservationen förordar anslår hela det statliga bidraget under tredje huvudtiteln. För det här ändamålet har för övrigt redan en arbetsgrupp skapats, där både IVA och STU är representerade.

Med hänsyn till vad jag har sagt, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen vid punkten 7 i utrikesutskottets betänkande nr 1.

I detta anförande instämde herr Korpås (c).

Herr LANGE (s):

Herr talman! Som herr Wirmark påpekat är detta en gammal bekant liksom många andra frågor som riksdagen i år får behandla. Några delade meningar om önskvärdheten av ett ökat forskarutbyte med östländerna och nu också med Kina föreligger knappast. I varje fall är utrikesutskottets samtliga ledamöter överens om det. Det betonades i utskottsbetänkandet för två år sedan för första gången då herr Wirmark väckte sin motion att det var önskvärt, och man hoppades på en vidare omfattning av verksamheten. Därför behövs inte det påpekande som herr Wirmark gör här i dag, att verksamheten bör tillåtas expandera. Förhållandet har ju tvärtom varit sådant att vi med glädje kan konstatera att denna verksamhet ökar år från år.

Medelstillgången har aldrig utgjort och kommer såvitt jag förstår inte heller att utgöra någon hindrande faktor för en sådan utveckling. Tvärtom har det ju försäkrats under utskottsbehandlingen att medel för de resor som kan vara aktuella också finns tillgängliga. Pengarna behöver sålunda inte utgöra någon begränsningsfaktor i detta sammanhang.

Jag har svårt att se att ett bifall till reservationen skulle på något sätt ändra omfattningen av denna mycket viktiga verksamhet. Varifrån pengarna sedan anslås är ju en sekundär fråga, möjligen en lämplighetsfråga. Medlen utgår nu från flera huvudtitlar, och flera fackdepartement är inkopplade. Herr Wirmark har ju observerat att STU fyller en viktig funktion i detta sammanhang när det gäller både förberedelserna och uppföljningen. Då är det självfallet i och för sig också rätt naturligt att anslaget utgår därifrån. Det är emellertid en ganska likgiltig fråga, herr talman, den enda som nu återstår. Den saknar väl egentligen betydelse.

Jag vill bara fästa kammarens uppmärksamhet på att utskottet gjort följande uttalande: "Utskottet har erfarit att de praktiska svårigheter som här avses, dvs. dröjsmål i besluten på verksnivå beträffande medelsanvisning till IVA, numera har bemästrats."

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottsmajoritetens hemställan.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Herr Lange hänvisar till att det i utskottets betänkande uttalas att de praktiska svårigheterna numera skulle ha bemästrats. Jag vill bara säga att därom är inte alla eniga. IVA, den ena parten, anser att svårigheterna kvarstår och att man inte har fått garantier för en sådan behandling av detta ärende att man i tid vet vilka anslag man skall få. Därmed är det, herr Lange, inte någon likgiltig fråga. Genom utskottsmajoritetens skrivning har vi inte fått någon garanti för att det organ som sköter detta utbyte, nämligen IVA, i samband med framläggandet av statsverkspropositionen får reda på vilket totalt belopp det har att räkna med. Får man inte reda på det totala beloppet, blir det osäkerhet i planeringen. Kommer beskedet mycket sent kan det hända -- vilket redan har skett -- att vissa aktiviteter får inställas, och det stämmer illa med den bedömning som både herr Lange och även regeringens talesmän gjort av värdet av detta utbyte när de ingått överenskommelserna -- de har ju ingåtts på initiativ av regeringen.

Herr LANGE (s):

Herr talman! Jag finner det obegripligt att inte Ingenjörsvetenskapsakademien på ett tidigt stadium kan få reda på vilka medel som kan disponeras för utbytesverksamheten. Här tror jag inte riktigt att herr Wirmark kan leda i bevis vad han sagt.

Jag vill också tillägga att jag känner inte till något fall där dessa svårigheter utgjort ett hinder för en planerad resa. Herr Wirmark åberopar utbytet med Bulgarien, men jag kan upplysa herr Wirmark om, utan att därför förlänga debatten på den här punkten, att det var helt andra omständigheter som föranledde att det avtalet om forskarutbyte fick diskuteras i en ny omgång.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Till det sista vill jag bara säga att de informationer som herr Lange nu delgav kammaren stämmer inte med de informationer som vi motionärer har fått.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Wirmark m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wirmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Wirmark m. fl.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Forskarutbytet
med Östeuropa
och Kina*

Onsdagen den
7 mars 1973

*Information om
mellanfolkligt sam-
arbete och utrikes-
politiska frågor*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wirmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	164
Nej	--	153
Avstår	--	2

Punkterna 8 och 9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 10

Information om mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Information om mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1973/74 anvisa ett anslag av 1 630 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:631 av herr Turesson (m) vari hemställts att riksdagen beslutade att anslaget till Europarörelsens Svenska Råd uppräknades med 15 000 kronor och att som en följd därav till Information om mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor – punkten E 3 i bilaga 5 till statsverkspropositionen – sålunda anvisades ett anslag av 1 645 000 kronor.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:631 till Information om mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1973/74 anvisade ett anslag av 1 630 000 kronor.

Reservation hade avgivits

2. av herr Turesson (m) som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1973:631 till Information om mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1973/74 anvisade ett anslag av 1 645 000 kronor.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Om vi skall kunna hoppas på varaktig fred mellan länder och fredlig samverkan över nationella gränser måste vi veta väldigt mycket om varandras länder och folk. Men det räcker inte att enbart ett antal experter eller särskilt intresserade har sådana kunskaper. Det är nödvändigt att också sprida kunskaperna om andra folk till det egna folkets flertal.

Det är lika angeläget att kunskaperna vidgas till andra områden än de dagsaktuellt intressanta, t. ex. de handelspolitiska. För att den förståelse skall kunna skapas mellan olika folk som främjar en verklig samverkan över gränserna krävs kunskaper om samhällslivets alla områden. Den i och för sig utmärkta information som ges i handelsdepartementets publika-

tionsserie Aktuellt i handelspolitiken behöver därför kompletteras med annat informationsmaterial, som berör lagstiftningsfrågor, ekonomi och skatter, straffrätt och kriminologi, social välfärd, naturvård, regionalpolitik, kultur och undervisning och mycket annat.

Europarörelsens svenska råd har under senare år bidragit till sådan upplysning genom ett antal skrifter, vilka lämpar sig både för enskilt studium och underlag för arbete i studiecirklar. Rådets verksamhet är därför enligt min mening värd att stödjas. Det har statsmakterna gjort genom att de två senaste budgetåren lämna ett anslag på 15 000 kronor. I årets statsverksproposition föreslås att det anslaget bibehålles oförändrat. Det är enligt min åsikt inte tillräckligt, eftersom kostnaderna har stigit. Statens bidrag till denna nyttiga verksamhet bör också öka någorlunda i takt med kostnadsutvecklingen. Jag har yrkat på en sådan uppräknings i en motion till årets riksdag, och i reservationen 2 till utrikesutskottets betänkande har jag följt upp motionsyrkandet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2 till utrikesutskottets betänkande nr 1.

Herr LANGE (s):

Herr talman! Någon djupare förankring i den svenska opinionen tror jag inte att Europarörelsens svenska råd har. Ändå vill jag inte förneka att en del av de upplysningsskrifter som rådet stått för kan ha haft sin betydelse när det gäller att sprida kunskaper om den europeiska integrationsutvecklingen. Eftersom andra finanskällor står öppna för Europarörelsens svenska råd har utskottet funnit att något behov knappast föreligger för en förstärkning av det anslag på 15 000 kronor som för första gången för två år sedan tilldelades rådet, så mycket mer som vi nu har en förträfflig och fortlöpande skriftserie i den av handelsdepartementet utgivna Aktuellt i handelspolitiken.

Samtidigt som jag yrkar bifall till utskottsmajoritetens förslag på den här punkten vill jag säga att jag är rätt tveksam, om de 15 000 kronor som nu anslås för Europarörelsens svenska råd över huvud taget är av någon som helst betydelse eller ens berättigad.

Herr talman! Jag upprepar att jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Herr Lange sade att han var tveksam om huruvida Europarörelsens svenska råd hade den förankring hos svenska folket som man skulle önska. Jag anser det mer väsentligt att kunskapen om Europa, syftet med Europatanken, har en djup förankring hos svenska folket. För att åstadkomma detta har Europarörelsens svenska råd och dess informationsverksamhet mycket stor betydelse.

Herr LANGE (s):

Herr talman! I fråga om vad man lägger in i Europatanken går meningarna i hög grad isär, det vet herr Turesson lika väl som jag och vi skall inte ta upp den debatten här. Europarörelsens svenska råd får också sin belöning i form av såvitt jag förstår ganska riklig medelstillsdelning från Bryssel.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Turesson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 11 --15

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 16

Lades till handlingarna.

§ 24 Allmän egenpension m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4 i anledning av motioner om allmän egenpension m. m.

I detta betänkande behandlas motionerna

1973:280 av herr Nilsson i Agnäs (m) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en utredning om hemarbetets värdering syftande till bättre social trygghet för bl. a. den stora grupp av kvinnor på landsbygden, t. ex. jordbrukar- och lantbrukarhustrur, som ställts utan möjlighet till förvärvsarbete utanför hemmet,

1973:1146 av fru andre vice talmannen Nettelbrandt m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en utredning och förslag om allmän egenpension enligt de riktlinjer som skisserats i motionen samt

1973:1152 av fru Olsson i Hölö m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag om ändrade bestämmelser innebärande att efterlevandeskyddet gjordes neutralt i förhållande till kön.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle avslå
1. motionen 1973:280,
2. motionen 1973:1146,
3. motionen 1973:1152,

Reservation hade avgivits av herrar Jonsson i Mora (fp) och Mundebo (fp) vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1146 och med anledning av motionerna 1973:280 och 1973:1152 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag om allmän egenpension i enlighet med de riktlinjer som skisserats i motionen 1973:1146.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottet har i två betänkanden behandlat några motioner som rör individuell pensionering. Det ena rör främst ålderspensioneringen, det andra främst familjepensioneringen.

Men den principiella grunden och motiveringen är i stort sett densamma i båda fallen.

I betänkandet nr 8 behandlas motioner om lika folkpensionsförmåner oberoende av civilstånd. Där säger utskottet att principiella skäl med betydande styrka talar mot att förmånerna differentieras med hänsyn till den försäkrades civilstånd. Utskottet säger därför i ett enhälligt betänkande att spörsmålet om lika pensionsförmåner för gifta och ogifta nu bör bli föremål för närmare prövning.

I betänkandet nr 4, som vi nu behandlar, har utskottet emellertid inte enats om en närmare prövning av frågan om en allmän egenpension. Utskottsmajoriteten säger liksom föregående är att man bör avvakta det slutliga resultatet av pensionsförsäkringskommitténs arbete. Den kommittén blev färdig för ett par år sedan. Dess betänkande har remissbehandlats, och materialet ligger nu sedan länge hos socialdepartementet. I januari förra året sade socialministern att han tänkte ta upp denna problematik i en kommande proposition samtidigt med att han tog upp frågan om det ekonomiska stödet till barnfamiljerna. Detta har behandlats vid ett par tillfällen sedan dess och det kommer att behandlas i en proposition som vi får om ett tiotal dagar. Men det finns ingenting som tyder på att familjepensionsfrågan då ens kommer att beröras.

Det har helt enkelt inte hänt någonting sedan i januari förra året. Då hade det inte heller hänt någonting på lång tid, och nu tycks inte något arbete pågå. Ärendet bara ligger. Majoritetens slutsats förra året – ”vänta och se” – var inte bra ens då. I år, då den upprepas, är den ännu sämre.

Det är klart att en familjepensionsreform liksom lika pensionsförmåner oberoende av civilstånd kostar pengar. Därför kan naturligtvis en reform inte genomföras på en gång, detta i synnerhet som det finns andra pensionsreformer som bör komma före.

Men det finns också andra skäl för att en reform av detta slag måste förberedas i god tid och genomföras etappvis. Nya regler kan inte genomföras på en gång. Det kan också finnas skäl för att nuvarande regler får gälla för nuvarande pensionärer. Men det finns motiv för att nu arbeta fram det underlag som behövs för ett beslut och ta ståndpunkt i fråga om den framtida utformningen av familjepensioneringen, att nu ta den principiella ståndpunkten och sedan etappvis genomföra reformen.

Den allmänna grundsyn som vi från folkpartiets sida har finns klargjord, förutom i den reservation som har fogats till detta betänkande och i den motion som reservationen bygger på, också i partiprogrammet, där det sägs:

”Män och kvinnor skall behandlas lika inom socialförsäkringarna. Den nuvarande familjepensioneringen bör omvandlas till en allmän egenpension, dvs. att alla skall ha lika pensionsrätt oberoende av civilstånd. Hemarbetande med vårdnadsansvar skall ges en bättre ställning inom socialförsäkringarna genom rätt till ATP och större sjukersättning.”

Pensionsförsäkringskommitténs betänkande kan, som jag ser det, i sina huvudlinjer vara en grund för ett kommande beslut, men i remissyttrandet och i allmän debatt har framförts vägande synpunkter som bör beaktas. Med tanke på familjepensionens roll i det sociala trygghetssystemet bör en grundlig genomgång göras av materialet, och vi vill att det

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Allmän egenpen-
sion m. m.*

Onsdagen den
7 mars 1973

*Allmän egenpen-
sion m. m.*

skall ske nu.

En fråga som dä måste ägnas speciell uppmärksamhet är ATP-poäng för barnavårdande är. Vi menar att samhället på ett bättre sätt än hittills måste erkänna den samhällsnyttiga och produktiva insats som föräldrar med små barn gör.

Alltså: Låt oss nu få en utredning som tar hand om det material som finns i den här frågan, och lät oss sedan få ett förslag till riksdagen och snart! Det går inte att är efter år upprepa att vi väntar på det slutliga resultatet av pensionsförsäkringskommitténs arbete. Den kommittén slutade att arbeta för två år sedan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! I detta utskottsbetänkande behandlas tre motioner med varierande yrkanden, och en av dem har utmynnat i en reservation, undertecknad av folkpartiledamöterna i utskottet. Herr Mundebo har redogjort för innehållet i och syftet med reservationen, och jag behöver därför inte ingå på den detaljen. Den motion som har föranlett reservationen är ordagrant likalydande med en motion som vi behandlade förra året i socialförsäkringsutskottet; det är kanske bara namnen som varierar något.

Vi hade förra året ingående debatter här i kammaren beträffande dels allmän egenpension, dels tillgodoräknande av pensionspoäng för vård av barn i hemmet. Med hänvisning till den rätt utförliga sakk Diskussion vi då förde tycker jag att jag kan fatta mig lika föredömligt kort som herr Mundebo.

Vi avslog motionsyrkanden förra året, och utskottsmajoriteten yrkar också i år avslag på motionerna. Vi anser att ingenting nytt har framkommit som skulle ha föranlett utskottet att se mera positivt på dessa frågor i år än vad vi gjorde förra året. Tvärtom har det ju inträffat saker som ytterligare förstärkt argumenten för avslag på motionsyrkandena. Riksdagen beslöt ju förra veckan att uttala sig för flera viktiga reformer som anses angelägna att genomföra, samtliga mycket kostnadskrävande — sänkt pensionsålder, bättre invalidpensioner, bättre förmåner till nuvarande pensionärer. Dessutom kommer vi senare i dag att få ta ställning till det förslag till utredning som herr Mundebo nämnde, dvs. lika pensioner oavsett civilstånd. Detta är ju reformer som riksdagen får anses ha prioriterat, och det är vår moraliska skyldighet att också se till att dessa reformer genomförs innan man tar upp andra nya, kostnadskrävande förslag. Jag vill nog inte riktigt instämma med herr Mundebo i att denna prioritering bör gälla även beträffande det här motionsförslaget. Jag ser den här frågan om änklingspensioner som kanske inte lika angelägen som de förslag vi redan har ansett böra komma till prövning.

Det förslag till pensionsreform som utredningen har skissat kan givetvis ligga till grund för en kommande pensionsreform. Det kan hända att det är en reform som måste komma, men jag tror att det är en reform som måste vänta, kanske åtskilliga år. Jag tror inte att vi kommer att ha de ekonomiska möjligheterna att genomföra allt vad som krävs i

utredningar och förslag från folkpartiets sida. Vi har därför tyckt det vara ganska meningslöst att nu tillsätta en utredning.

När det gäller pensionspoäng för vård av barn i hemmet tycker vi inte heller att det är så angeläget att genomföra en sådan reform, eftersom pensionsystemet ju är så utformat att en make kan stanna hemma åtskilliga år för att vårda barn och ändå ha möjlighet att intjäna full pension. Man kan ju tjäna in pensionspoäng fr. o. m. 16 år tills man fyllt 65 år, och då kan man vara borta från arbetsmarknaden åtskilliga år. Även om man t. ex. studerar eller om man av andra orsaker inte börjar arbeta förrän vid 24 eller 25 års ålder så kan man vara borta ca 10 år för att vårda barn under olika perioder och ändå ha möjlighet att intjäna full pensionspoäng. Vi tycker därför inte att de här grupperna är särskilt illa behandlade i pensionsystemet. Det rör sig ju om ett mycket stort klientel. Det nämndes några siffror förra året, och jag tror inte att det är nödvändigt att jag upprepar dem; det är lätt att återgå till förra årets protokoll där det finns en hel del sakargument.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Jonsson i Mora och Mundebo, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Jonsson i Mora och Mundebo.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	259
Nej	–	49
Avstår	–	4

§ 25 Utredning om utvidgning av socialförsäkringen, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 6 i anledning av motioner angående utredning om utvidgning av socialförsäkringen och om garanterad minimiinkomst.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:24 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk) i vilken

Onsdagen den
7 mars 1973

*Utredning om ut-
vidgning av social-
försäkringen, m. m.*

hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en utredning i syfte att införa en allmän social försäkring.

1973:421 av herr Helén m. fl. (fp) i vilken hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla, att en parlamentarisk utredning tillkallades med uppgift att undersöka möjligheterna att förbättra socialförsäkrings-systemet samt att föreslå en samordning av det socialpolitiska bidrags-systemet i syfte att åstadkomma en allmän socialförsäkring.

1973:1131 av herr Fälldin m. fl. (c) i vilken hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en utredning om ett enhetligt grundtrygghets-system i form av garanterad minimiinkomst med bredast möjliga samordning av socialförsäkringarna samt kartläggning av ett sådant systems konsekvenser för den framtida socialpolitiken och de befintliga sociala förmånerna.

1973:1132 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c) i vilken hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående ekonomisk grundtrygghet och social rehabilitering.

Utskottet hemställde

att riksdagen med anledning av följande motioner

1. motionen 1973:24,
2. motionen 1973:421,
3. motionen 1973:1131,
4. motionen 1973:1132

gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar Ringaby (m), Magnusson i Nennesholm (c) och Mundebo (fp), fröken Pehrsson (c) samt herrar Björck i Nässjö (m), Andersson i Nybro (c) och Ångström (fp) vilka ansett att utskottet under 2—4 bort hemställa.

att riksdagen med anledning av motionerna 1973:421, 1973:1131 och 1973:1132 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att undersöka möjligheterna att förbättra socialförsäkringssystemet och samordna det socialpolitiska bidragssystemet i syfte att åstadkomma ett enhetligt grundtrygghets-system.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Det vi nu talar om är att skapa ett socialt trygghetssystem som är så effektivt och lättadministrerat att det verkligen når ut till alla människor som behöver hjälp.

Jag tror att vi alla är ense om att det svenska socialförsäkringssystemet bör förbättras. Detta är nödvändigt främst av den anledningen att undersökningar visar att effekten av de socialpolitiska åtgärderna inte blivit heltäckande; det är stora brister i trygghetssystemet. Låginkomst-utredningens resultat har skapat en debatt i vårt land kring dessa frågor,

Onsdagen den
7 mars 1973

*Utredning om ut-
vidgning av social-
försäkringen, m. m.*

och besvikelsen har väl främst grundat sig på det faktum att det svenska reformarbetet inte lett till mer utjämnande resultat än det gjort. Det är således ett faktum att var tionde svensk måste klara sig på en familjeinkomst som ligger under 20 000 kronor om året, och det är också klart att man inte kan lasta de enskilda människorna för detta förhållande. Av skilda skäl har de inte haft förutsättningar och möjligheter att skapa ett högre inkomstläge.

I detta mönster kan man urskilja regionala skillnader. I glesbygderna är undersysselsättningen det stora problemet, och den tvingar människorna i dessa bygder att leva på en avsevärt lägre standard än människorna i övriga delar av landet. Andra orsaker till en låg försörjningsförmåga är naturligtvis sjukdom och arbetsoförmåga. Men en mycket betänklig tendens är att så många arbetande unga barnfamiljer har svåra ekonomiska problem. I gruppen den unga barnfamiljen visar en undersökning att de som har mer än ett barn har stora svårigheter att klara sin ekonomi. Kvinnorna har inte möjligheter till förvärvsarbete och saknar ofta yrkesutbildning, och den unge familjeförsörjaren har en inkomst som ligger långt under genomsnittet. Det finns också ett klart påvisat samband mellan dålig ekonomi, sjukdomar och andra sociala svårigheter. Det trygghetssystem vi har i Sverige ger inte den utjämning som vi eftersträvar utan ökar i många hänseenden de inkomstklyftor som finns i arbetslivet. Detta är svåra avvägningsfrågor, det är jag fullt på det klara med, men verkan av våra socialförsäkringar gör att de som har en låg standard under sin aktiva tid trycks ned ytterligare vid sjukdom, ålderdom och arbetslöshet.

Med dessa exempel har jag velat peka på några av de brister som vårt samhälle fortfarande visar upp på det sociala området. Vi är alla medvetna om detta, och det socialpolitiska reformarbetet går ständigt vidare i takt med ökningen av våra resurser. Det sociala reformarbetet har syftat till, och även fått till följd, att allt fler behovsområden blivit intäckta av sociala trygghetsanordningar genom ett efter hand alltmera utbyggt differentierat system. Detta rikt differentierade system av regler för olika socialpolitiska bidrag gör det emellertid svårt att i vissa avseenden överblicka systemets konsekvenser beträffande rätten till bidrag för olika grupper av medborgare. Samhällets resurser går ibland till grupper av medborgare, som inte är i behov av socialt samhällsstöd. Detta är en allvarlig brist och minskar förtroendet för de sociala insatserna.

Efter förslag från arbetsgruppen för låginkomstfrågor har en sakkunnig tillkallats med uppdrag att kartlägga det socialpolitiska bidragssystemet i syfte att klarlägga var de eventuella bristerna finns då det gäller samordningen av olika bidragsformer. Denna kartläggning är naturligtvis värdefull och kan betraktas som en förstudie. Men att nå fram till en samordning av socialförsäkringarna, att få fram säkra underlag för prioriteringar och om möjligt göra systemet mera heltäckande, är en stor åtgärd inom svensk socialpolitik. En fråga av den betydelsen att den syftar till en allmän socialförsäkring måste handläggas av en parlamentariskt förankrad utredning. Den utredningen bör även klarlägga de faktiska och ekonomiska möjligheterna att i det långa perspektivet åstadkomma någon form av garanterad minimiinkomst, eller s. k. negativ skatt, för

Onsdagen den
7 mars 1973

*Utredning om ut-
vidgning av social-
försäkringen, m. m.*

dem som inte är i stånd att försörja sig själva. Beträffande frågan om negativ inkomstskatt vill jag betona, att jag inte är säker på att ett sådant system är bättre än det nuvarande systemet, men idén är intressant och vi bör undersöka hur bra den kan vara och vilka brister den kan ha.

Herr talman! Jag har uppehållit mig vid den sociala sidan av vårt nuvarande trygghetssystem, men det finns också en administrativ sida med verkningar på effektivitet och kostnader för administration. Det nuvarande systemet har sådana organisatoriska brister att det delvis innebär dubbelarbete, bristfälliga och också onödiga kontrollfunktioner. Dessutom har det en föråldrad och otillräckligt samordnad administration. Den administrativa sidan bör också innefattas i utredningsuppdraget.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationen som är fogad vi socialförsäkringsutskottets betänkande nr 6.

Herr ANDERSSON i Nybro (c):

Herr talman! Riksdagen har vid fyra å fem tillfällen tidigare diskuterat krav på utredning om ett enhetligt grundtrygghetssystem. I dag kan vi som företrädare motionärerna glädja oss över att det finns en bred enighet i denna kammare bakom detta krav. I och för sig kan man säga att det första steget tagits mot ett mera fulländat och jämlikt trygghetssystem.

Men tyvärr råder det inte full enighet om takten och ambitionsnivån i detta arbete. En majoritet i denna kammare tycks fortfarande underskatta behovet av att påbörja arbetet med att komma till rätta med svagheterna i det splittrade trygghetssystem som vi tillämpar. Man tycks inte inse att i första hand de sämst ställda i samhället drabbas av bristerna i ett alltför grovmaskigt trygghetsnät. Även byråkratin och svårigheterna att informera allmänheten om de enskilda människornas rättigheter går i första hand ut över de svaga i samhället. I alltför liten utsträckning har fastlåsningen av standardskillnaderna uppmärksamats inom en stor del av våra olika socialförsäkringar. Det finns därför, enligt min uppfattning, anledning att något närmare diskutera svagheterna i det system som vi nu tillämpar och delvis avser att komplettera under årets riksdag.

Jag vill börja med det förslag till arbetslöshetsförsäkring som regeringen avser att lägga fram. Redan av förhandsbeskeden kan man förstå att det förslaget inte kommer att ge trygghet åt alla de människor som saknar arbete. Enligt detta reformförslag kommer, såvitt jag kan förstå, människorna att bli sorterade i tre olika kategorier. En grupp får i princip full inkomstgaranti. En annan grupp får en viss grundtrygghet. En tredje grupp får ingen standardförbättring alls. I det senare fallet gäller det de människor, som enligt låginkomstutredningen inte har kunnat få något jobb. Ur centerpolitisk synpunkt är denna brist på grundtrygghet helt oacceptabel.

Svårigheterna att skapa ett rättvist skattesystem är också uppenbara. Ett pensionärspar kan i dag – för att ta ett konkret exempel – med folkpension, bostadstillägg och en skattefri extrainkomst på 1 500 kronor komma upp i en nettoinkomst på 15 000 à 16 000 kronor per år. Det finns säkert ingen som ifrågasätter det berättigade i denna standardnivå. Det allvarliga är däremot att en låginkomsttagare med motsvarande

inkomst kan få finna sig i en väsentligt lägre nettoinkomst efter skatt. I verkligheten kan en sådan familj tvingas att existera på en inkomst som är 2 000 à 2 500 kronor lägre än den tidigare nämnda pensionärsfamiljens. Det kan inte vara rimligt att någon bör leva på en standard som är lägre än den grundtrygghet som garanteras folkpensionärerna. Skattesystemet, såsom det är utformat, ger alltså olika villkor för individer med relativt låg ekonomisk standard.

Även vårt relativt nya bostadsstöd har luckor och träffar fel grupper. Det kan inte vara samhällets avsikt att spilla bort starkt begränsade resurser på höginkomsttagare som bor i privilegierade lyxvillor. I och för sig försöker regeringen reparera denna felaktighet med nya regler. Jag tillhör dem som hoppas att man lyckas. Trots den utbyggnad av bostadsstödet som regeringen föreslår kommer stora låginkomstgrupper att bo kvar i bostäder med en mycket låg och undermålig boendestandard. Inte heller med detta kompletterade bostadsstöd har vi lyckats skapa grundtrygghet för dessa människor.

Genom åtskilliga undersökningar — bl. a. låginkomstutredningen — vet man att ett stort antal människor som inte uppbär några sociala förmåner har lägre inkomst än många av dem som får sådana. Vi vet också att de schabloniserade förmånerna i många fall inte är tillräckliga men att ändå bara en mindre del av mottagarna får dessa förmåner kompletterade med socialhjälp. Det är därför naturligt att förslag om reformer som skulle garantera alla hushåll en viss minimiinkomst har lagts fram vid olika tillfällen under senare år. Det är uppenbart att en allmän inkomstgaranti inte kan åstadkommas enbart genom en liberalisering av socialhjälp. Det är både av praktiska och psykologiska skäl otänkbart att en socialhjälp av typ Stockholms sociallön skulle kunna nå alla låginkomsttagare. Det är också uppenbart att det alltjämt är många människor som avskyr att söka socialhjälp även om behoven är stora. Många accepterar hellre de ekonomiska svårigheterna och bekymren än att få den klasstämpel på sig som ligger i denna stödform. De kontrollerande och byråkratiska inslagen är psykiskt mycket påfrestande för många människor som redan har det svårt. Den kanske allvarligaste bristen i denna stödform ligger i att den kommer för sent i många fall. Ett generellt stöd skulle få en mer förebyggande effekt. De personella resurserna skulle ju kunna utnyttjas för rådgivande och stödjande verksamhet.

En rad av våra trygghetsreformer har, som jag tidigare påpekat, en utformning som för över klyftorna i inkomst av arbete till att gälla även på ålderdomen och vid sjukdom; en låg inkomst ger en låg ersättning vid sjukdom och även en låg ålderstrygghet. Strävandena att åstadkomma en utjämning inom det nuvarande systemet för våra socialförsäkringar måste anses vara otillfredsställande. ATP bevarar således i princip fördelningen mellan olika inkomstklasser. Däremot gynnas individer med kort yrkesverksam period på bekostnad av grupper med lång yrkesverksamhet. Systemet är med andra ord akademikervänligt och minst fördelaktigt för arbetare och låginkomsttagare. Genom regeln att de 15 bästa åren utgör beräkningsunderlag missgynnas grupper som har sjunkande inkomster efter 40–50-årsåldern. Arbetare t. ex. i gruvor, i skogen och inom stenindustrin med tunga och slitsamma arbeten drabbas hårdast. I och för

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Utredning om ut-
vidgning av social-
försäkringen, m. m.*

sig skulle denna exemplifiering kunna göras längre. Men det är inte nödvändigt. Den är tillräcklig för att visa att med vårt nuvarande trygghetssystem har vi inte lyckats fördela den gemensamma ekonomiska kakan jämlikt. Vårt trygghetsnät har på sina ställen alltför stora maskor. De nu tillämpade stödformerna ger inte den grundtrygghet som människorna är i behov av i olika situationer.

Vid sidan av de politiska framstötarna har en rad framstående experter på socialarbetarhåll vid flera tillfällen starkt dokumenterat att vårt trygghetssystem inte fungerar tillfredsställande. Bl. a. har socialstyrelsens chef Bror Rexed fört in debatten på tanken att samordna de nu existerande systemen till en väl fungerande enhet. Man har efterlyst en utredning i syfte att åstadkomma ett enhetligt grundtrygghetssystem i form av garanterad minimiinkomst eller allmän socialförsäkring.

I debatten om vilka metoder som är de bästa vid utformningen av en mera heltäckande grundtrygghet i samhället har framför allt två huvudtyper framhållits. Den ena brukar benämnas negativ inkomstskatt och innebär att samhället i princip kompletterar den inkomst som individerna får på annat sätt. Den andra har kallats för allmänt folkbidrag och innebär lika bidrag till alla oberoende av annan inkomst. Det senare alternativet bör dock differentieras efter ålder och hushållstyp. För att begränsa samhällets nettokostnader och för att åstadkomma en eftersträvat utjämning krävs självklart att bidraget är beskattningsbart.

Jag avser inte att i detta anförande närmare pröva vilken metod som bäst kan svara mot uppställda målsättningar. Detta arbete är i första hand en utredningsfråga. Jag skall därför slutligen nöja mig med att göra några mycket korta kommentarer till dessa två metodalternativ.

Mot den negativa inkomstskatten finns det framför allt, såvitt jag förstår, två invändningar. Dels kan det sannolikt vara svårt att fastställa den aktuella inkomsten för en ganska stor grupp människor. Dels kan det bli svårt att få ut stödet och hjälpen i rätt tid. Dessa svårigheter kan innebära att de administrativa vinsterna med en negativ inkomstskatt blir begränsade. Självklart kvarstår, såvitt jag förstår, en rad fördelar med denna metod i förhållande till det nuvarande systemet.

Ett allmänt folkbidrag bör genom sin generella form däremot väl kunna uppfylla kraven på enkelhet, snabbhet och ökade valmöjligheter. Med denna modell bör det vara möjligt att förena i princip alla samhällets stödformer. Genom att stödet kontinuerligt betalas till alla täpps de luckor till som enligt min mening är de allvarigaste svagheter i det nuvarande systemet. Denna modell ger samtidigt en effektivare utjämning till de sämst ställdas förmån. Den generella formen bör bidra till att hålla kostnaderna för administrationen av socialvården på en väsentligt lägre nivå.

En väsentlig utgångspunkt vid utformningen av ett allmänt folkbidrag bör vara att man skall kunna leva på det men normalt önska en högre inkomst. Det bör också vara konstruerat så, att det inte missgynnar arbete på deltid, vilket förutsätter en relativt låg marginals katt på låga inkomster.

Den ofta uttalade farhågan att ett folkbidrag skulle minska utbudet av arbetskraft förefaller vara i stort ogrundad, i varje fall om den

ekonomiska standarden ges en grundtrygghetsnivå. Möjligen kan det tänkas bli svårare att rekrytera arbetare till otrivsamma och hälsovådliga arbeten, vilket närmast bör ses som en fördel, såvitt jag kan förstå.

En närmare analys av vilken metod som är den lämpligaste vid skapandet av ett enhetligt grundtrygghetssystem ankommer det självklart på den parlamentariska utredningen att göra. Det finns ingen anledning att fördröja detta arbete med att invänta pågående expertutredning. En samordning av expertarbetet med den parlamentariska utredningen bör, såvitt jag förstår, vara naturlig och självklar. Det väsentliga är att utredningsarbetet snarast påbörjas och ges en politisk viljeinriktning enligt de linjer som jag försökt anföra och som skisseras i motionerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till detta betänkande.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Det är nästan exakt ett år sedan vi här i kammaren diskuterade motioner av ungefär samma innehåll som dem vi i dag debatterar. Dessförinnan hade vi varje år ända sedan 1969 diskuterat denna fråga, som gäller utredning om en allmän socialförsäkring. Jag tror därför, herr talman, att det inte finns mycket nytt att tillföra debatten i denna del, men jag vill ändå något kommentera motionen och herr Anderssons i Nybro anförande här om den negativa skatten och minimiinkomsten. Det gäller motionen 1973:1131, i vilken hemställes "att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en utredning om ett enhetligt grundtrygghetssystem i form av garanterad minimiinkomst med bredast möjliga samordning av socialförsäkringarna", som man säger.

Frågan om en garanterad minimiinkomst för alla medborgare genom ett system med s. k. negativ skatt har i många år utförligt debatterats i olika länder, och den har på grundval av motioner varit föremål för ingående behandling i riksdagen vid åtskilliga tillfällen. Ett system av detta slag, som ursprungligen aktualiserades i Amerika, innebär att alla under en viss inkomstnivå är fritagna från inkomstskatt och tillförsäkrade kontantbidrag, som efter prövning i samband med inkomsttaxeringen utgår med maximalt belopp till den som saknar egen inkomst och med reducerat belopp till den vars inkomst understiger den för alla fastställda lägsta inkomstnivån.

Vi bör komma ihåg att våra trygghetsanordningar byggts upp stegvis under en lång följd av år. De olika trygghetsanordningarna är i betydande grad samordnade; exempelvis lagen om allmän försäkring med dess samordnade skydd vid sjukdom, moderskap, invaliditet och ålderdom innefattar ett generellt verkande skydd av stor betydelse för den enskilde. Trygghetssystemet bygger på tanken att ingen hjälpsökande skall ställas utan samhällsskydd. Den största fördelen med ett system med selektiva och differentierade stödformer är att man på ett både ändamålsenligt och rättvist sätt kan styra stödet till de grupper och de enskilda som har det största behovet. Socialhjälpslagen innebär en yttersta garanti för att den enskilde inte skall lämnas utan bistånd, om han är i behov av hjälp och inte fångas upp av andra skyddsanordningar inom social- eller arbetsmarknadspolitik.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

Utredning om ut-
vidgning av social-
försäkringen, m. m.

Förslagen och idéerna om en garanterad minimistandard eller negativ inkomstskatt är ofta diffusa och oklara. I den mån dessa förslag och tankar endast innebär införandet av en grundtrygghet upp till en viss nivå kan man inte avstå från påbyggnadsanordningar av i princip samma slag som de vi för närvarande har. Detta är ingen reell lösning av låginkomstproblemet. Det är genom full sysselsättning i förening med solidarisk lönepolitik som arbetsinkomster och en rättvis fördelning skall skapas. En negativ inkomstskatt skulle innebära en brytning med denna huvudlinje.

Sammanfattningsvis vill jag understryka, att det ekonomiska utrymmet för reformarbetet bör tas i anspråk på ett annat sätt än genom införande av ett system med negativ inkomstskatt. Till de mest angelägna målen för det fortsatta socialpolitiska reformarbetet hör att förbättra arbetsmiljön genom ökat löntagarinflytande, att höja och beskatta ersättningen från sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen, att införa en allmän tandvårdsförsäkring, att bygga ut barnomsorgen, att införa en allmän förskola samt att förbättra det ekonomiska stödet till barnfamiljerna, en aktivare uppsökande verksamhet bland de sämst ställda och en kartläggning av eventuella brister i samordningen av det ekonomiska bidragssystemet.

Även om våra sociala trygghetsanordningar i grunden är tämligen enkla och i stor utsträckning bygger på principen om en garanti vid inkomstbortfall på grund av sjukdom, ålderdom etc. kan det rikt differentierade systemet av regler för olika socialpolitiska bidrag göra det svårt att i vissa avseenden överblicka systemets konsekvenser beträffande rätten till bidrag till medborgarna i olika situationer. Detta är också bakgrunden till att den år 1971 tillsatta arbetsgruppen för låginkomstfrågor föreslagit att det nuvarande socialpolitiska bidragssystemet skall bli föremål för en kartläggning i syfte att klarlägga, om nuvarande system uppvisar brister i avseende på samordning av olika bidragsformer. Den utredning som det här talas om tillsattes av socialministern i juni 1972 och håller nu på att kartlägga problemen kring dessa frågor.

Både reservanterna och utskottets majoritet är alltså ense om att det är nödvändigt att se över de socialpolitiska åtgärderna. Dessa har gång efter annan varit utsatta för utredningar och översyn och det är självfallet med hänsyn till den utbyggnad som sker. I själva sakfrågan råder således inom utskottet inga motsättningar, det är bara frågan om på vilket sätt man skall gripa sig an saken. Från majoritetens sida hävdar vi att det är nödvändigt att först göra en kartläggning och försöka få reda på i fråga om vilka punkter och avsnitt det hela inte klaffar på riktigt sätt. Det behövs ett ordentligt förarbete. Detta säger för resten också reservanterna: "Som framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen kartlägger för närvarande en särskild expertutredning, benämnd socialpolitiska bidragsutredningen, det socialpolitiska bidragssystemet. En sådan kartläggning är enligt utskottets mening en lämplig förstudie i arbetet på att klarlägga eventuella brister i avseende på samordningen av olika bidragsformer men torde inte kunna tillgodose det syfte man vill nå med motionerna." Den sista meningen är vi fullständigt överens om.

I utskottets betänkande säger vi: "Tillsättandet av en parlamentarisk

utredning för en samordnande översyn bör enligt utskottets uppfattning anstå till dess resultatet av nämnda utredningsarbete föreligger. Först då finns det förutsättningar att avgöra hur en samordning av olika bidragsformer bäst bör ske." Vi hemställer också om att kartläggningen bör utföras så snabbt som möjligt så att inte en större utredning fördröjs. Detta önskar vi att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna.

Det finns alltså i grund och botten inga skillnader i bedömningarna när det gäller nödvändigheten av att tillsätta en parlamentarisk utredning. Vi vill bara ha klart för oss på vilket sätt denna skall arbeta och på vilka punkter den i första hand bör ingripa.

Jag skulle sedan, herr talman, ytterligare kunna kommentera herr Anderssons i Nybro resonemang. Det framgick av hans anförande och det framgår också av reservationen att man vänder sig mot skattesystemet och nu också drar in ATP i sammanhanget. I fråga om ATP-systemet tror jag inte att vi kan vara överens med herr Andersson. Det ligger fast och skall också ligga fast.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande med anledning av motioner om bl. a. en utredning om utvidgning av socialförsäkringen betecknar ett framsteg jämfört med frågans behandling tidigare år. Det här är nämligen ett gammalt krav som aktualiserats, främst från vpk-håll. Kommunisterna hade med frågan om en socialersättning redan 1945, då partiet presenterade sin första programskrift om socialpolitiken.

Efter att tidigare ha avstyrkt motionsyrkanden om en allmän översyn av socialförsäkringssystemet med att "tiden ännu inte är mogen" eller att "frågan är för tidigt väckt" understryker utskottet i årets betänkande angelägenheten av att den pågående expertutredningen bedriver sitt arbete skyndsamt så att den i motionerna äsyftade större översynen av socialförsäkringssystemet inte fördröjs.

Detta betraktar jag som ett uttryck för att socialförsäkringsutskottet nu definitivt har tagit ställning för det man även tidigare bejakat, nämligen att det finns behov av en allmän översyn. I tidigare års betänkanden har man nämligen talat om att "ojämnheter inte kunnat undvikas och att det kan finnas brister när det gäller samordningen av olika bidragsformer inom socialpolitiken". Årets utskottsbetänkande andas också förståelse för det accepterande av behovet av en allmän översyn, som den i denna debatt tidigare åberopade arbetsgruppen för låginkomstfrågor gav uttryck för i sin framställning till chefen för socialdepartementet i juni 1972, när den föreslog att det nuvarande bidragssystemet "blir föremål för en kartläggning i syfte att klarlägga om nuvarande system uppvisar brister i avscende på samordningen av olika bidragsformer".

För vår del accepterar vi att den utredning som tillsatts i anslutning till

denna framställning från arbetsgruppen får lägga fram sitt resultat och att en större översyn därefter vidtas. En sådan översyn måste enligt vår mening inte bara gälla samordningen utan också, om det skulle visa sig finnas behov av det, en utökning av bidragsformerna, allt inordnat under en allmän social försäkring. Det nu pågående utredningsarbetet är begränsat till att belysa bristerna i samordningen av gällande bidragsformer. Resultatet av detta kan med fördel läggas till grund för det mer omfattande utredningsarbete som vi förespråkar.

Vi har i såväl årets motion som i tidigare motioner i den här frågan påvisat ett antal luckor i det nuvarande trygghetssystemet som vi menar att en utredning om en allmän social försäkring måste ta upp. Dit hör frågan om ersättning vid arbetslöshet när andra former av ersättning inte träder in. Dit hör också frågan om unga handikappades rätt till en högre levnadsstandard genom en särskild förtidspension. Dit hör vidare en sådan fråga som den om rehabiliteringsersättning, ett förslag till ersättning för utgifter vid alla former av genomgången rehabilitering liksom vid anskaffning av proteser, tekniska hjälpmedel osv. Alla dessa förslag har vi tidigare utförligt argumenterat för, och vi förutsätter att den utredning, som ganska snart måste bli tillsatt efter det beslut som riksdagen i dag skall fatta, även ser över dessa delar.

Jag vill också betona att den kommande utredningen enligt vår mening inte bara skall omfatta det statliga socialförsäkringssystemet utan även beröra kommunernas socialhjälp och därigenom också frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Ett samarbete med den utredning som redan pågår om den senare frågan bör därvid kunna förutsättas.

Den expertutredning som nu sker kan ge ett värdefullt basmaterial som belyser dagens situation på socialförsäkringsområdet. Är detta material tillräckligt inträngande så kan redan det innebära ett påskyndande av arbetet med den större översyn som vi länge verkat för. En översyn som alltså tränger djupare in i systemet och tar fram områden där det nuvarande systemet är otillräckligt.

Självfallet måste utredningsarbetet också gälla socialförsäkringens administrativa sida. Vi har i tidigare års motioner pekat på den byråkrati som alltför ofta präglar handläggningen av frågor som rör hjälp åt enskilda behövande.

Denna omfattande utredning skall givetvis syfta till att införa en allmän social försäkring av den typ vi skisserat i vårt förslag. Vi tror inte att en sådan försäkring någonsin kan bli så fulländad inom det samhällssystem vi har att den helt avlägsnar behovet av kartläggningar och utredningar som syftar till att göra systemet bättre. Men sådana kartläggningar och utredningar skulle i framtiden kunna utföras inom ramen för det nya systemet och därigenom få en helt annan karaktär än den flora av utredningar på det socialpolitiska området som arbetat under årens lopp.

Med ett ytterligare understrykande av ordet ”skyndsamt” i socialförsäkringsutskottets avslutande stycke ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Vårt socialförsäkringssystem har byggts upp under mycket lång tid. Vi fick folkpensionen redan 1913, sjukförsäkringen blev obligatorisk 1955; vi fick en yrkesskadeförsäkring så tidigt som 1918 och ATP kom 1960. Vi har också en frivillig arbetslöshetsförsäkring som dock erhåller mycket kraftig subvention av allmänna medel. Det är alltså ett 60-årigt reformarbete som har pågått här.

Men under den tiden fram till i dag har det praktiskt taget inte bedrivits någon som helst forskning på detta område. Det har inte skett någon utvärdering av vårt socialförsäkringssystem. Det är sannerligen på tiden att vi nu tar itu med en utredning om hur detta system fungerar och vad man kan göra med det.

Talarna före mig har talat om låginkomstutredningen, om folk som har det besvärligt här i landet och som får leva på låg inkomst. Det finns människor som har hamnat mellan paragraferna så att säga och som blir illa tillgodosedda. Vi har våra invalider, t. ex., som i pensionshänseende faktiskt har kommit på skuggsidan osv.

Egendomligt nog finns det också folk som har fått för mycket i det här systemet just på grund av bristande samordning mellan olika bidragsformer. Det finns fall där enskilda människor fått 50 000 eller 60 000 kronor om året i socialhjälp. De är inte många och har ingen betydelse i systemet som sådant, men det har irriterat folk och det är också exempel på dålig samordning mellan olika former.

Jag skall bara avslutningsvis, herr talman, be att få citera ett litet stycke ur en artikel som är skriven av professor Ingemar Ståhl. Han är professor vid Lunds universitet och har varit praktiskt verksam som ekonomisk expert i försvarsdepartementet och finansdepartementet. Han har också arbetat vid OECD:s direktorat för arbetsmarknadsfrågor. Det är alltså en person som är mycket kunnig på det här området. Han skriver:

”Men även om man kan konstatera att man på alla väsentliga områden genom kollektiva beslut och obligatoriska försäkringar skapat en individuell trygghet som kanske inte är möjlig genom vanligen förekommande institutioner eller organisationer i en decentraliserad marknadsekonomi behöver detta inte innebära att de nuvarande socialförsäkringarna utgör perfekta och för framtiden oföränderliga lösningar. Tvärtom kan man hävda att de väsentliga politiska insatserna hittills främst inriktats på att *räcka* olika områden, dvs. att få någon form av allmän försäkring till stånd. Denna inriktning har ofta inneburit att den interna *konstruktionen* av försäkringssystemen blivit onödigt grov och gett upphov till en rad icke förutsedda eller icke önskvärda bieffekter och incitament. Ett framtida reformarbete kan således innebära en successiv översyn av försäkringarna för att undersöka hur effektiva de verkligen är med avseende på riskspridning och vilka verkningarna är på inkomstfördelning och individuella incitament.”

Detta är ett verkligt starkt argument för att vi skall göra en sådan här översyn av vårt socialförsäkringssystem.

Herr talman! Man kan kanske säga att skillnaden mellan utskottets skrivning och reservationen inte är så särskilt stor, men om fru Marklund verkligen vill ha en garanti för att det skall ske något på detta område,

*Utredning om ut-
vidgning av social-
försäkringen, m. m.*

skall hon rösta med reservationen Den har en klarare viljeyttring att någonting skall ske på detta område.

Med de orden, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Herr Ringaby har väl rätt i att detta är ett av de fall då skillnaden mellan en utskottsmajoritet och en grupp reserveranter är närmast härfin. Man kan även säga att reservationen innebär en något starkare markering av en politisk vilja än utskottsbetänkandet. I övrigt är egentligen de båda grupperna rätt överens i sak.

Jag vill ändå, herr talman, peka på att detta betänkande från socialförsäkringsutskottet i och för sig är en illustration till det problem som betänkandet behandlar. Den uppmärksamme läsaren har väl lagt märke till att betänkandet behandlar motioner från tre partier. Även reservationen bärs upp av representanter för tre partier. Men det är inte samma tre partier i båda fallen. Det finns motioner från centerpartihäll, från folkpartihäll och från vänsterpartiet kommunisterna. Sedan finns det en reservation från representanter för moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet i utskottet.

Nu är det så, herr talman, att det faktiskt finns en motion från moderata samlingspartiet också — t. o. m. en stor partimotion. Av arbetstekniska skäl kommer riksdagen emellertid att få behandla den motionen vid ett annat tillfälle, nämligen när socialutskottets betänkande i ärendet kommer upp till behandling; i dag behandlar vi ju socialförsäkringsutskottets betänkande. I den motionen förs precis samma resonemang om brister i samordningen av trygghetssystem och annat som i de motioner som diskuteras i dag. Det är bara det att i det konkreta yrkande som framställs i moderata samlingspartiets motion har exemplet — låt oss kalla det så — valts bland stödsystem som faller under socialutskottet och inte under socialförsäkringsutskottet. Det är bostadstilläggen och socialhjälpens som där särskilt diskuteras.

Jag tycker att detta förhållande att alldeles samma fråga måste behandlas i två omgångar skilda från varandra visar att det här finns en brist på samordning som ibland får lustiga konsekvenser. I moderata samlingspartiets motion har vi bl. a. pekat på det förhållandet att de allra sämst ställda barnfamiljerna i Sverige, de som är hänvisade till att helt eller delvis leva på socialhjälp, de har varit ställda utanför de ekonomiska förbättringar för barnfamiljer som riksdagen under de senaste åren har fattat beslut om i form av förbättrade bostadstillägg — och detta helt enkelt på grund av en samordningsteknik som innebär att bostadstillägg avräknas från socialhjälpbeloppet. Om bostadstillägget är större eller mindre spelar ingen roll. Det avräknas, och man behåller vad man hade. När riksdagen avsiktligt försökt att förbättra barnfamiljernas situation så har de ekonomiskt allra svagaste i stor utsträckning hamnat vid sidan på grund av en teknik för samordning som inte är ändamålsenlig.

Jag har, herr talman, velat nämna detta för att visa att insikten om att vi här har att göra med ett socialpolitiskt problem som till stor del är av teknisk natur men får sakligt och mänskligt besvärliga effekter, den insikten är ännu klarare i riksdagen än som vid första påseendet framgår

Onsdagen den
7 mars 1973*Utredning om ut-
vidgning av social-
försäkringen, m. m.*

av det utskottsbetänkande vi har att behandla.

Jag vill till sist säga, herr talman, att jag delar fru Marklunds förhoppning om att insikten i själva verket är så bred, att någonting tämligen snart kommer att göras för att få en bättre samordning till stånd.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag har i mitt första anförande motiverat varför vi från vpk:s sida har godtagit den form av viljeyttring som kommer till uttryck i den nuvarande utskottsmajoritetens skrivning. Vi har inte alls på något sätt gått ifrån vårt krav om en utredning av mera omfattande slag. Tvärtom har vi funnit att en sådan redan från början kunde få möjlighet att arbeta snabbt och effektivt om den nu pågående expertutredningens material lades till grund för arbetet. Vi betraktar alltså den här skrivningen med ordet "skyndsamt" såsom ett markant fall framåt jämfört med tidigare års hänvisningar till att tiden inte skulle vara mogen, och vi har därför funnit det realistiskt att ansluta oss till den.

Även om skillnaden mellan utskottets skrivning och reservationen är mycket hårfin som här sagts -- har vi i reservationen ändå sett sådant som vi inte är helt överens om. Där talas det t. ex. om att påverka kartläggningsarbetet så att det blir så fullständigt som möjligt. Vi har visat på konkreta pusselbitar som måste passas in i ett framtida system.

I reservationen berörs också frågan om minimiinkomst och negativ skatt. Det avgiftstänkande som förefaller att ligga bakom en del av detta resonemang har vi också åtskilliga betänkligheter emot. Vi har ju yrkat på att en socialförsäkring av det slag som vi skisserat främst skall finansieras via statsbudgeten.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservationen av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservationen av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 165
Nej — 151
Avstår — 4

Onsdagen den
7 mars 1973

*Lika folkpensions-
förmåner oberoende
av civilstånd*

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 8 i anledning av motioner om lika folkpensionsförmåner oberoende av civilstånd.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Vid ett flertal tillfällen har från pensionärshåll rests kravet om lika folkpensionsförmåner oberoende av civilstånd. Kravet har också under flera år förts fram i riksdagen. Argumenten för lika folkpensionsförmån för vardera av pensionsberättigade makar har varit att deras levnadsomkostnader praktiskt taget är lika. Tidigare har det möjligen funnits skäl till differentiering beroende på kostnaden för bostaden, dvs. hyran. Det argumentet har inte längre relevans eftersom hyresutvecklingen lett till att samhället har fått ta på sig allt större del av pensionärernas hyror. I stort sett torde det förhålla sig så att kommunerna svarar för pensionärernas bostadskostnader.

Däremot finns det flera principiella skäl som talar för att avskaffa den nuvarande skillnaden i pensionsförmåner. Det är då först och främst hyran, men också skattereformen som genomfördes 1970 och som innebär att man har att betala lika skatt oberoende av civilstånd. Vi har ingenting att invända mot den reformen, men vi anser att i konsekvens med att riksdagen genomförde den borde man ha genomfört den reform som nu står på dagordningen. En sådan uppfattning har också kommit till uttryck praktiskt från riksdagens sida när man har beslutat att pensions-tillskotten skall vara lika oberoende av civilstånd.

Utskottsskrivningarna har blivit alltmer positiva, och år 1972 sade utskottet i sitt betänkande att lika pensionsförmåner var en välmotiverad reform för att öka jämlikheten.

Vi har nu i vår motion påtalat att pensionsålderskommittén inte förpliktigas att ta upp denna fråga i något sammanhang.

Vi undrar från vänsterpartiet kommunisterna när dessa positiva utskottsbetänkanden skall leda till något resultat. Vi har frågat hur man ämnar genomföra reformen, om man inte vill börja med en etapp, och vi vill se en fastställd tidsplan för genomförandet.

Jag vill nämna att vi förra året framställde ett yrkande om att man fr. o. m. den femte etappen av planen för pensionstillskotten, dvs. fr. o. m. den 1 juli 1973, skulle ha genomfört full jämlikhet på detta område. Yrkandet avslogs, men likväl uttalade sig utskottet positivt i princip för lika pensionsförmåner oberoende av civilstånd.

När vi nu återkom även vid årets riksdag avstod vi från att yrka på ett visst datum för reformens genomförande. Vi gav emellertid uttryck för vår uppfattning att någon utredning i vedertagen mening inte erfordras. Vi har begärt ett förslag och en tidsplan, men vi är självfallet också på det klara med att det fordras vissa överväganden. Vi har skrivit att vi vill ha en skyndsam utredning, och jag vill understryka det här.

I årets utskottsskrivning har man, jämfört med föregående års skrivning, tagit ännu ett steg framåt i och med att man talar om en utredning och inte enbart skriver att principiella skäl talar för en reform. Det står i utskottsskrivningen bl. a. följande: "Med hänsyn till att

bestämmelserna i sin nuvarande utformning leder till resultat som från rättvisesynpunkt är otillfredsställande anser utskottet sig emellertid böra förorda att spörsmålet om lika pensionsförmåner för gifta och ogifta nu blir föremål för en närmare prövning." Vidare ställer utskottet vanliga krav om en allsidig utredning med avvägning av kostnaderna osv. Vi inom vänsterpartiet kommunisterna vill binda utskottet vid denna skrivning och kommer uppmärksam att följa vad som händer i praktiken.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 27 Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 6 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till arkiv, museer m. m. jämte motioner.

Punkterna 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Lades till handlingarna.

§ 28 Utbildning inom kulturområdet

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 1 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till utbildningsdepartementet samt till utbildning inom kulturområdet jämte motioner.

Herr TREDJE VICE TALMANNEN yttrade:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen framställles yrkanden beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställdes särskilda yrkanden.

Punkten 1

Utbildningsdepartementet

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under punkten A 1 (s. 11) föreslagit riksdagen att till Utbildningsdepartementet för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 11 359 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1290 av herrar Magnusson i Borås (m) och Komstedt (m) vari, såvitt nu var i fråga,

Onsdagen den
7 mars 1973

*Utbildning inom
kulturområdet*

hemstälts att riksdagen beslutade att till Utbildningsdepartementet för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 och med avslag på motionen 1973:1290 i denna del till Utbildningsdepartementet för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 11 359 000 kronor.

Reservation hade avgivits

1. av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 och med bifall till motionen 1973:1290 i denna del till Utbildningsdepartementet för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor.

Punkten 11

Bibliotekshögskolan: Undervisningsmateriel m. m.

Kungl. Maj:t hade under punkten B 68 (s. 161-162) föreslagit riksdagen att till Bibliotekshögskolan: Undervisningsmateriel m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 650 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:732 av herr Wikström m. fl. (fp, c) vari hemstälts att riksdagen till Bibliotekshögskolan: Undervisningsmateriel m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 och med avslag på motionen 1973:732 till Bibliotekshögskolan: Undervisningsmateriel m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 650 000 kronor.

Reservation hade avgivits

2. av herrar Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Richardson (fp), Elmstedt (c) och Johansson i Skärstad (c) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 och med bifall till motionen 1973:732 till Bibliotekshögskolan: Undervisningsmateriel m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! I årets allmänpolitiska debatt kunde jag konstatera, att begränsningen av utgiftsökningarna i 1973/74 års statsbudget var i vad gäller utbildnings- och kulturområdena liksom föregående år nästan järnhård. Visserligen stiger enligt budgeten utgifterna en hel del i kronor, men förutom av penningvärdets fortsatta fall är praktiskt taget detta bara följdens dels av genomförandet av redan fattade beslut, dels av automatiken i kostnadsökningarna. Föga eller intet utrymme kan ges åt

Onsdagen den
7 mars 1973*Utbildning inom
kulturområdet*

reformarbete eller nyskapelser. Några kvalitetshöjningar blir det inte fråga om.

Vi i moderata samlingspartiet accepterar det finansiella tvångsläget. Vi godtar utgiftsbegränsningarna, motionerar inte om anslagshöjningar och biträder inte heller andras motioner om anslagsökningar. Vi menar t. o. m. att budgeten på några punkter med hänsyn till den finansiella situationen kanske kunde ha varit ännu stramare. Vilka punkter det rör sig om kommer att framgå under den fortsatta behandlingen av statsverkspropositionen.

På alla områden av den statliga verksamheten bör man ju – det är närmast en självklarhet att säga det – allvarligt pröva möjligheterna att begränsa utgifterna och ta till vara de besparingsmöjligheter som kan uppletas. Utbildningsdepartementets ansvarsområde får inte utgöra ett undantag, och utbildningsdepartementet självt bör i det trängda läget föregå med gott exempel. I motionen 1290 framhålles att det nu bör vara möjligt för utbildningsdepartementet att efter omdisponering av personal och rationaliseringar fullfölja sina arbetsuppgifter inom en i förhållande till nuläget begränsad kostnadsram.

Vi reserverar delar motionärernas uppfattning att det bör vara möjligt, under alla förhållanden på sikt, att företa kostnadsinskränkningar. Visserligen tillkommer en del nya uppgifter för departementet, men samtidigt måste en rad andra och inte så få uppgifter undan för undan bortfalla, gällande t. ex. grundskolan och gymnasieskolan, för vilka det organisatoriska reformarbetet i det närmaste slutförts.

Utskottets majoritet anser för sin del att det inte är lämpligt, som det heter, att nu besluta om en inte obetydlig begränsning av utbildningsdepartementets personalorganisation. Och visst kan man ha den uppfattningen, men å andra sidan kan det inte heller vara realistiskt att för departementet ange – det är ju ett förslagsanslag det rör sig om – en lägre riktpunkt för vad verksamheten inom utbildningsdepartementet bör få kosta. Måhända kan det visa sig omöjligt, även om allvarliga ansträngningar görs, att omedelbart uppnå det uppsatta sparmålet. Inriktningen bör dock anges och färdvägen stakas ut. Kulmen i fråga om arbetsbelastning bör ha nåtts nu och passerats.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen 1 vid utbildningsutskottets betänkande nr 1.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det finns i dag på många håll en stark oro för utvecklingen inom skolan. Lärare – inte minst i storstäderna – upplever disciplinproblem och tycker sig vara utan stöd från utbildningsmyndigheterna. Elever känner stress, vantrivsel och konkurrens i skolarbetet. Föräldrar är rädda för att deras barn skall komma bort i den anonymitet som skapas av stora skolor. Avnämare av olika slag klagar på kunskaperna hos dem som nyss lämnat skolan.

Denna oro kan inte negligeras. Den kan ibland tyckas obefogad men måste tas på allvar – inte bara i ord utan också i handling. Kritiken får inte viftas bort med patenterade fraser utan måste noga prövas och värderas.

Det är naturligt att i dag i samband med behandlingen av anslagen till utbildningsdepartementet, skolöverstyrelsen och det obligatoriska skolväsendet dröja ett tag vid den aktuella skolsituationen och regeringens handlande. I mitt anförande skall jag i första hand ta upp några frågor med anknytning till utbildningsutskottets betänkande nr 1, som nu behandlas. Andra företrädare för folkpartiet kommer i senare debatter i dag att ta upp andra aspekter.

Några reflexioner om utbildningsbudgeten kan lämpligen knytas till denna årets första debatt om utbildningshuvudtiteln. Den har fått mycket låga betyg i fackpressen. Rubrikerna talar sitt bistra språk. "Mager skolkost", skriver Skolledaren. "Hårt prutad budget tar upp inre frågor som inte kostar pengar", rubricerar Lärartidningen sin sammanfattning. Universitetslärarförbundets tidning skriver att årets statsverksproposition knappast kan göra någon människa glad och rubricerar sin betraktelse "Inte ens en ljusglimt". SACO-tidningen vitsar med Sträng prioritering och Strängs prioritering. Alla tidningarna konstaterar att i år har utbildningssektorn blivit osedvanligt utsulten.

På många punkter är ökningarna så blygsamma att de inte ens täcker de automatiska lönestegringarna. Många institutioner tvingas i praktiken räkna med nedskärningar av sin verksamhet. Inför utbildningsutskottet har både skolöverstyrelsens generaldirektör och universitetskanslern yppat farhågor framför allt för den pedagogiska sektorn av skolans och universitetens ansvarsområden.

Det är uppenbart att statsråden Carlsson och Moberg i år haft särskilt svårt att beveka finansministern. För man måste väl ändå utgå från att deras och departementets ambitioner har legat avsevärt högre än vad man nu kan utläsa av budgeten.

Det är likaledes uppenbart att departementet på ett tidigt stadium har resignerat inför möjligheterna att prestera några förslag som innebar att man skulle kunna karakterisera årets budget som reforminriktad. I gengäld har man koncentrerat sina ansträngningar till att med ord täcka bristen på pengar. Uppfinningsrikedomen är stor när det gäller att motivera nedskärningar och avslag. Reservationer blir räddningsplankor, automatiska uppräknings utmålade som stora satsningar. Bakom korta formuleringar döljer sig stora och olösta problem, stundom antydda, oftast oredovisade.

Huvudgreppet är att hänvisa till utredningar. Pagar det inte någon utredning, aviserar man en sådan. Sällan eller aldrig har en huvudtitel i en svensk statsverksproposition varit så dominerad av hänvisningar till utredningar. Det är SISK och SIA, U 68 och SSK, SVUX och FNYS, LUP och LUK, TRU och RUT, Fövux och FOJO, studiemedelsutredningen, kompetensutredningen, folkhögskoleutredningen, länskolnämndsutredningen, forskningsrådsutredningen osv.

Ett första led i utbildningsdepartementets utredningsteknik är att dröja så länge som möjligt, innan man utfärdar direktiv för och utser ledamöter i en aviserad utredning. Utredningen om dansarutbildning har aviserats i tre år med påföljd att vi nu står inför ett vacuum på denna utbildningssektor, ett förhållande som jag har påtalat i en motion som utskottet i detta betänkande behandlat mycket välvilligt.

Så länge utredningarna pågår är allt frid och fröjd. Då kan de begagnas som ett slags allmänna – jag höll nästan på att säga – ”slasktrattar”, i vilka man häller alla problem. Alltid tystnar kritiken under något eller några år.

Svårare blir det genast när utredningarna är färdiga och man i departementet skall ta ställning till deras förslag och förbereda propositioner. En modell är då att undvika att bestämma sig. SISK begravs för gott i årets statsverksproposition. Ett dyrbart utredningsarbete lämnar efter sig ett stort antal promemorior och inga resultat. En annan utredning får ta över.

SULU:s förslag om ungdomsledarutbildning skulle kosta pengar, och därför tillsätter man snabbt en ny utredning, som skall motivera ett uppskjutande av denna reform, som så länge efterlysts av ungdomsorganisationerna.

Det bästa exemplet på den markanta handlingsförlamningen inom utbildningsdepartementet är handläggningen av betygsfrågan. Regeringen gav i oktober 1969 skolöverstyrelsen i uppdrag att se över betygen. I februari 1971 avgav SÖ:s betygsgrupp sina förslag. Därpå beslutade regeringen – i strid med skolöverstyrelsens förslag och utan att höra riksdagen – att införa relativa betyg även på gymnasieskolans yrkesinriktade linjer. SÖ:s förslag var ute på remiss under mer än ett år. Omkring 600 remissvar kom in. Efter detta omarbetades förslaget fullständigt av SÖ, som presenterade en helt ny modell. Den åsidosätts av utbildningsministern som – hör och häpna – efter allt utredande nu tillsatt en ny betygsutredning.

Folkpartiet föreslog i fjol ett system där godkännandepincipen återinföres och centrala prov anordnas även på de tvååriga linjerna. Båda dessa krav återfanns i SÖ:s förslag. Men regeringen kan och vågar inte ta ställning.

Ett bevis för att utbildningsdepartementet verkligen har fastnat i utredningskvarnen är en skrivelse från statssekreteraren i departementet till ordförandena och sekreterarna i samtliga kommittéer inom departementets verksamhetsområde. Denna skrivelse, som kom för en vecka sedan, påpekar att belastningen på utbildningsdepartementets kommittéanslag under senare år har ökat mycket starkt. Det är därför enligt statssekreteraren nödvändigt att kraftigt begränsa kommande utgifter på kommittéanslaget. Kommittéerna måste iakta största återhållsamhet. Fördens skull skall nyanställningar om möjligt undvikas, antalet dagarvoden hållas så lågt som möjligt – vilket innebär en begränsning av arbetsförutsättningarna –, antalet sammanträden utanför Stockholm begränsas och statistiska undersökningar och motsvarande ifrågakomma endast i mycket trängande fall. Denna skrivelse är om något en bekräftelse på att utredningsglädjen i departementet nu har svällt så, att man tvingats begränsa arbetet inom de utredningar departementet självt tillsatt.

Utbildningshuvudtiteln är alltså ytterst mager i år. Handlingskraften begränsar sig till tillsättning av utredningar. Det pedagogiska reformarbetet stannas upp. De två ansvariga statsråden skjuter problemen framför sig. Bristen på pengar är beklaglig men kanske begriplig. Men bristen på

initiativ och handlingskraft kan inte ursäktas.

Det råder enighet om att yttre reformer nu måste anstå. Men de inre reformerna är så mycket mer angelägna. Resurser måste ställas till förfogande för skolans inre arbete och för pedagogisk forskning och utveckling.

Nå, den svenska skolan och universiteten överlever naturligtvis årets budget. Men tecknen är illavarslande, när ansvariga statsråd inte kan hävda sitt departements intressen i förhållande till andra, när de saknar gehör hos finansministern och när de inför avgörande problem står handfallna och rådvilla.

Herr talman! I anslutning till detta betänkande finns en reservation från folkpartiet och centern om anslaget till bokinköp för bibliotekshögskolan i Borås. Denna fråga har nu varit följetong några år, och det är uppenbart att departementschefen tappat intresset för biblioteksutbildningen i och med att utlokaliseringen var genomförd. Lärare, styrelseledamöter, elever och bibliotekarier ute i landet klagar högljutt över att bibliotekshögskolan från början varit missgynnad och fortsätter att vara det när det gäller elementära resurser. Man kan snåla med mycket men knappast med böcker när det gäller bibliotekarieutbildningen! Den magra tilldelningen här är ännu ett tecken på ointresset i departementet för bibliotekarieutbildningen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr SUNDGREN (s):

Herr talman! Det är inget fel, som herr Nordstrandh framhöll i sitt anförande, att man allvarligt prövar möjligheter att begränsa de statliga utgifterna och ta till vara de besparingsmöjligheter som kan finnas. Men moderaternas reservation går ut på att minska anslaget till utbildningsdepartementet till 10 miljoner kronor och därmed jämnt. Det kan inte anses vara någon allvarlig prövning. Utskottsmajoriteten är något förvånad över detta lättvindiga sätt att föreslå besparingar. Herr Nordstrandh nämnde nu försiktigtvis i sitt anförande att detta kan vara någon form av inriktning, att man måste bli mer sparsam.

Om man följde förslaget att minska anslaget till departementet till jämnt 10 miljoner kronor skulle det innebära en minskning av antalet anställda med ca 15 – och detta i ett departement där man redan tidigare har genomfört en långtgående decentralisering. Trots de stora skolreformer som genomförts under 1960-talet har antalet tjänster inte nämnvärt ökat inom departementet, vilket även är ett av motiven för att man nu eventuellt skall göra vissa omplaceringar. Vi vet också alla att detta departement har många viktiga frågor att bereda i framtiden. Jag kan nämna forskningsfrågorna och vuxenutbildningsfrågorna, som är inne i en period av stark utveckling. Vidare har vi hela dimensioneringen och lokaliseringen av en helt ny organisation för den eftergymnasiala utbildningen, där U 68 inom kort kommer att lägga fram förslag. Och på vuxenutbildningsområdet får man nu över utbildningen i svenska för

invandrare från inrikesdepartementet.

Det här betänkandet behandlar kulturfrågor i stor utsträckning, och utbildningsdepartementet är inte minst ett departement som har att svara för hela den stora kulturella sektorn. Vi vet ju alla att det skall satsas ordentligt på den under 1970-talet – kulturrådets betänkande är nu ute på remiss. Det finns alltså all anledning att yrka bifall till utskottsmajoritetens mer seriösa förslag på punkten 1.

Herr Wikström höll ett allmänt skolpolitiskt anförande, som borde ha utmynnat i att han – till skillnad från herr Nordstrandh, som vill minska anslaget till utbildningsdepartementet – hade velat öka anslaget avsevärt. Nu slutar hans reservation med ett förslag om en ökning av anslaget till bibliotekshögskolan i Borås med 450 000 kronor. Regeringen har höjt anslaget med 200 000 kronor. Majoriteten i utskottet anser sig med tanke på det budgetläge som vi har inte kunna tillstyrka en så kraftig ökning som man har föreslagit i reservationen 2. Vi har stannat för en uppräkningsmed nära 50 procent.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter i utbildningsutskottets betänkande nr 1.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	277
Nej	–	36
Avstår	–	2

Punkterna 2–10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wikström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Pedagogiskt utveck-
lingsarbete inom
skolväsendet*

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 11 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Wikström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wikström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 200
Nej — 114
Avstår — 2

§ 29 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 2 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m. jämte motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 30 Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 3 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet jämte motioner.

I propositionen 1973:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) hade Kungl. Maj:t under punkten D 7 (s. 203–208) föreslagit riksdagen att till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 24 125 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna 1973:725 av herrar Stålhammar (fp) och Enlund (fp) samt 1973:924 av herr Wikström m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen under åttonde huvudtiteln anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1973/74 anvisade 2 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t begärt.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 och med avslag på motionen 1972:924 till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 24 125 000 kronor,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:725.

Reservation hade avgivits av herrar Wikström (fp), Larsson i Staffans-
torp (c), Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c) och Stålhammar (fp) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 och med bifall till motionen 1973:924 till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 26 125 000 kronor.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande medel till länskolnämnderna för kostnader för viss mindre försöksverksamhet i skolväsendet av herr Stålhammar (fp).

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Frågan om utvärdering av de stora skolreformerna var den skolpolitiskt viktigaste frågan för ett par år sedan. Bakgrunden var den att skolan i grund reformerats men att man visste ytterst litet om i vilken utsträckning de uppställda målen uppnåtts. All erfarenhet tydde på att det fanns betänkliga brister.

Oppositionens krav på en sådan utvärdering – eller ett instrument för utvärdering – tillgodosågs i viss mån genom ett riksdagsbeslut våren 1971. Enligt detta skulle den pedagogiska nämnden inom skolöverstyrelsen reorganiseras och förstärkas – bl. a. med parlamentariker – och uttryckligen få som huvuduppgift att just bevaka dessa frågor. Denna lösning var emellertid en kompromiss och åtminstone från folkpartiets sida accepterad utifrån insikten om att den då var den enda möjliga lösningen. Den var med andra ord inte idealisk men ändock acceptabel om vissa villkor uppfylldes.

Jag framhöll i plenardebatten att om denna reform inte skulle bli enbart en skenreform utan av verklig betydelse och därmed fylla de syftemål som vi eftersträvat fordrades åtminstone två ting: ”dels att nämnden har reella möjligheter att självständigt och med god insikt i den aktuella situationen på skolans område besluta om utvärderingsundersökningar, dels att tillräckliga resurser för att effektuera sådana beslut finns”.

Pedagogiska nämnden har nu varit i verksamhet ett och ett halvt år. Det finns därför anledning att fråga sig om den fyllt de uppgifter som den avsågs få. Det är visserligen för tidigt att försöka sig på att ge ett uttömmande svar, men jag vill ändå något beröra frågan.

Vad beträffar relationerna till skolöverstyrelsen vill jag gärna som min personliga uppfattning framhålla att det inte finns någon anledning till klagomål. Vi har tvärtom mötts av stor förståelse för våra uppgifter och av stor beredvillighet i fråga om nödvändig information. En stor del av nämndens hittillsvarande arbete har bestått i orientering kring de aktuella problemen och i diskussioner om nämndens arbetsformer. Dessa har nu fastställts. Jag vill ta tillfället i akt och upplysa om att pedagogiska nämnden kommer att årligen publicera en utvärderingsrapport, omfattande dels en kommenterad redogörelse över utfört utvärderingsarbete, dels en kommenterad redovisning ämnes- och stadievis av resultat på standardprov i grundskolan och centrala prov i gymnasieskolan. Detta finner jag vara mycket värdefullt, men det finns också anledning att betona hur komplicerat och svårt utvärderingsarbetet är.

Det finns en speciell svårighet som kan vara värd att uppmärksamma,

Onsdagen den
7 mars 1973

Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet

nämligen den tidsutdräkt som är svår att komma ifrån när det gäller flertalet forskningsprojekt. Själva beslutsprocessen inom skolöverstyrelsen tar avsevärd tid. Genomförandet av ett projekt tar sällan mindre än ett eller ett par år – ofta ännu längre tid. Detta innebär att avsevärd tid kan förflyta från det undersökningen projekterades till dess rapporten är klar. En konsekvens av detta måste bli dels att man måste akta sig för att binda sig för långa och kostnadskrävande projekt, dels att den reguljära utvärderingen av skolans verksamhet måste ske på annat sätt än genom särskilda forskningsinsatser. Den stab av inspektörer som skolöverstyrelsen har, både de egna gymnasiainspektörerna och länskolnämndernas skolinspektörer, bör kunna ge aktuell, allsidig och sakkunnig information om läget inom skolan.

Vad det andra villkoret beträffar – att tillräckliga resurser ställs till förfogande – finns det tyvärr anledning att uttala stor besvikelse. Skolöverstyrelsen har tidigare framhållit att det vore rimligt att anslaget till forskning och utvecklingsarbete uppginge till 1 procent av driftkostnaderna. Pedagogiska nämnden delar den uppfattningen. Inför petitaarbetet våren 1972 ansåg man sig dock, bl. a. av statsfinansiella skäl, böra stanna för ett lägre anslag och förordade en måttlig höjning av det utgående anslaget, nämligen med 8 miljoner till 31 miljoner kronor. Skolöverstyrelsen följde nämndens rekommendation. Det bör uppmärksammas att 1 procent av driftkostnaderna skulle ha inneburit ungefär 58 miljoner kronor.

Den blygsamma höjning av forsknings- och utvecklingsanslaget som skolöverstyrelsen föreslagit har emellertid prutats ned så starkt – från 8 miljoner till drygt 1 miljon kronor – att den nominella ökning som föreslås inte ens täcker kostnadsstegringen. Detta är helt oacceptabelt. Det rimmar illa med det beslut som togs våren 1971 och innebär i realiteten att en av förutsättningarna för den uppbyggnaden eliminerats.

Det finns anledning att nu efter ett par år se utvecklingen i ett något längre perspektiv. Anslaget till forskning och utvecklingsarbete ökade kraftigt under 1960-talet och har med all säkerhet betytt mycket för skolreformernas genomförande. Statsrådet Carlsson förklarade i sin första statsverksproposition att denna utveckling borde fortsätta. "Enligt min mening", framhöll han, "hör en fortsatt utbyggnad av utvecklingsarbetet inom skolan till de mest angelägna ändamålen inom skolväsendet."

Den faktiska utvecklingen har emellertid blivit en helt annan. De nominella ökningarna av utvecklingsanslaget har minskat successivt och utan minsta undantag år från år. I 1970 års statsverksproposition föreslogs en ökning på 4 500 000 kronor. Under de följande åren har uppräknningen varit 2 440 000, 2 385 000 och nu senast 1 150 000 kronor. Sammanlagt har anslaget således ökat med endast 5 975 000 kronor på tre år. Den ökningen har inte alls skapat utrymme för den utbyggnad av utvecklingsarbetet som utbildningsministern ställde i utsikt i 1970-års statsverksproposition. De två senaste åren har anslaget drabbats av en reell minskning.

Det är tyvärr bara att konstatera att den ena besvikelsen har följt den andra. Man kan sedan fråga om det är viljan eller förmågan som fattas. Till råga på allt har departementschefen i sitt yttrande till statsrådsproto-

Onsdagen den
7 mars 1973

Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet

kollet givit en vilseledande framställning av möjligheten att med hjälp av en reservation på ca 3 miljoner kronor få utrymme till ytterligare projekt.

Verkligheten bakom detta är, som framhålls i en reservation till utskottets betänkande, att medelsreservationer av denna storlek regelmässigt förekommit under de senaste åren. De är uteslutande av bokföringsteknisk natur. Det är verkligen betänkligt att man inom utbildningsdepartementet har så litet reda på de faktiska förhållandena – ty man kan väl utgå från att det inte är något medvetet försök att föra riksdagen bakom ljuset?

Eftersom det föreslagna anslaget i realiteten innebär en minskning finns det all anledning att bifalla den reservation med krav på en ökning av anslaget med ytterligare 2 miljoner kronor, som bygger på en folkpartimotion och som representanterna för centern och folkpartiet står bakom.

Vi har alltså konstaterat hur FoU-anslaget kommer att urholkas av kostnadsstegringar, om det inte höjs mer än vad utskottsmajoriteten förordar. Det finns emellertid risk för att det urholkas även på ett annat sätt. Forsknings- och utvecklingsanslaget används nämligen i mycket hög grad till uppgifter som lika gärna – eller hellre – kunde ingå i den reguljära verksamheten inom skolöverstyrelsen. Det gäller översyn, revidering och utarbetande av läroplaner för diverse olika ämnen, det gäller utarbetandet av elevinstruktioner för olika specialkurser inom gymnasieskolan, och det gäller läromedelsutveckling och andra liknande uppgifter. Allt detta är självfallet värdefullt och nödvändigt, men det kan ifrågasättas om inte det allra mesta av detta arbete borde ingå i det vanliga arbetet inom skolöverstyrelsen. Det kan inte vara rimligt att ett ämbetsverk i så hög grad saknar resurser för det reguljära arbetet, att det anslag som till stor del är avsett för särskilda ändamål får bli räddningen när det gäller att sköta de löpande uppgifterna. Detta förhållande gör det än mer angeläget att höja anslaget till forsknings- och utvecklingsarbetet, så att det åtminstone inte blir en reell minskning av de faktiska resurserna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till utbildningsutskottets betänkande nr 3.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Som herr Richardson framhöll är anslaget i detta fall litet för knappt, och inom utskottet har också uppfattningarna om anslagsbehovet på denna punkt varit delade. Majoriteten, som tydligen sett mera restriktivt på anslaget, tycker jag borde inse nödvändigheten av att den pedagogiska utvecklingen följs upp väl. Inte minst är detta angeläget på grundskolans område. Även om SIA-utredningen nu befinner sig i ett intensivt skede har vi inga möjligheter att i läroplanen överblicka och syna arbetet rörande undervisningen. Vi har därför heller inte möjligheter att föreslå någon sorts läroplansrevision eller liknande.

Jag tror emellertid det är nödvändigt att vi får en snabb och riktig utvärdering av de pedagogiska resultaten. För att elevernas studier skall främjas måste vi veta hur den ”pedagogiska vägen” skall se ut och hur den skall inriktas. I höstas kunde vi i utskottet bli eniga om och tillstyrka

Ondsdagen den
7 mars 1973

Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet

bl. a. en centermotion om bättre balans mellan teoretisk och praktisk undervisning. Utskottet förutsatte då att LUG skulle följa upp de intentioner som utskottet gav till känna.

För att vi över huvud taget skall kunna göra en så riktig bedömning som möjligt måste givetvis forsknings- och utvecklingsarbetet ha tillräckliga anslag. Inte minst gäller detta vid bedömningen av den läroplan som vi nu har. Uppenbart är, som också SÖ anför, att metodutvecklingen av de s. k. öppna skolornas pedagogik även är en angelägen uppgift. Mycken kritik hade säkerligen kunnat undvikas om vi på ett tidigare stadium genom central pedagogisk ledning här i landet hade haft möjlighet att utvärdera exempelvis det pedagogiska resultatet vid sådana skolor med utgångspunkt i de anspråk och behov som Lgr 69 förutsätter.

Vi står, herr talman, i dag inför förskolans start. Uppmärksamhet bör kanske fästas på utvecklingsarbetet inom detta område. Jag tror gärna på den enskilda kommunens möjligheter att utveckla pedagogiken, men vi måste få del av resultatet av utvärderingar och försök.

Med detta korta och starkt begränsade anförande vill jag framhålla nödvändigheten av att SÖ:s äskanden på denna punkt blir mera tillgodosedda. Jag vill därför, herr talman, i likhet med herr Richardson yrka bifall till den reservation som centerpartiet och folkpartiet har avgivit i detta ärende.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Jag vill först erinra om att anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet vuxit mycket snabbt under det gångna årtiondet. I grundskolepropositionen år 1962 anvisades 2 miljoner kronor för det budgetår som låg närmast efter beslutet. Herr Richardson har nämnt en del siffror från de senaste åren för att visa att ökningen inte har varit så väldigt stor år från år. Han åberopade mycket näraliggande siffror, men om han hade gått tillbaka sex år i tiden hade förhållandena varit annorlunda. För budgetåret 1967/68 anvisades nämligen 5,6 miljoner kronor. Nu tillstyrker utskottsmajoriteten bifall till förslaget i statsverkspropositionen om anslag för nästa budgetår på 24 125 000 kronor, en ökning med 1 150 000 kronor i förhållande till nuvarande budgetår och 18,5 miljoner kronor mera än vad anslaget uppgick till för endast sex år sedan.

Utvecklingen har alltså varit snabb under det årtionde som gått efter grundskolans genomförande. Anslaget har nu nått en sådan omfattning att en mera normal bedömning bör kunna ske. Genom den pedagogiska nämnden borde vi kunna få en betydligt mera kritisk analys av projekten än vad som hittills skett.

Jag vill också framhålla att utvecklingsarbetet sker även med anlitan- de av andra resurser, t. ex. lärarhögskolorna och särskilt deras och universitetens pedagogiska och psykologiska institutioner, det samhällsvetenskapliga forskningsrådet, försöks- och demonstrationsskolorna i skolväsendet och TRU. Det är totalt stora belopp som går till denna verksamhet. Därtill bör läggas de medel som ges via kommittéanslaget. SIA har, som både herr Richardson och herr Larsson i Staffanstorp känner till, ett stort forskningsprogram som regeringen anslagit över 1,5 miljoner kronor till.

Ett forskningsanslag är till naturen av en annan karaktär än t. ex. ett myndighetsanslag. Projekten är kortvariga; i de flesta fall rör det sig om fyra å fem år. Det är betydande belopp som bör frigöras varje år för att sättas in på nya projekt. Därför kan man inte acceptera metodiken att räkna lönekostnadspålägg på en verksamhet som faller bort.

I vad gäller medelsreservationerna kan det konstateras att dessa vuxit under de senaste åren. Det framgår av en revisionsrapport från riksräkenskapsverket. I utskottsbetänkandet nämns att det för budgetåret 1971/72 finns en reservation på ca 3 miljoner kronor. Nu visar det sig att den faktiska reservationen i verkligheten är 3 751 254 kronor, dvs. drygt 750 miljoner kronor högre. Riksräkenskapsverket framhåller också i sin kommentar att det är riktigt att reservationerna tas med i bedömningen. Det är tvivelaktigt om det kan vara rimligt att ha en reservation på 15 å 20 procent av ett anslag. Så stora kan inte eftersläpningarna i utbetalningarna vara, utan detta tyder på att man har en stor faktisk reservation.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Herr Jönsson i Arlöv påtalade att utvecklingsanslaget ökat starkt under 1960-talet. Det är alldeles riktigt, och det framhöll jag själv. Jag sade också att detta med all säkerhet betytt mycket för skolreformernas genomförande -- det var ett erkännande av den skolpolitik som förts i detta avseende. Men sedan har det stagnerat, och det är mycket beklagligt eftersom vi just vid 1970-talets början har en ny skolpolitisk situation. Läroplansreformen för grundskolan -- Lgr 69 -- sätts i verket liksom hela reformen av gymnasieskolan med integration av gymnasium, fackskola och yrkesskola. Det gör att detta utvecklingsanslag verkligen behöver höjas i lika hög grad som tidigare. Det är på den punkten jag framfört kritik.

Vad beträffar reservationsanslaget är det ändå en bokföringsteknisk sak. Om det är 750 000 kronor mer enligt riksräkenskapsverket än enligt skolöverstyrelsen spelar mindre roll. Vissa projekt blir inte avslutade under det år för vilket medel beräknats. Kostnaderna bokförs då på det första året men betalas först sedan projektet är avslutat. Det innebär att dessa 3,7 miljoner i själva verket är in-tecknade och inte står till förfogande.

Herr Jönsson i Arlöv avstod alldeles från att kommentera mina synpunkter på användningen av utvecklingsanslaget. Jag påtalade att mycket av detta anslag använts till sådant som egentligen borde tillhöra det reguljära arbetet i skolöverstyrelsen. Jag skall ge några exempel från gymnasieskolan. Jag hämtar exemplen från den projektlista som ligger till grund för *petitaarbetet* nu under våren: studieplaner för vissa ämnen på konsumtionslinjen, översyn och revidering av läroplaner för specialkurser inom det husliga området, översyn av läroplaner inom vårdområdet, översyn av läroplaner inom skogsbruk, översyn av läroplaner inom jordbruk, översyn av läroplaner inom trädgård, stordia för textila ämnen, lärarhandledning i textilkunskap, läromedelsutveckling inom skogsbruk, elevinstruktioner för golvläggare, elevinstruktioner för frisörer, elevinstruktioner för vvs-montörer osv. Allt detta är självfallet nödvändigt och

Onsdagen den
7 mars 1973

Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet

värdefullt, men det borde ingå i den reguljära verksamheten inom skolöverstyrelsen och inte belasta forsknings- och utvecklingsanslaget.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Utöver vad jag sade tidigare vill jag erinra om det pedagogiska utvecklingsarbete som utförs inom universiteten. Inte minst riksbanksfonden anslår väsentliga belopp till detta ändamål.

Låt mig till sist till herr Richardson nämna hur reservationerna har ökat varje år. Budgetåret 1968/69 var reservationen 1,5 miljoner kronor, budgetåret 1969/70 2,6 miljoner kronor, budgetåret 1970/71 3 703 000 kronor och föregående budgetår den siffra jag tidigare nämnde, 3 751 000 kronor. Utvecklingen visar alltså att reservationerna ökar år efter år.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Utvecklingsanslaget till UKÄ är en sak som helt faller utanför detta anslag. Vi får anledning att återkomma till detta ämne, när vi behandlar universitetsfrågorna.

Reservationerna är av bokföringsteknisk karaktär, och det har ingen som helst reell betydelse om de ökar eller minskar.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Richardson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 3 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Wikström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Richardson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	198
Nej	–	111
Avstår	–	3

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 31 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 4 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till det obligatoriska skolväsendet m. m. jämte motioner.

Punkten 1

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under punkten D 8 (s. 209—219) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser om statsbidrag till personell assistans för vissa handikappade elever i obligatoriska skolor,
2. medge att statsbidrag till täckande av kostnader för lärares tjänstledighet för fackligt arbete fick utgå i enlighet med vad som i propositionen 1973:1 förordats,
3. till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 4 011 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:702 av herr Fäldin m. fl. (c) i vad avsåg hemställa att riksdagen till Bidrag till driften av grundskolor m. m. skulle anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 240 000 kronor förhöjt förslagsanslag avseende möjlighet att bilda mindre tillvalsgrupp för icke svenskspråkiga elever.

1973:711 av fru Lewén-Eliasson m. fl. (s, c, fp, m)

1973:1291 av fru Marklund m. fl. (vpk) vari yrkats att riksdagen hemställde att Kungl. Maj:t uppdrog åt skolöverstyrelsen att företa en översyn av de allmänna behörighetskraven i skolstadgans 14 kap. 8 § i enlighet med vad som framförts i motionen samt

1973:1310 av herr Olsson i Stockholm m. fl. (vpk) i vad avsåg hemställa att riksdagen till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1973/74 skulle anvisa ett med 732 000 kronor till 4 011 732 000 kronor förhöjt förslagsanslag.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser om statsbidrag till personell assistans för vissa handikappade elever i obligatoriska skolor,
2. att riksdagen medgav att statsbidrag till täckande av kostnader för lärares tjänstledighet för fackligt arbete fick utgå enligt vad som förordats i propositionen 1973:1,
3. att riksdagen beträffande anordnande av extra stödundervisning på grundskolans högstadium för invandrarbarn skulle avslå motionen 1973:702 i denna del,
4. att riksdagen beträffande inrättande av vissa konsulenttjänster skulle avslå motionen 1973:1310 i denna del,
5. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 och med avslag på motionerna 1973:702 och 1973:1310 i motsvarande delar till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 4 011 000 000 kronor,
6. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:711,
7. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1291.

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Reservationer hade avgivits

1. beträffande extra stödundervisning på grundskolans högstadium för invandrarbarn av herrar Wikström (fp), Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c), Stålhammar (fp) och Karlsson i Mariefred (c) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:702 i denna del medgav att extra stödundervisning på grundskolans högstadium för invandrarbarn försöksvis anordnades i enlighet med vad reservanterna förordad,

2. beträffande inrättande av vissa konsulenttjänster av herr Berndtson i Linköping (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen beträffande inrättande av vissa konsulenttjänster skulle bifalla motionen 1973:1310 i denna del,

3. beträffande anslagsbeloppet

a) av herrar Wikström (fp), Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c), Stålhammar (fp) och Karlsson i Mariefred (c) som vid bifall till reservation nr 1 ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 samt med bifall till motionen 1973:702 och med avslag på motionen 1973:1310, motionerna i förevarande delar, till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 4 011 240 000 kronor,

b) av herr Berndtson i Linköping (vpk) som vid bifall till reservation nr 2 ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 samt med bifall till motionen 1973:1310 och med avslag på motionen 1973:702, motionerna i förevarande delar, till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 4 011 732 000 kronor,

4. beträffande villkor för behörighet till tjänst som lärare av herr Berndtson i Linköping (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1291 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört om 14 kap. 8 § skolstadgan (1971:235).

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 4 har under rubriken Bidrag till driften av grundskolor m. m. behandlats en del motioner, bl. a. en partimotion från centern. I denna motion tas invandrarfrågorna upp i hela sin vidd, och det avsnitt som berör grundskoleanslaget gäller en anslagshöjning på 240 000 kronor -- en höjning alltså i förhållande till vad Kungl. Maj:t föreslår. Anledningen till denna begäran är att i motionen krävs möjlighet att i grundskolan bilda mindre tillvalsgrupper än vad som nu är möjligt för icke svenskspråkiga elever.

Förvisso har invandrarströmmen till vårt land förändrats radikalt under senare år i den meningen att den nu inte är lika stark som tidigare.

Emellertid kommer fortfarande stora grupper invandrare till vårt land, och dessa människor måste ju beredas möjlighet att finna sig till rätta i vårt samhälle. Det är i de allra flesta fall avhängigt kunskaperna i det nya landets språk. Detta gäller naturligtvis både vuxna och barn, och det skall inte förnekas att mycket görs för att eliminera de största svårigheterna för de här grupperna. Alla invandrare får t. ex. 240 timmars intensiv undervisning i svenska språket omedelbart efter det att de har anlänt hit; i vissa fall ställs tolkar till deras förfogande och statsbidrag utgår för stödundervisning i grundskolan sedan några år tillbaka.

Inte minst viktigt är det att alla de invandrabarn som kommer hit kan finna sig till rätta i vårt utbildningssystem så snabbt som möjligt. De barn och ungdomar som kommer hit kommer från helt andra skolformer och helt andra miljöer och är därför i behov av särskilda stödåtgärder för att kunna tillgodogöra sig den utbildning som vårt utbildningssystem erbjuder. Detta gäller naturligtvis i första hand svenskundervisningen, men det gäller också att vidta åtgärder för att underlätta invandrabarnens tillgodogörande av kunskaper i andra ämnen.

Vi bör nog ha i minne att det för många av våra egna barn är nog så svårt att klara skolarbetet -- problemen i det släptåget är bekanta, och det finns ingen anledning att i det här sammanhanget beröra dem. Det kan nog vara klokt att fundera över hur de 12--14-åringar har det som kommer hit utan att känna till vare sig språket eller hur samhället över huvud taget fungerar. Speciellt angeläget måste det vara att vidta åtgärder som gör att de ungdomar som kommer hit och skall gå i vårt högstadium snabbt finner sig till rätta. Om så inte sker, kan de i praktiken bli avstängda från vidarestudier i gymnasieskolan. Gjorda undersökningar visar att invandrabarnen i relation till de svenska barnen är klart underrepresenterade i gymnasieskolan.

I centrens partimotion har vi som ett led i strävandena att underlätta invandrabarnens skolgång och anpassning till vårt samhälle begärt extra medel för att kunna bilda tillvalsgrupper med lägsta antalet tre elever mot nu gällande fem. Härigenom borde man lättare kunna tillrättalägga studiegången för elever med ofullständiga kunskaper i svenska. Detta skulle säkert för många invandrabarn innebära att man snabbare kan tillgodogöra sig undervisningen över ett bredare fält. Skolöverstyrelsen har också utifrån sina utgångspunkter och erfarenheter gjort denna bedömning och begärt att få de 240 000 kronor det enligt dess beräkning skulle kosta. Motionen och reservationerna 1 och 3 a) stöder alltså skolöverstyrelsens begäran i det här sammanhanget.

Utskottsmajoriteten avvisar enligt mitt sätt att se saken motionärernas yrkande litet lättvindigt. Utan någon närmare motivering säger man bara att kostnaderna för den i motionen 702 föreslagna anordningen med tillrättalagd studiegång för invandrabarn är betydande.

Visst är 240 000 kronor ett betydande belopp -- det vill jag inte förneka -- men i förhållande till anslaget till driften av grundskolor på drygt 4 miljarder kronor är beloppet försvarbart med tanke på ändamålet. Det avser att hjälpa en grupp människor att klara sig i vårt samhälle, och det är inte endast ett intresse för dessa människor. Det måste vara ett minst lika stort intresse för samhället i dess helhet att klara

av de problem dessa invandrargrupper har. I det perspektivet är troligen den begärda summan relativt måttlig.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 3 a.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! I samband med behandlingen av anslaget till det obligatoriska skolväsendet kan det vara på sin plats att rent allmänt påminna något om de problem som vi vet att den nya skolan fortfarande brottas med. Som skolpolitiker, föräldrar eller anställda i skolan konfronteras vi gång på gång med dessa problem. Vi vet alla att det just nu pågår en stor läraraktion för att återinföra de praktiska linjerna i grundskolans årskurs 9. Vi vet också att debatten om elevernas färdigheter eller snarare-brist på färdigheter pågår i de flesta tidningar. Vi vet att Riksförbundet Hem och skola har gått ut med en stor kampanj för att söka göra något åt mobbingproblemet i skolan, och vi vet att Elevförbundet genomför en aktion för att försöka lösa problemen med utstötningen i skolan. I den lilla byn Markitta utanför Gävle strejkar man för att få behålla sin byskola, och på många håll där nya skolor planeras arbetar man för att slippa storskolor.

I och för sig är det inte konstigt att det finns problem i skolan. En så gigantisk omdaning som den svenska skolan gått igenom kan naturligtvis inte ske utan att det uppstår svårigheter. Det vore onaturligt annars. Men för oss som länge arbetat med och för skolreformerna känns ändå dagens situation bitter. Vi vet att förtroendet för skolan har skadats och kritiken tenderar att bli alltmer högljudd och ibland också osaklig.

Att så är fallet är inte underligt egentligen. Om ingen lyssnar måste man ju skrika högt. Alltför länge har skolpolitiker och reformpedagoger varit ömhudade prinsessor på ärten. Så fort någonting i den nya skolan satts i fråga har man ryckt ut och försvarat systemet med en nästan feberaktig intensitet. Oroliga och kritiska föräldrar har gång på gång fått uppleva hur deras synpunkter nonchalerats och viftats bort. Att detta till slut lett till att man börjat ifrågasätta hela systemet är ju egentligen ingenting att förvåna sig över.

Titta t. ex. på diskussionen om vantrivseln i skolan. I en Uppsalaundersökning som publicerades för ett par månader sedan påvisade man en omfattande vantrivsel, framför allt på högstadiet. En fjärdedel av eleverna i årskurs 8 och 9 fann skolan tråkig eller mycket tråkig. En lika stor andel uppgav att man skulle sluta skolan om den var frivillig. Man frågar sig då hur landets utbildningsminister reagerar på dessa uppgifter. Känner han oro, talar han om åtgärder? Nej, i stället avfärdas uppgifterna med en axelryckning. I Upsala Nya Tidning kunde man läsa ett citat där han sade: "Vantrivsel förekommer på alla arbetsplatser. De elever som känner vantrivsel i skolan skulle säkert inte trivas någon annanstans heller." Tydligare än så här kan knappast den handlingsförlamning och passivitet som till många delar just nu utmärker utbildningsdepartementet illustreras. I och med att den nya skolan har införts är allting bra.

I dagarna har vi fått en liten pamflett med den hurtfriska rubriken: Vad lär de sig i skolan, Ingvar Carlsson? Tydligen har det nått fram till

ansvariga instanser att det faktiskt finns folk som ställer sig den frågan nu. Att den här broschyren inleds med en lovsång till regeringens utbildningspolitik får man kanske ha överseende med. Däremot är det svårare att fördra den historieskrivning som försöker göra gällande att det är socialdemokraterna ensam som drivit igenom dagens skolreformer. I arbetet för en ny och mera demokratisk skola har ju alla partier deltagit, och bakom de mål som riksdagen antagit står också alla partier. Detta välkända faktum undviker man att tala om för läsarna.

All kritik mot skolan avvisas i broschyren. I de fall det finns problem har vi satt ambitionerna för högt, hävdar utbildningsministern. Annars är det kritiken som ligger för högt och skjuter över målet. Internationella undersökningar visar att Sverige ligger mycket bra till i alla avseenden, sägs det med tillfredsställelse i broschyren. Men då har utbildningsministern tyvärr stannat på lågstadiet. Om man ser till bilden på högstadiet är situationen en helt annan. I maj månad kommer den stora internationella jämförande skolundersökningen, i vilken professor Husén från Sverige deltar, att presentera en del av sitt material. Troligen får man göra en reviderad upplaga av den socialdemokratiska broschyren då. Av vad som hittills läckt ut framgår nämligen att svenska elever ligger i toppen i fråga om skriv- och läsfärdigheter på lågstadiet men nära botten i den jämförande undersökningen när de kommer upp på högstadiet. Därmed bekräftas i och för sig bara vad vi redan har ett otal exempel på, nämligen att elevernas läs- och skrivfärdigheter blir allt sämre. Men en skola som skickar ut en stor del av sina elever i livet utan att ha givit dem tillräcklig förmåga att läsa eller skriva kan ju inte sägas ha lyckats särskilt väl. Otillräcklig läs- och skrivfärdighet om något befrämjar den sociala utstötningen.

I den socialdemokratiska pamfletten säger Ingvar Carlsson med bestämdhet så här: "Vi vägrar att svika de elever som inte klarar sig lika bra i skolan. De skall också ha rätt till en så bra start i livet som möjligt." Javisst skall de det. Men vad har man gjort om inte svikit dessa elever när vi fortfarande skickar ut många av dem i livet efter en nioårig skolgång utan att ha gett dem ordentlig läs- och skrivförmåga. Man kan inte säga att den nya skolan har lyckats speciellt väl med att bistå de sämst lottade eleverna. Oftast släpar de med i klassen, de sitter där men är ständigt med bland dem som misslyckas. De praktiskt inriktade utbildningsvägarna, som erbjöd dem en möjlighet till självförverkligande och meningsfull sysselsättning, har försvunnit.

Nu kräver man från många håll att de praktiska linjerna skall återinföras. Jag tror att det är omöjligt. De praktiska linjerna präglades på många håll bl. a. av ett negativt urval, och det var olyckligt. Nej, vi måste absolut försöka finna nya former för hur vi skall utöka den praktiska verksamheten i skolan, i vad det gäller både metodiska arbetsformer och ämnesinnehållet. Vi vet av andra undersökningar att 85 procent av de elever som har betyget 3 eller däröver går vidare till gymnasieskolan, men att bara 50 procent av dem som har betyget 2,9 eller därunder fortsätter sina studier. För den senare gruppen måste naturligtvis grundskolan fungera så att också de får en riktig studie- och yrkesförberedelse. Vi kan ju inte fortsätta att låtsas som om alla elever fortsätter sina studier i

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

gymnasieskolan. I absoluta tal är det egentligen varje vår ca 20 000 elever som avslutar sin utbildning i och med grundskolan. Vi vet också att det ofta är de elever som har de sämsta förutsättningarna för studier och det minsta stödet hemifrån. Dessa skickar vi alltså direkt ut i arbetslivet. Det är återigen ett exempel på regeringens passivitet i utbildningspolitiken. Dessa elever om några behöver hjälp från skolan med en effektiv yrkesvägledning för att inte komma fel. Till viss del får de numera detta från skolan beroende på lokala initiativ. Skolan har egentligen ingen skyldighet att ta hand om dem som lämnar skolan efter 9:an, men yrkesvalslärarna har ofta försökt hjälpa dem genom sina person- och arbetsplatskontakter. Men yrkesvalslärarna passade inte in i Ingvar Carlssons skola och därför avskaffades de. Att en stor elevgrupp sedan får sämre hjälp tycks inte väcka bekymmer. Den grupp som verkligen skulle behöva tas om hand den utlämnas.

Det finns glädjande nog kommuner som utan centrala direktiv ändå försöker komma till rätta med problemen – kanske i strid med allt vad stadgor och förordningar heter. I Örebro har man t. ex. löst problemen med de 4-5 procent i årskurs 9 som är s. k. drop-outs genom att inrätta en specialklass som lagts till gymnasieskolans praktiska linje och där eleverna får en studie- och yrkesförberedelse. Men vad händer på alla de ställen där man inte visar samma förmåga till konstruktivt handlande utan bara låter eleverna sluta eller vara borta?

Det borde vara en rättighet för varje elev att på högstadiet få en utbildningsväg som han har nytta av och känner sig lämpad för utan att det skall markeras som något extraordinärt. Jag kan inte inse att det är speciellt jämlikt att offra just de elever som har svårigheter för de andra som har förutsättningar för teoretiska studier.

Vi är från folkpartiets sida nu oroliga över den passivitet och låt-gå-inställning som präglar departementet. Vi har helhjärtat ställt oss bakom 1950- och 1960-talens skolreformer.

Vi vill ha en skola som ger alla elever samma chanser till utveckling oavsett elevens sociala miljö och studietradition.

Vi vill ha en skola, där eleven känner sig hemma och trivs och där skolarbetet upplevs som meningsfullt.

Vi vill ha en skola som utvecklar elevernas personliga kvaliteter så att de kan fungera som ansvariga och harmoniska medborgare i det demokratiska samhälle som vi alla bekänner oss till.

Vi vill ha en skola som utvecklar elevernas solidaritetskänsla så att de får förmågan att engagera sig för andra, mindre lyckligt lottade medmänniskors problem.

Vi vill att skolan skall satsa en större del av sina resurser på elever med handikapp av olika slag, men vi kräver också att elever med goda intellektuella förutsättningar skall få en utbildning som motsvarar deras kapacitet.

Vackra ord om skolans målsättning och statistik över hur många elever som nu får undervisning väger litet i jämförelse med den praktiska skolvardag som miljontals människor kommer i kontakt med i det här landet. Skall vi få den nya skolan att fungera måste vi handla – inte bara sitta och se på.

För det första: Vi måste få alla som arbetar i skolan att känna glädje i sitt arbete. Det skulle vara befriande skönt att någon gång få höra Ingvar Carlsson säga ett uppskattande ord om alla de lärare som under svåra förhållanden varit med och förverkligat skolreformerna och som nu i en bitter kamp mot många destruktiva krafter utanför skolan ändå försöker ge eleverna kunskaper och bidrag till deras utveckling. Det är en pedagogisk grundprincip att uppmuntran alltid bidrar till ett bättre inlärningsresultat, och den principen gäller även utbildningsministern.

För det andra gäller det föräldrarna. Läroplanens vackra ord om att hem och skola skall samverka för att gemensamt bidra till barnens utveckling, fostran och vård klingar ganska tomt inför den verklighet vi alla möter. Visst har vi Riksförbundet Hem och skola, som verkligen försöker göra det bästa av situationen, men någon fungerande samverkan på det lokala planet, som innebär att föräldrarna känner att de har ett reellt inflytande över skolan, förekommer sällan. Jag kan aldrig upphöra att förvånas över den brist på fantasi som utmärker utbildningsdepartementet när det gäller skolans samverkan med föräldrarna. Några hundratusen till Riksförbundet Hem och skola, och sedan är allt klart. Varför är man så rädd för att ta initiativ och föreslå nya samarbetsformer? Är det omöjligt att tänka sig att föräldrarna skulle få vara med och ge sin syn på skolbyggnader, valet av läroböcker, metodik etc.? Och varför kan inte föräldrarna också dras in i skolans arbete mera såsom assistenter, som skolvårdar på raster och under håltimmar, som ansvariga för viss fritidsverksamhet etc.? Det här gäller naturligtvis inte alla föräldrar, det vet jag mycket väl, men många skulle kunna hjälpa till.

Föräldrarnas aktiva engagemang för sina barns bästa kräver också en rejäl föräldrautbildning. Och när man nu vet att en elevs möjlighet till skolframgång grundläggs redan före 7-årsåldern, är det svårt att förstå den passivitet som visas inför tanken på en obligatorisk, allmän eller åtminstone utbyggd föräldrautbildning.

Herr talman! Alla de som i dag arbetar i skolan har fått nog av vackra ord och pedagogiska-politiska visioner. Det man nu väntar sig är ett effektivt stöd från de ansvariga myndigheterna. Tänk om statsrådet Carlsson i stället för pamfletten Vad lär de sig i skolan egentligen, Ingvar Carlsson? hade låtit trycka upp en liten skrift under rubriken Vad vill de egentligen i skolan? undrar Ingvar Carlsson, och på så sätt låtit alla föräldrar, elever och lärare som har synpunkter komma till tals – det hade varit ett sätt att återställa skolans förtroende och skaffa underlag för de fortsatta reformer som måste göras.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 3 a vid utbildningsutskottets betänkande.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! I en statlig offentlig utredning redan 1967 sägs att utlänning är likställd med svensk medborgare i fråga om rätt till undervisning och utbildning. Man säger vidare i samma utredning:

”På utbildningens område har utvecklingen gått mot likställighet mellan utlänningar och svenska medborgare. Utlänning, som är bosatt här, har numera samma rätt och skyldighet som svensk medborgare att

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor*

m. m.

delta i undervisningen i grundskolan, och han öger i mån av tillgång på plats få undervisning vid gymnasium, yrkesskola eller fackskola. Utlänning är vidare i princip jämställd med svensk medborgare i fråga om rätt till undervisning vid landets universitet och högskolor — — .”

I princip är naturligtvis detta riktigt, men om det i verkligheten fungerade på det sättet på utbildningsområdet när det gäller invandrabarnen, hade inte den motion som nu behandlas, nr 1310, behövt väckas 1973. Det är inte tillräckligt att utbildningsinstitutionerna är tillgängliga för invandrabarnen, om man inte löser de anpassningsproblem som de möter i ett kanske helt annorlunda fungerande samhälle än det som de kommer ifrån.

Motionen gäller de konsulenttjänster som skolöverstyrelsen begärt för planering och samordning av utbildning av invandrabarn. Det visar sig att anpassningssvårigheter finns även hos de invandrabarn som talar flytande svenska. Genom de olika värderingar som finns i olika frågor skapas konflikter också i barnens relation till familjen.

Modersmålsundervisningen är inte vad den borde vara. Många invandrabarn visar sig vara analfabeter vid besök eller när de av olika anledningar återvänder till hemlandet. Bristerna i modersmålsundervisningen innebär också att kommunikationerna mellan familjemedlemmarna försvåras, då de vuxna, som ofta har kontaktsvårigheter, inte lika lätt som barnen lär sig ett främmande språk.

De konsulenttjänster som det här är fråga om skulle bl. a. ha till uppgift att ge service till kommunerna i frågor rörande rekrytering av lärare till invandrarundervisning, anskaffning av läromedel etc., vilket skulle leda till en förbättrad undervisning och en minskning av de familjekonflikter som jag förut berört.

Invandrare finns i de flesta län, men de är mera koncentrerade till vissa orter, där de i vissa fall utgör ända upp till 20 procent av invånarantalet. Även i kommuner med ett stort antal invandrare i förhållande till invånarantalet saknas i dag kvalificerad personal för erforderliga uppgifter. Eftersom exempelvis kuratorer är en helt kommunal angelägenhet som betalas av kommunala medel är kommunerna i dag inte benägna att tillsätta tillräckligt många sådana tjänster. I många kommuner saknas för övrigt dessa kuratorer helt, även om det där finns många invandrare. Bristen på tjänster innebär att andra kommunala organ belastas med problem som de inte har kvalifikationer att klara, vilket får negativa konsekvenser för barnen. Det innebär också att andra uppgifter, som de är satta att sköta, får läggas åt sidan.

I statsverkspropositionen avfärdas skolöverstyrelsens krav om konsulenter på länsnivå för invandrarundervisning på mindre än två rader utan kommentarer. I utskottets betänkande behandlas motionen 1310 på ett nästan lika enkelt sätt. Där framhålls att man med hänsyn till kostnaderna inte är beredd att tillstyrka förslaget om särskilda regionala konsulenter för invandrarundervisning i skolväsendet. Detta trots att den utredning, Invandringen, som jag förut hänvisat till, redan 1967 konstaterade att utbildningen av invandrare ställer särskilda krav på det svenska undervisningsväsendet och att invandringen kan leda till behov av specialutbildade lärare och särskilda organisatoriska arrangemang vid

sidan av det allmänna mönstret.

Herr talman! Behovet i dag är naturligtvis inte mindre än 1967. Med hänvisning till detta och till vad jag i övrigt framfört yrkar jag bifall till de vid utbildningsutskottet betänkande nr 4 fogade reservationerna 2 och 3 b av herr Berndtson i Linköping.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Under punkten 1 i detta utbildningsutskottets betänkande behandlas motionen nr 711. I den motionen har jag tillsammans med några kamrater i kammaren begärt riksdagens stöd för att vidga Kristofferskolans organisation med tre klassavdelningar för årsklasserna 10, 11 och 12 till två paralleller, dvs. en ökning av avdelningarnas totala antal från 21 till 24, och göra samtliga dessa avdelningar statsbidragsgrundande.

Kristofferskolan har väckt riksdagens intresse vid flera tillfällen. Det första statsbidraget beviljades 1960 efter en fyrpartimotion i riksdagen. Skolans lokalfråga har ägnats särskild uppmärksamhet, och då skolan fick egna nya lokaler var det till inte ringa del beroende på ett initiativ i riksdagen.

Om man ser vilka som varit tillskyndare till dessa förslag i riksdagen, så återfinner man flera kända skolpolitiker. Utan att jag vill göra någon mannamån vågar jag mig på att nämna Gunnel Olsson, Gunnar Helén, Stellan Arvidson och Larsson i Hedenäset. Jag nämner det här, eftersom jag anser att det visar att denna skola spelat en betydelsefull roll inom vår allmänna skolreformatoriska verksamhet.

Kristofferskolan har tidigt experimenterat med sammanhållet skolarbete för alla begåvnings typer hela skolan igenom. Man har lagt stor vikt vid att utveckla varje elev i enlighet med dennes förutsättningar. Skolan saknar betyg i vanlig mening, och det finns i skolan, skulle jag också vilja säga, ett ovanligt föräldraengagemang som har dokumenterats i olika sammanhang.

Denna skola var från början tänkt att i sin helhet vara 12-årig, men då man projekterade skolbygget och beräknade organisationen utgick man ifrån att det skulle vara dubbla klasser upp till klass 9 men för klasserna 10, 11 och 12 endast en avdelning. Det stämde med den efterfrågan som då förelåg hos eleverna och deras föräldrar. Vi vet sedan hur anslutningen till den gymnasiala skolan har ökat under hela 1960-talet, och så har fallet också varit bland eleverna vid Kristofferskolan. Organisationen som gjordes upp för mer än 10 år sedan håller följaktligen inte i dag. De allra flesta eleverna önskar fortsätta efter avslutad nionde klass, precis som eleverna i vår vanliga skola.

Då mötte problem för Kristofferskolan och man hade att välja mellan egentligen tre alternativ: att göra ett urval av elever till de högre klasserna, att öka egeninsatserna, dvs. föräldraavgifterna, för att vidga organisationen eller att söka statsbidrag för så många parallellklasser som behövdes för att svara mot elevernas efterfrågan. Det befanns att man inte kunde öka avgifterna. Föräldrarnas solidaritet är stor, men deras ekonomi, som verkligen är ganska skiftande, tålde inte större avgifter. Man känner vid den här skolan och i det system som där tillämpas ingen

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

metod att välja ut elever som skall få fortsätta och så att säga slå ut andra elever. Man hade alltså kvar alternativet att begära mera statsbidrag

Samtidigt inträffade den komplikationen att Stockholms skolorganisation totalt sett hade räkat bli för stor i förhållande till elevunderlaget. Det här är naturligtvis viktigt, då det gäller att bedöma skoldirektionens i Stockholm och länsskolnämndens avstyrkande av ansökan från Kristofferskolan. Men en enda klass kan knappast ha någon avgörande betydelse för Stockholms skolorganisation. Man beräknar att för detta års hösttermin ha intagning vid enbart de tre- och fyraåriga teoretiska gymnasielinjerna till 181 klasser och vid de tvååriga teoretiska gymnasielinjerna till ett hundratal klasser. Det skall ses i förhållande till en ökning av här aktuell skolas organisation med en enda klass. Man kan också konstatera att det vid Kristofferskolan finns lokaler som kan användas för denna ökade organisation. Det kan inte heller vara en principfråga för Stockholms skoldirektion eller någon annan för eller emot Kristofferskolan. Ingen har ifrågasatt att den skall finnas – det är bara fråga om att göra dess organisation fullständig och ändamålsenlig.

Situationen är besvärlig; man kan inte utan vidare rekommendera dessa elever att söka sig ut i den vanliga gymnasieskolan. De vill ha sin skolgång avslutad t. o. m. klass 12 i Kristofferskolan – den organisationen är ett organiskt helt. Och som sagt: skolan känner inget system att välja och vraka bland sina elever inför det tionde året.

Jag vill emellertid gärna framhålla att vi står inför utsikten att få en ordning inom skolväsendet, som ger större utrymme för lokala initiativ och förhoppningsvis både frihet och lust ute i kommunerna att experimentera med olika pedagogiska anordningar. Då kan experiment sådana som Kristofferskolan bli många. Men i dagsläget tror jag vi skall konstatera att dess verksamhet ger nyttig erfarenhet och att den i nuläget är värd att stödja. Det finns en ambition hos ledningen vid skolan att fullfölja verksamheten så att den blir tillfredsställande för eleverna och inte ger dem problem, då de vill fullfölja sin skolgång efter nionde året. Det tycker vi är naturligt för den stora delen av ungdomar, och då borde det också vara naturligt för den här gruppen elever.

Jag kan i och för sig förstå utbildningsutskottets respekt för kommunen. Samma respekt synes länsskolnämnden och skolöverstyrelsen ha haft. Men jag vill hoppas att Stockholms skoldirektion gör en omvärdering i denna fråga med hänsyn till alla de omständigheter som jag här kort försökt beskriva, så att man inför ytterligare en avdelning i var och en av årsklasserna 10, 11 och 12. Det kan, som jag också försökt visa, knappast ha någon som helst inverkan på Stockholms gymnasieorganisation totalt sett.

Det sägs i utskottsbetänkandet att Stockholm kan erbjuda goda valmöjligheter för dessa elever. Ja, det är i och för sig riktigt, men vi måste komma ihåg att Kristofferskolan ser annorlunda ut än vad den vanliga grundskolan gör i förhållande till den gymnasiala skolan. Det är inte så helt enkelt för dessa elever att efter nionde klassen gå över till en annan gymnasieskola.

Herr talman, jag vill inte hävda att riksdagens tidigare ständpunktstagande till Kristofferskolan tvingar riksdagen att vara positiv till varje

framställning från denna skola. Men jag vill fastslå att det fortfarande rent allmänt är viktigt att ett pedagogiskt experiment som Kristofferskolan bedrivs, och då är det angeläget att organisationen hålls intakt. Jag skulle gärna vilja höra något liknande uttalande från utbildningsutskottet. Det vore i så fall i linje med vad tidigare skolutskott har ansett.

I detta anförande instämde fru Anér (fp).

Fru MARKLUND (vpk):

Herr tälman! I motionen 1291 hemställs om en översyn av de allmänna behörighetskraven i skolstadgans 14 kap. 8 §. Motionen har kommit till som en reaktion mot en ofta förekommande fördomsfull behandling och diskriminering av människor som kallas handikappade. Personer med handikapp har i stort sett utestängts från läraryrket. I några även här i riksdagen uppmärksammade fall har handikappade tvingats avbryta redan påbörjad utbildning.

Utbildningsutskottet avstyrker motionen med hänvisning till att de ifrågavarande stadgebestämmelserna ytterst syftar till att bevaka barnens bästa i undervisningssammanhang och till att skolöverstyrelsen för kort tid sedan utfärdat nya tillämpningsanvisningar för bedömningen av hithörande frågor.

Detta med barnens bästa motiveras tidigare i texten med att läraren måste kunna praktiskt handleda och hjälpa eleverna och i olika situationer kunna ta ansvar för dem. Utskottet förefaller inte helt fritt från fördomsfullhet i den här frågan, då det kan använda sig av en sådan formulering. Jag föreställer mig att utskottet ser exempelvis blindhet som ett svårt handikapp när det gäller handledning i skolan. Ändå finns det positiva utländska erfarenheter av blinda som lärare. I Sverige finns bara ett fåtal dispensfall. Om alltså blinda lärare kan klara sina uppgifter, varför skulle då inte t. ex. rörelsehindrade kunna göra det? Och vad menas med uttrycket att "kunna ta ansvar"? Skulle graden av ansvar ha med exempelvis rörelseförmåga att göra?

När det gäller barn har en fråga av det här slaget dessutom en annan sida, nämligen den att attityderna till handikappade grundläggs mycket tidigt. Ett barn som möter handikappade i personalen på sin skola inser på ett naturligt sätt att en blind, rullstolsbunden eller på annat sätt handikappad människa inte är någonting märkvärdigt. Det anses ju att eleven skall lära för livet och inte för skolan. Och till livet hör också s. k. handikappade människor. Även i framtiden kommer människor att skadas i arbetslivet och i trafiken. Och även om forskningen gör framsteg på det området, kommer det även i framtiden att födas barn med handikapp. Barn som tidigt får kontakt med sådana, t. ex. i skolan, är alltså på sitt sätt bättre rustade än andra att möta olika sidor i livet.

Så detta med de nya tillämpningsanvisningarna. De innebär otvivelaktigt en viss modifiering av tidigare hårt formulerade krav och en viss språklig uppmjukning av dessa. Men i grund och botten är skillnaderna jämfört med tidigare inte så stora.

I anvisningarna sägs t. ex. helt riktigt att man skall ta hänsyn till de olika omständigheterna i det enskilda fallet och beakta den sökandes

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

meritering i dess helhet. Blivande lärare med handikapp bör enligt anvisningar lämnas visst stöd i arbetet, och skolmiljön bör arrangeras på ett sådant sätt att lärarverksamheten underlättas. I princip skall sjukdomstillstånd och handikapp beömas endast med hänsynstagande till de vid undersökningstillfället föreliggande symtomen.

Så långt är allt gott och väl. Men sedan förtar de mera preciserade anvisningarna det här positiva intrycket. Där sägs nämligen att det vid bedömningen också skall tas hänsyn till tidigare föreliggande sjukdomstillstånd och till befarad försämring av hälsotillståndet. Mer eller mindre välgrundade antaganden om en persons förmåga att fungera i framtiden skall alltså kunna hindra denne från att få en önskad utbildning.

Syn- och hörselskador anförs som exempel på sjukdomar och handikapp vilkas "karaktär är sådan att de kan utgöra hinder för eller medföra stora svårigheter vid utövandet av läraryrket". Och sedan ges det exakta besked om vilken syn- eller hörsselförmåga som krävs av en blivande lärare. Vad blir det då av deklarationerna om "hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet" och om att "beakta den sökandes meritering i dess helhet"?

När det gäller psykisk sjukdom ger anvisningarna prov på ett verkligt suddigt uttryckssätt, som kan ge underlag - jag betonar *kan* för beslut grundade på subjektiva antaganden och värderingar. Där talas det om "mera utpräglad psykisk särart av sådan natur och grad att den kan utgöra hinder för sökande att tillgodogöra sig utbildningen eller arbeta som lärare".

När man studerar de här anvisningarna och tar del av handikapprörelsens exempel på vad tillämpningen av de ställda hälsokraven kan leda till reser sig en hel rad frågor. Jag skulle t. ex. vilja veta om man av erfarenhet kan säga att exempelvis en synskadad inte kan fungera som lärare. Finns det undersökningar som visar att det krävs en viss funktionsförmåga av en lärare, eller är de här kraven bara grundade på antaganden om hur människor med handikapp skulle fungera i en undervisningssituation?

Då det gäller inträde vid t. ex. socialhögskola eller universitet ställs inte några hälsokrav av det här slaget. Där kan man komma in på grundval av sina studiemeriter, och om det sedan skulle visa sig att man inte klarar studierna så får man avbryta dem - det må sedan bero på bristande studieintresse, familjeförhållanden, ekonomisk situation, sjukdom, handikapp eller någonting annat. Nog borde de handikappade ges samma rätt att försöka också på lärarbanan och även ta samma risk som andra av ett misslyckande.

Naturligtvis behövs det åtgärder när det gäller studierådgivning och yrkesvägledning. Många felaktiga studieval skulle kunna undvikas, om rådgivningen fungerade riktigt bra. Men det gäller ju inte bara handikappade utan vilka elever som helst. När konkreta fall, som t. ex. det som C.-H. Hermansson tog upp i en interpellation 1971, har belysts så har kritiken i allmänhet riktats emot gällande anvisningar för bedömning av hälsotillståndet hos utbildnings- och anställningsökande. Eftersom dessa anvisningar, även de nu gällande, bygger på skolstadgan har vi funnit det nödvändigt med en översyn av denna. Vi har i vår motion

betonat, att om det vid en sådan översyn skulle visa sig att det finns sakliga skäl för att bibehålla någon form av hälsokrav, bör dessa utformas så att personer som för övrigt är lämpliga för läraryrket inte utestängs bara därför att de har något handikapp. Behovet av en översyn anser vi alltjämt finnas. Jag yrkar därför bifall, herr talman, till reservationen 4 av herr Berndtson i Linköping.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det har gjorts en rad seriösa och kloka inlägg i den här debatten. Bland dem smög sig in någon form av kåseri av ledamoten herr Stålhammar, som fann anledning att rikta en kritik emot den nuvarande skolan, så grov att jag knappast har hört någon av kammarens ledamöter yttra sig så tidigare.

Det är rätt intressant att studera det här utskottsbetänkandet. Herr Stålhammar, som är suppleant i utbildningsutskottet, har nämligen fått sitta för sitt parti i det här ärendet, och han har på alla punkter anslutit sig till den utbildningspolitik som utbildningsutskottet nu föreslår att medel skall beviljas till — med ett enda undantag; det gäller 240 000 kronor till förstärkt invandrarundervisning. Om han menar allvar med sitt anförande, skulle herr Stålhammar på en lång rad olika punkter ha haft något yrkande utöver dem som utbildningsutskottet har. Det hade herr Stålhammar inte, och jag frågar vad det egentligen var för avsikt med anförandet. Själv säger han i detsamma att han finner det angeläget att man medverkar till att de som arbetar i skolan trivs i denna. Jag undrar om det inlägg herr Stålhammar, som själv är skolledare och har tjänstgjort på skolöverstyrelsen, nu gjorde i kammaren ett uns kan medverka till att öka de anställdas och elevernas trivsel i skolan.

Jag finner, herr talman, inte anledning att bemöta herr Stålhammar längre än så. Till detta kan jag väl bara säga att vi naturligtvis aldrig från det socialdemokratiska partiet har bett om herr Stålhammars råd om hur våra trycksaker till väljarna skall se ut. Det klarar vi själva utan något inhopps från herr Stålhammars sida.

Vid behandlingen av ett tidigare betänkande i dag tog utskottets vice ordförande till orda och gjorde ett inlägg på en punkt som jag — eftersom jag inte ville förlänga debatten då — skall ta upp i detta sammanhang. Utskottets vice ordförande sade att det här är en snål budget; på en lång rad punkter är den helt otillräcklig. På de flesta av de punkterna har inte heller herr vice ordföranden i utskottet haft något yrkande, så det är inte bara socialdemokraterna som är snåla utan lika mycket folkpartisterna i de flesta av de här sammanhangen.

Men det intressanta i herr Wikströms inlägg var att han säger att nu söker socialdemokraterna klara sig undan alla anslagskrav genom att hänvisa till sittande utredningar, och utredningarna blir ett slags slasktrattar i vilka man kastar allting under den tid då utredningarna arbetar. De av kammarens ledamöter som har gått igenom motionsfloden under den allmänna motionstiden, då ungefär 1 600 motioner väcktes, kan inte undgå att märka att det är en ovanligt stor beställning av slasktrattar som folkpartister och andra borgerliga ledamöter har kostat på sig i år. Ni använder den tekniken att när ni inte har pengar, inte kan

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

hitta på hur ni skall lösa ett problem, säger ni: "Nu skall vi ha en utredning." Sedan grälar ni på socialdemokraterna om inte vi är med på utredningskravet. Och om förslaget går igenom, om det blir en utredning, som ni ville ha, kommer ni tillbaka och säger: "Nej, här använder ni nu bara utredningen som ett slags slasktratt, och så döljer ni allting i den." Jag har litet svårt, herr talman, att förstå logiken i det resonemanget.

Men jag är överens med herr Wikström och med alla de andra som har talat om detta, att om vi hade haft mera pengar så skulle vi ha satsat på vissa punkter på utbildningshuvudtiteln mera än vi har kunnat göra nu. Det betänkande som kammaren nu har att ta ställning till rör sig ändå om drygt 4 miljarder – det är mycket stora pengar. Vi är alla medvetna om att i det statsfinansiella läge vi befinner oss i, med en budget som kommer att vara starkt underbalanserad, har vi inte resurser att gå längre. Vi har tidigare i dag upplevt en votering där man från moderata samlingspartiets sida yrkade minskade anslag till utbildningsdepartementet. Moderaterna anser sålunda sig inte ha råd med de utgifter som föreslås, medan den andra sidan av oppositionen kritiserar budgeten för att den är för snål. Vi är medvetna om att på många punkter vore det i och för sig angeläget och värdefullt att öka på anslagen, men det går inte att göra det av ekonomiska skäl. Det gäller, herr talman, inte minst de anslag till invandrarnas stödundervisning som reservationsvis yrkas i betänkandet.

Det förekommer ju också överläggningar mellan regeringen och representanter för oppositionen, i vilka man bl. a. diskuterar statsutgifter och där man varit överens om att så långt möjligt, vara sparsam med kommittéanslaget. Nu har det gått ut ett cirkulär till alla kommittéer om att de skall försöka driva verksamheten billigare än tidigare. Det är väl rimligt att en sådan begäran utgår, och den måste väl vara helt i linje med vad skattebetalarna önskar. Jag tycker det är litet överraskande att man i den situationen från folkpartiets sida går upp och kritiserar att utbildningsdepartementet ber sina kommittéer att vara varsammare med pengarna och att försöka minska utgifterna i utredningsväsendet som är dyrbart bl. a. därför att det från oppositionens sida ideligen yrkas på nya utredningar.

Jag vill tillägga att de lärarorganisationer som i sina tidningar och i andra sammanhang -- vid uppvaktningar inför utskottet t. ex. -- säger att anslagen är otillräckliga och ber om mera pengar för skilda uppgifter representerar människor som i andra sammanhang är starkt kritiska mot skattetrycket och kräver att skatterna skall sänkas.

Mina damer och herrar! På det stora och dyra utbildningsområdet kommer vi aldrig ifrån sambandet mellan samhällets inkomster och dess utgifter. Vi kan inte ställa krav på ökade samhällsutgifter utan att också ta konsekvenserna på samhällets inkomstsida.

Med dessa ord, herr talman, skall jag mycket kortfattat gå in på de reservationer som är fogade till utskottets betänkande och det anförande som fru Lewén-Eliasson har hållit om Kristofferskolan.

När det gäller invandrarundervisningen upprepar jag vad jag sade för bara några minuter sedan, att det här är anslag som det i och för sig vore angeläget att kunna bifalla. Men i de prioriteringar och de avvägningar

som utskottet haft att göra har vi inte sett några möjligheter att biträda önskemålen. Jag hoppas att vi skall få resurser att göra det senare. Frågan om invandrarbarnens och de äldre invandrarnas anpassning och utbildning - utbildning i svenska språket och över huvud taget på olika områden - är ju utomordentligt betydelsefull. Det råder inga delade meningar mellan utskottets majoritet och reservanterna om vikten av de här anslagen - det är i fråga om resurserna som meningarna är delade.

Beträffande Kristofferskolan kan jag säga, att det har från utskottets sida inte gjorts några försök att värdera den pedagogiska verksamheten vid skolan. Vi har noterat att Stockholms skoldirektion, läns skolnämnden och skolöverstyrelsen inte velat medverka till den utökning av verksamheten som motionärerna föreslår, och det har för utskottet varit ett tillräckligt motiv att inte biträda motionen. Motionärernas företrädare fru Lewén-Eliasson sade att hon hoppas på en ökad kommunal rörelsefrihet, och jag tror också att det är angeläget att eftersträva en sådan. Men det har ju utskottet låt mig säga tagit ut litet i förskott den här gången, när vi konstaterar att inte ens kommunen är intresserad av att utvidga verksamheten vid Kristofferskolan.

Detta är sålunda skälet till att utskottet yrkar avslag på motionen.

Det är ytterligare en reservation som jag har anledning att ta upp, och den gäller en mycket känslig fråga. Från vpk:s sida har man aktualiserat problematiken kring de handikappade lärarna. Vi är alla överens om att så långt det är möjligt skall människor med handikapp kunna fungera även i utbildningsväsendet, och i stor utsträckning antas nu som studerande vid lärarhögskolorna och som lärare ute i skolorna människor med någon form av handikapp. Men det finns vissa gränser, och utskottet är inte berett att säga att de gränserna inte bör finnas kvar. Med hänsyn till barnen och med hänsyn till lärarna själva är det ju angeläget att de som skall fungera i skolsamhället kan anpassa sig väl i det. Jag vet inte, herr talman, om det pedagogiskt är möjligt för en blind människa att vara teckningslärare. Jag vet inte hur barnen skulle uppfatta det om en människa med stora fysiska handikapp skulle vara gymnastiklärare.

Jag tror att det finns gränser som man inte kan överskrida. Man måste sålunda i viss utsträckning ha kvar en begränsning av de handikappade människornas möjligheter att utöva läraryrket. Men jag vill betona att man vid den begränsningen skall vara så försiktig och så generös som det över huvud taget är möjligt. De anvisningar som nu kritiseras är inte ens ett år gamla - de kom i somras - och det finns väl anledning att avvakta ytterligare ett tag och se hur resultatet av arbetet efter dessa anvisningar utfaller, innan vi gör nya justeringar och förändringar.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att på alla punkter få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Först några ord i en metodisk fråga. Den allmänpolitiska debatten minskades ju ner i år, och därför har vi nu en allmänpolitisk skoldebatt i samband med att vi skall bevilja 4 miljarder kronor till grundskolan.

Jag blev verkligen betänksam, när herr Alemyr - som ju också är

Ondsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

skolledare och dess likes utbildningsutskottets ordförande -- kallar mitt anförande för ett kåseri. Underlaget till det som jag anförde var forskningsrapporter, läraruttalanden, ledarstick i fackpressen och faktiska erfarenheter. Om herr Alemyr ifrågasatte huruvida mitt anförande bidrog till att öka trivseln i skolan, så måste jag i alla fall säga att herr Alemyrs anförande definitivt inte gjorde det.

Vad jag här sagt är inte något kåseri, utan det är allvarlig, vardaglig, upplevd verklighet i skolan för dem som arbetar där. Låt mig åter slå fast, så att det inte blir något missförstånd, att vi är oroade över den passivitet och låtgäinställning som kännetecknar så mycket av skolpolitiken just nu. Vi tror nämligen på skolreformerna, och vi har ställt oss bakom dem. Men vi vill ha en skola som ger alla elever samma chanser till utveckling, oavsett social miljö och studietradition. Vi vill ha en skola där alla trivs och känner sig hemma och där alla upplever meningsfullheten i skolarbetet. Vi vill att skolan skall motverka de luckor som vissa elever har -- genom sociala, fysiska eller intellektuella handikapp -- genom att satsa än mera resurser på dessa elever.

Jag är ledsen om herr Alemyr tycker att bilden av skolan är mörk i dag. Från folkpartiets sida har vi dock velat peka på vad som skall göras för att få den bra mycket ljusare.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Stålhammar har redan påmint herr Alemyr om att bakgrunden till att vi i dag har gjort litet mer principiellt inriktade inlägg är att vi i remissdebatten avstod från att föra en längre skolpolitisk debatt. Jag tycker själv att det är en fördel att man knyter an principdebatten till de stora anslagsfrågorna. Men det kan man ha olika uppfattningar om.

Det är givetvis en avsevärd skillnad mellan regeringens och oppositionens syn på utredningsinstrumentet. För oppositionen är detta att begära en utredning och att få tillfälle att medverka i parlamentariska utredningar en av de få vägar som står till buds för att kunna påverka den politiska utvecklingen innan regeringen lägger sina propositioner. Men om en regering som har alla handlingsinstrument i sin hand begränsar sig till att tillsätta utredningar, då undrar man om initiativ- och handlingskraften är tillräcklig. Det var den frågan jag tog upp i mitt anförande. Vi har självfallet ingenting att invända mot att utredningsinstrumentet används. Men om det missbrukas så att det inte i första hand tjänar som underlag för analys och handling utan snarare för att dölja problem och skjuta på besvärliga frågor, det är då man har anledning att kritisera. Och det var det jag gjorde i mitt inlägg.

Jag tycker det är bra att man begränsar statsutgifterna, även utgifterna för kommittéväsendet. Men jag tyckte det var säreget att samtidigt som man detta år visar en enorm glädje i utbildningsdepartementet när det gäller att tillsätta utredningar, så tvingas man kasta ut en skrivelse där man säger: Låt nu inte arbetet kosta för mycket, ty det har vi inte råd med. Man kan inte dansa på alla bröllop samtidigt, utan man får lov att bestämma sig.

När Olof Palme var utbildningsminister hade han som tema: Politik är

att vilja. Och visst kunde det ibland bli nästan för mycket av det. Flera av hans reformer blev hastverk, som inte har hållit riktigt vad de lovat. Jag tänker på PUKAS, på forskarutbildningsreformen och på det nya studiemedelssystemet som nu knakar i fogarna. I och för sig tycker jag det är begripligt att Ingvar Carlsson tar det försiktigare, men stundom kan man väl undra om han inte har gått litet väl långt åt andra hållet. Hans motto tycks främst vara: Politik är att utreda.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Att dra upp extrema exempel – såsom att en blind inte gärna kan undervisa i teckning eller en svårt rörelsehindrad i gymnastik – är sannerligen inte särskilt meningsfullt. En lärare som har svårigheter med tonuppfattningen och inte sjunger särskilt njutbart undervisar naturligtvis inte heller i musik eller sång, men den läraren får därmed inte stämpeln "handikappad".

Det kanske för övrigt kan vara på sin plats att betona att handikapp inte är någon egenskap hos individen utan snarare en relation mellan individen och de villkor för handlingsfrihet som samhället ställer upp.

Vad beträffar att vara så generös som möjligt vid tillämpningen av föreskrifterna är jag naturligtvis överens med utbildningsutskottets ordförande. Men redan den omständigheten att undervisningsministern av och till måste ingripa då tillämpningen av reglerna i enskilda fall varit alltför restriktiv talar enligt min uppfattning för att vi måste få en översyn av stadgan. När de centrala tillsynsmyndigheterna är alltför restriktiva, måste ingripanden göras på politisk väg.

För övrigt är det anmärkningsvärt att man i denna fråga inte lyssnat mera på handikapprörelsen själv. Numera sker ett ganska omfattande samarbete på detta område och med denna rörelse, inte minst i statens handikappråd.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Får jag till fru Marklund säga att när en handikappad söker tjänst sker en prövning i varje individuellt fall. Man är generös vid bedömningen, och de handikappades organisationer är också inkopplade. Det har visat sig att vid de beslut som har fattats stor samstämmighet har rått mellan myndigheterna och handikapporganisationerna.

Mina exempel på handikapp som skulle omöjliggöra lärartjänst valde jag för att visa kammarens ledamöter att detta är en besvärlig problematik, där det inte är möjligt att undvika vissa gränser för hur långt man kan komma.

Jag delar herr Wikströms uppfattning att det naturligtvis inte är fel att vi breddar debatten och får en skoldebatt då och då. Det rör sig här om så väsentliga ting att det är självklart att en debatt kan vara motiverad. Men min kritik mot herr Stålhammar utgick från att herr Stålhammar efter att ha riktat ett våldsamt angrepp mot det svenska skolväsendet inte kunde ge något exempel på vad man i stället borde göra. Han säger sig vilja skapa trivsel i skolan men använder hela sin taletid till att beskriva hur eländigt det egentligen är.

Visst är det mycket som inte är färdigt i skolan; det har många gånger

framhållits från ansvarigt socialdemokratiskt håll. Det finns mycket att göra fortfarande, och vi skall naturligtvis justera, förändra och förbättra i takt med vunna erfarenheter. Det sker också ideligen. Skolmyndigheterna och alla de som arbetar lokalt med skolan är entusiastiskt och kraftigt engagerade för att göra de förändringar som erfarenheten visar att man kan göra. Vi har sagt att när SIA under loppet av sitt arbete framlägger förslag som kan tas upp till behandling skall de bedömas positivt.

Det finns många olösta problem, men vi löser dem inte genom att framföra en ohämmad kritik utan konkreta uppslag. Det är i det avseendet jag har kritiserat herr Stålhammars inlägg. Han karakteriserar sin och folkpartiets inställning genom att säga att man vill ha en skola där alla känner sig hemma. Är det någon som inte vill ha en sådan skola? Har herr Stålhammar träffat på någon som vill ha en skola där folk inte trivs? Det är ju ett fullständigt meningslöst yttrande om man inte har någonting att föreslå för att öka trivseln.

Jag har från många besök uti skolorna ett starkt intryck av att de som arbetar där i regel är oerhört ambitiösa och med entusiasm och största skicklighet går till sitt värv. De gör det i en ärlig avsikt att söka göra skolan så bra som möjligt, och de är värda ett erkännande. Det hjälper inte dem att vi går ut och säger att allting är dåligt. Det är bättre om vi säger att skolan egentligen är ganska bra men att det finns ting i skolan som vi ännu inte är färdiga med och att det är en gemensam uppgift för oss alla att successivt – i takt med ökade kunskaper och ökade resurser – söka förbättra där det brister.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att vissa skolpolitiker har en känslighet när man kritiserar skolan som skulle hedra prinsessan på ärten. Vi har nu av utbildningsutskottets ordförande fått en utomordentlig illustration till sanningshalten i detta påstående. Han säger att jag riktat ett våldsamt totalt angrepp mot hela det svenska skolväsendet. Herr Alemyr hörde på mycket dåligt. Det var på fyra konkreta punkter jag framförde kritik. Den första gällde den bristande standarden när det gäller läs- och skrivefärdigheten, något som är belagt genom forskning. Den andra var den vantrivsel som har blivit följderna av att de praktiska momenten och de praktiska ämnena i skolan har skurits ner – jag rekommenderar herr Alemyr att läsa den nya Uppsalaundersökningen på detta område. Den tredje punkten gällde det som blivit följderna av att vi tagit bort yrkesvalslärarna, något som gör att ca 20 000 elever varje år – elever med de sämsta förutsättningarna – slutar skolan utan att någon egentligen tar hand om dem och ger dem möjligheter till studier eller hjälper dem till ett arbete som ger dem möjlighet till vidare utbildning. Den fjärde punkt där jag framförde kritik gällde den otillräckliga föräldrakontakten.

När herr Alemyr sedan beskyller mig för att inte ha egna förslag vill jag bara påminna om de motioner med förslag i dessa avseenden som herr Alemyr med glatt hjärta varit med om att avstyrka.

Från folkpartiets sida kritiserar vi inte målen för skolan – vi ställer oss helt bakom dessa – men vi kritiserar den oförmåga som kännetecknat

utbildningsdepartementet när det gäller att skapa förutsättningar för att förverkliga dessa mål.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Att det, som utskottets ordförande säger, kan finnas besvärliga avvägningar har vi inte förnekat. Därför framhåller vi också i motionen att om den översyn som vi vill ha finner att det föreligger sakliga skäl för att bibehålla någon form av hälsokrav, så bör det utformas regler härför. Men den nuvarande stadgan är enligt min och handikapprörelsens uppfattning alltför hårt formulerad, och det är därför vi yrkar på en översyn av stadgan.

Herr ALFMYR (s):

Herr talman! Jag skall inte nämnvärt ytterligare förlänga debatten – det blir alltså ett mycket kort inlägg den här gången.

Herr Stålhammar sade att vi har svikit eleverna; de känner vantrivsel i skolan, och vi skickar ut dem utan förmåga att läsa och skriva. Är det en riktig beskrivning av den ungdom som i dag lämnar våra skolor? Jämför, mina damer och herrar, med den egna skoltiden och vad vår generation kunde när vi lämnade skolan och se vilken fantastisk skillnad det är mellan vad vi kunde och det dagens svenska ungdom kan! Det herr Stålhammar säger om skolans arbetsresultat är icke en riktig beskrivning.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten 1 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Berndtson i Linköping.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

*Bidrag till driften
av grundskolor
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Nordlander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	297
Nej	..	14
Avstår	-	2

Mom. 5 och 6

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten 1 mom. 7 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	299
Nej	-	13
Avstår	-	2

Punkterna 2--7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 32 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet från och med onsdagen den 14 mars 1973 till och med fredagen den 30 mars 1973 på grund av uppdrag som Sveriges representant vid sammanträde i New York med FN:s befolkningskommission i dess egenskap av mellanstatligt förberedande organ för FN:s världsbefolkningskonferens 1974.

Stockholm den 7 mars 1973

Inga Thorsson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 33 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 23 med förslag till lag om ändring i jordabalken, m. m.

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

§ 34 Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr PETERSSON i Röstånga (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren ville besluta att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 37 med förslag till lagstiftning om åtgärder mot vissa våldsdåd med internationell bakgrund måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till första plenum efter onsdagen den 14 mars.

Denna hemställan bifölls.

§ 35 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framställts, nämligen

den 7 mars av

Nr 125 Herr *Ångström* (fp) till herr statsrådet Moberg angående nedgången av antalet nyinskrivna studerande vid Umeå universitet:

Planerar statsrådet några speciella åtgärder för att häva den kris som uppstått vid Umeå universitet genom den kraftiga nedgången av nyinskrivna studerande?

den 6 mars av

Nr 126 Fru *Eriksson* i Stockholm (s) till herr statsrådet Lidbom angående tillämpningsområdet för den föreslagna lagstiftningen mot terrorister:

Kan herr statsrådet bestämt ge utfästelser om att den föreslagna lagstiftningen mot terrorister icke kommer att rikta sig mot de grekiska motstånds- och exilorganisationerna eller dess understödjare eller sympatisörer, när greker kommer hit eller vistas här i landet?

den 7 mars av

Nr 127 Herr *Andreasson* (c) till herr kommunikationsministern angående följderna av omläggningen av bilregistret:

Har statsrådet uppmärksammat de problem som omläggningen till nya centrala bilregistret vällat bilägare bl. a. genom att en del inte fått bilskatteavierna i tid?

Nr 128 Herr *Hörberg* (fp) till herr kommunikationsministern angående principerna för indragning av postanstalter:

Nr 37

Onsdagen den
7 mars 1973

Är statsrådet beredd medverka till att vid bedömning av en postanstalts fortsatta existens hänsyn även tas till den tid den existerat, om dess kundklientel har hög genomsnittsålder och måste passera strängt trafikerade gator på sin längre väg till annan postanstalt osv.?

§ 36 Kammaren åtskildes kl. 18.04.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert